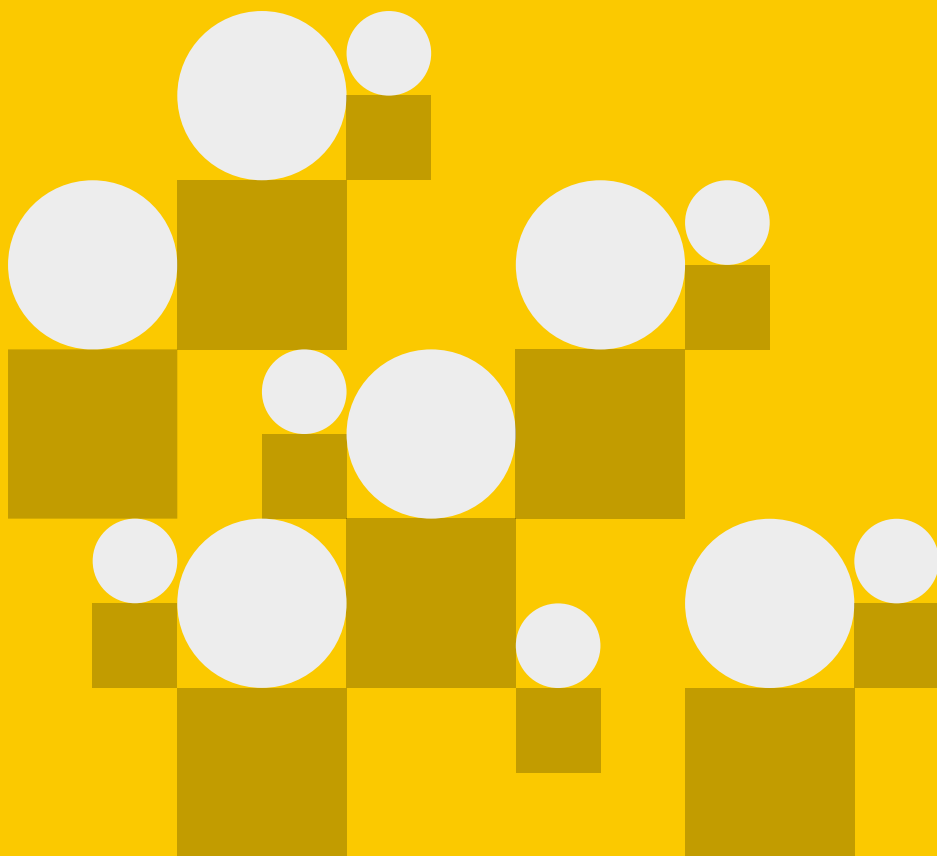

LJUDSKA PRAVA U HRVATSKOJ

**Ljudska prava
u Hrvatskoj:**
pregled stanja
za 2020. godinu

Izdavač:

Kuća ljudskih prava Zagreb
Selska cesta 112 a/c, 10000 Zagreb
www.kucaljudskihprava.hr

Za izdavača:

Ivan Novosel

Uredništvo:

Tina Đaković i Ivan Novosel

Istraživački tim:

Tea Dabić, Klara Horvat, Tina Đaković

Dizajn i prijelom:

Radnja

Tisak: ACT Printlab d.o.o.

Naklada: 100

ISSN: 2718-3394

Zagreb, travanj 2021.

Kuća ljudskih prava je Centar znanja u području zaštite i promicanja ljudskih prava u okviru Razvojne suradnje s Nacionalnom zakladom za razvoj civilnog društva.

Izdavanje ove publikacije omogućeno je financijskom podrškom Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Kuće ljudskih prava Zagreb i nužno ne izražava stajalište Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva.

Kuća ljudskih prava Zagreb je organizacija za ljudska prava osnovana 2008. godine kao mreža organizacija civilnog društva s ciljem zaštite i promicanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Vizija KLJP-a je izgradnja demokratskog, pluralističkog i inkluzivnog društva utemeljenog na vrijednostima zaštite ljudskih prava, vladavine prava, socijalne pravde i solidarnosti. Istraživanjem, monitoringom, javnim zagovaranjem i edukacijama, KLJP doprinosi zaštiti, promicanju, razvitku i unapređivanju ljudskih prava i temeljnih sloboda. Objavljivanjem godišnjih pregleda stanja ljudskih prava, tematskih izvještaja i podnesaka doprinosimo izradi kvalitetnijih zakona i javnih politika.

8	Uvod	56	Pravo na zdravlje
9	Metodologija	56	Pravo na pristup zdravstvenim ustanovama, dobrima i uslugama
10	Društveni, ekonomski i politički kontekst	58	Liječenje malignih bolesti
13	Međunarodni instrumenti, zakoni, javne politike i institucije	60	Mentalno zdravlje
16	Pravo na participaciju, branitelji ljudskih prava i civilno društvo	62	Ljudska prava i okoliš
16	Pravo na glasovanje	65	Obrazovanje i ljudska prava
17	Sloboda izražavanja, sloboda okupljanja i pravo na mirni prosvjed		RANJIVE SKUPINE:
19	Sloboda udruživanja, branitelji ljudskih prava, poticajno okruženje za razvoj civilnog društva i sudjelovanje u procesima donošenja odluka	70	Prava žena
25	Vjerska prava i slobode	71	Rodno uvjetovano nasilje i nasilje u obitelji
26	Medijske slobode	74	Reproduktivna prava, trudnoća i majčinstvo
29	Sigurnost i ljudska prava	78	Žene na tržištu rada
30	Pravosuđe i ljudska prava	80	Prava djece
31	Suzbijanje korupcije	82	Mentalno zdravlje djece
33	Zaštita zviždača	83	Nasilje nad djecom i prevencija
34	Procesna prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom i prekršajnom postupku	85	Sustav udomiteljstva i posvojenja
35	Prava zatvorenika	89	Mladi
38	Prava žrtava	91	Prava osoba starije životne dobi
39	Besplatna pravna pomoć	94	Prava osoba s invaliditetom
40	Maloljetničko sudovanje	97	Prava osoba sa senzornim oštećenjima
42	Tranzicijska pravda i suočavanje s prošlošću	99	Prava osoba s autizmom
45	Pravo na adekvatni životni standard	101	Prava osoba s intelektualnim teškoćama
48	Pravo na adekvatno stanovanje	102	Prava LGBTIQ osoba
51	Pravo na rad	105	Prava beskućnika
		109	Prava izbjeglica
		110	Pristup pravu na međunarodnu zaštitu
		112	Pristup teritoriju hrvatske i ilegalna protjerivanja
		115	Proces i aspekti integracije u društvo
		119	Prava nacionalnih manjina
		120	Romska nacionalna manjina
		123	Srpska nacionalna manjina

Uvod

- 01.** Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2020. godinu izvještaj je Kuće ljudskih prava Zagreb koji daje uvid u kršenja, probleme i izazove u području zaštite i promicanja ljudskih prava u Hrvatskoj.
- 02.** Izvještaj je nastao temeljem sustavnog cjelogodišnjeg praćenja i prikupljanja informacija od relevantnih dionika iz civilnog društva i akademske zajednice koji se bave ljudskim pravima, te medija. Iako opsežan, ovaj izvještaj ne obuhvaća sva kršenja i probleme ljudskih prava u 2020. godini, već ona koja su u svom radu zabilježile Kuća ljudskih prava Zagreb i organizacije civilnog društva koje su doprinijele izradi ovog izvještaja.
- 03.** Zahvaljujemo se organizacijama i pojedincima koji su svojim uvidima doprinijeli izradi ovog izvještaja: Adopta, Are You Syrious, B.a.B.e., BRID - Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Centar za mirovne studije, Ceraneo - Centar za razvoj neprofitnih organizacija, CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, Clubture, Documenta - centar za suočavanje s prošlošću, Eko Zadar, Forum za slobodu odgoja, Gong, Hrvatski pravni centar, Hrvatski savez gluhoslijepih osoba Dodir, Hrvatsko novinarsko društvo, Inicijativa mladih za ljudska prava, Koalicija udruga u zdravstvu, Kulturtreger, LORI, Matica umirovljenika grada Zagreba, Mreža mladih Hrvatske, Politiscope, Pravo na grad, Roditelji u akciji - RODA, Romska organizacija mladih Hrvatske, Romska nacionalno vijeće, Savez udruga za autizam Hrvatske, Sindikat umirovljenika Hrvatske, SOS Dječje selo Hrvatska, Srpsko narodno vijeće, Svitanje, Trans Aid, Udruga MoSt, Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, Udruga za samozastupanje, Udruženje Djeca prva, Zagreb Pride, Zelena akcija, Ženska soba te doc. dr. sc. Zoran Burić i dr.sc. Lana Peto Kujundžić.

- 04.** Izrazi korišteni u ovom izvještaju, bili iskazani u muškom ili ženskom rodu, jednako se odnose na sve osobe, izuzev dijelova izvještaja koji tematiziraju ljudska prava žena.

Metodologija

- 05.** Metodologija istraživanja korištena za izradu pregleda stanja ljudskih prava u Hrvatskoj temelji se na Univerzalnom indeksu ljudskih prava Ujedinjenih naroda. Indeks obuhvaća sve relevantne norme i standarde globalnog sustava zaštite ljudskih prava i prikladan je za istraživanja u nacionalnom kontekstu.
- 06.** Nalazi su formulirani na temelju istraživanja koje je provedeno u dvije faze. Prva faza obuhvaća prikupljanje informacija iz sekundarnih izvora: medijski izvori, praćenje službenih objava, statistika, izvještaja državnih tijela i pravobraniteljstava, pregled izvještaja i objava civilnog društva te analizu relevantne legislative.
- 07.** Druga faza sastojala se od konzultacija s organizacijama civilnog društva i akademskom zajednicom temeljem sistematiziranih saznanja prikupljenih u prvoj fazi. U izradi izvještaja Kuća ljudskih prava Zagreb vodi se načelom participativnosti: u istraživanju su zastupljene organizacije civilnog društva i članovi akademske zajednice koji su u svome radu posvećeni stvaranju tolerantnog, pravednog, inkluzivnog i otvorenog društva, što su ujedno vrijednosti koje dijeli i zastupa Kuća ljudskih prava Zagreb te suradnju s tim organizacijama i pojedincima smatramo vrijednim resursom u svom radu.

Društveni, ekonomski i politički kontekst

- 08.** Proteklu godinu obilježila je pojava i širenje epidemije COVID-19 te dva razorna potresa koja su pogodila središnju Hrvatsku, najviše Zagreb i Baniju. Velika materijalna šteta koju su prouzročili bila je momentalno vidljiva, dok će se posljedice za ljudska prava, pogotovo socio-ekonomska, osjećati godinama.
- 09.** Prošla je godina u svijetu i Hrvatskoj bila godina kriza i ograničavanja ljudskih prava bez presedana kakvima demokratska društva nisu svjedočila još od vremena Drugog svjetskog rata. Ograničavanje kretanja, zabrane javnih okupljanja, obustava rada trgovina, ugostiteljskih objekata te ograničavanje društvenih, ekonomskih i sportskih aktivnosti, obvezne samoizolacije i izolacije, nošenje maski i svođenje društvenih kontakata na minimum te druge restriktivne mjere, promijenile su svakodnevne živote ljudi i primorale društvo i državu na krizno funkcioniranje.
- 10.** Iako su okolnosti bile izvanredne, Hrvatska nije proglasila izvanredno stanje, već je po proglašenju epidemije naknadnim zakonodavnim intervencijama proširila ovlasti Stožera civilne zaštite RH, koji je postao tijelo čijim su se odlukama ograničavala ljudska prava. Odluke Stožera bile su uglavnom razmjerne uz izuzetak odluke o radu trgovina nedjeljom koju je Ustavni sud proglasio neustavnom te odluke kojom je uvedena apsolutna i kolektivna zabrana posjeta i izlazaka korisnika iz domova za starije i nemoćne. Također, sporne su bile i iznimke kojima su se omogućavala određena javna okupljanja. Dodatni je problem što nije uspostavljen sustav parlamentarnog nadzora nad odlukama Stožera kojima se ograničavaju ljudska prava u vrijeme krize.
- 11.** Ostvarivanje ljudskih prava je tijekom 2020. godine bilo prije svega obilježeno mjerama ograničavanja prava usvo-

jenim radi zaštite javnog zdravlja i kao odgovor na pojavu i širenje epidemije. Uslijed epidemije i potresa došlo je do stagnacije u većini područja ljudskih prava gdje je prijašnjih godine zabilježen pomak, a nažalost i do nazadovanja u ostvarivanju ljudskih prava u mnogim područjima zaštite najranjivijih društvenih skupina i pojedinaca.

- 12.** Iako je proces donošenja novog plana zaštite ljudskih prava tijekom 2020. uznapredovao, Hrvatska je ponovno kraj godine dočekala bez temeljne javne politike u području ljudskih prava. Višegodišnji negativni trendovi u pojedinim područjima koje smo bilježili prethodnih godina su pod utjecajem epidemije i posljedica potresa postali još naglašeniji i izraženiji - od zaštite od nasilja u obitelji, pristupa pravosuđu, slobode medija pa sve do ostvarivanja prava na zdravlje, prava na dom i adekvatne uvjete života te prava na rad.
- 13.** Povjerenje građana u institucije je i prije krize bilo nisko, prije svega zbog slabe responzivnosti državnih institucija, sporosti i rigidnosti javne uprave i pravosuđa te percepcije korupcije. Prošla je godina dodatno razotkrila i neadekvatnu pripremljenost države za funkcioniranje u kriznim situacijama, od nepostojanja preddefiniranog i jasno propisanog načina limitiranja ljudskih prava u izvanrednim okolnostima, do slabe razine pripremljenosti civilne zaštite za nošenje s višestrukim krizama. Posljedice neadekvatnog sustava jasno su bile vidljive na primjeru Stožera civilne zaštite RH, kojem je početna velika podrška građana počela kopniti kako se smanjivalo povjerenje u nepristranost njegovih odluka.
- 14.** Na društvene probleme koje je potrebno sustavno rješavati, poput netolerancije, govora mržnje, diskriminacije i nasilja te nasilja motiviranog mržnjom odgovara se površno i reaktivno, često tek nakon što eskaliraju, čime se propušta zaštititi one najranjivije u društvu. Djeca i mladi ne uče dovoljno o ljudskim pravima, jednakosti i solidarnosti, dok istovremeno raste nepovjerenje u institucije, a mogućnosti za građansku participaciju slabe.

15. Također, na kvalitetu života u Hrvatskoj i dalje izrazito negativno utječu neujednačena kvaliteta javnih usluga, regionalne nejednakosti u dohotku, pristupu zdravstvu, obrazovanju i socijalnoj zaštiti te ekonomske nejednakosti. Osobe starije životne dobi, jednočlane obitelji i djeca posebno su izloženi riziku od siromaštva, te iako bi ovo područje trebalo biti prioritet, Hrvatska je i kraj 2020. godine dočekala bez upotrebljive i na principima ljudskih prava razrađene javne politike suzbijanja siromaštva za buduće razdoblje.

16. Hrvatska nažalost i dalje nema dovoljno dobre alate za nošenje sa svim suvremenim i kompleksnim izazovima i problemima vezanim uz poštovanje i ostvarivanje ljudskih prava. I dalje posebno zabrinjava nedovoljna proaktivnost te slaba kapacitiranost i učinkovitost javne uprave za izradu i provedbu javnih politika temeljenih na ljudskim pravima, što posljedično dovodi do nesustavnosti i neučinkovitosti u rješavanju gorućih problema građana, posebice u području ostvarivanja socijalnih i ekonomskih prava.

Međunarodni instrumenti, zakoni, javne politike i institucije

17. Tijekom 2020. godine nije bilo napretka po pitanju ratifikacije međunarodnih ugovora u području ljudskih prava koje RH još nije potvrdila: Europska socijalna povelja (revidirana) i Međunarodna konvencija za zaštitu svih osoba od prisilnih nestanaka. Hrvatska također još nije prihvatila članak 14. Međunarodne konvencije o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije pa tako građani i dalje nemaju mogućnost individualnih pritužbi Odboru koji prati njenu provedbu.

18. Hrvatska još uvijek nije potpisala Fakultativni protokol Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima kojim se također regulira mogućnost podnošenja individualnih pritužbi građana, kao ni Međunarodnu konvenciju za zaštitu prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji.

19. Hrvatska nema jasno definiran i razrađen sustav za koordinaciju i pripremu izvještavanja i implementacije preporuka međunarodnih institucija i tijela za ljudska prava zbog čega dolazi do višegodišnjeg kašnjenja u izvještavanju o implementaciji konvencija i nesustavnog provođenja dobivenih preporuka.

20. Nastavlja se višegodišnje kašnjenje Hrvatske u dostavljanju periodičnih izvještaja o provedbi Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima s kojim se kasni već 14 godina, Fakultativnog protokola Konvencije o pravima djeteta o trgovini djecom, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji s kojim se kasni već 16 godina te Međunarodne konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena s kojim se kasni godinu dana. Nakon višegodišnjeg

kašnjenja, 2020. godine napokon je predano zbirno izvješće za pet ciklusa o provedbi Međunarodne konvencije o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije.¹

21. Ni u 2020. nema napretka u prevođenju preporuka i mišljenja UN-ovih odbora koji nadziru primjenu konvencija za zaštitu ljudskih prava na hrvatski jezik, a čime bi ih se učinilo dostupnijim stručnoj i općoj javnosti.

22. U odnosu na javne politike u području zaštite i promocije ljudskih prava, ni u 2020. godini nije donesen novi nacionalni program zaštite i promocije ljudskih prava, iako je prethodni isteako 2016. godine. Usvajanje Nacionalnog plana zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2021. do 2027. godine očekuje se tijekom prvog kvartala 2021. godine.²

23. Također, od 2015. godine Hrvatska nema važeću javnu politiku u području rodne ravnopravnosti otkako je istekla Nacionalna politika za ravnopravnost spolova od 2011. do 2015. U 2020. godini započeto je s izradom Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2021. do 2027. godine.³

24. Hrvatski sabor od 2017. godine nije raspravio ni jedno godišnje izvješće pučke pravobraniteljice, što je izrazito loša praksa kojom se u parlamentu onemogućuju raspra-

1 UN Treaty Body Database: Reporting Status for Croatia, dostupno na: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=CRO&Lang=EN

2 Vlada RH, Odluka o utvrđivanju akata strateškog planiranja povezanih s uvjetima koji omogućavaju provedbu fondova Europske unije u razdoblju od 2021. do 2027. godine, s rokovima donošenja i tijela zaduženih za njihovu izradu, listopad 2020., dostupno na: https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Pristup%20informacijama/Zakoni%20i%20ostali%20propisi/Odluka%20o%20utvr%20ivanju%20akata%20strate%C5%A1kog%20planiranja_27_10_20.pdf

3 Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, Odluka o osnivanju Radne skupine za izradu Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2021. do 2027. godine, listopad 2020., dostupno na: <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Odluka%20o%20osnivanju%20radne%20skupine%20NPRS.pdf>

ve o stanju ljudskih prava. I u 2020. godini nastavljen je porazan trend manjka implementacije preporuka pučke pravobraniteljice. Iz izvješća za 2020. godinu, samo 20% preporuka je implementirano ili su u procesu implementacije, a jednako je zabrinjavajuće što se Vlada nije očitovala na čak 60% preporuka.⁴

25. Ni u 2020. godini nisu učinjeni koraci u cilju osiguravanja neovisnosti rada posebnih pravobraniteljstava od politike, pa tako i dalje postoji mogućnost razrješenja posebnih pravobraniteljica i njihovih zamjenika ukoliko Hrvatski sabor ne prihvati njihova godišnja izvješća, koja su de facto izvješća o stanju ljudskih prava u tematskim područjima prava djece, ravnopravnosti spolova i prava osoba s invaliditetom.

4 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, veljača 2021., dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-puc-ke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=-607169015d2a91618045185>

Pravo na participaciju, branitelji ljudskih prava i civilno društvo

PRAVO NA GLASOVANJE

- 26.** U srpnju 2020. godine održani su izbori za Hrvatski sabor. Državno izborno povjerenstvo (DIP) biračima kojima je dijagnosticirana zaraza koronavirusom Tehničkom je uputom zabranilo⁵ glasanje s obzirom da im je izrečena mjera izolacije koja uključuje i zabranu kontakata sa svim drugim osobama, čime bi se neprihvatljivo i nerazmjerno ograničilo njihovo temeljno političko i ustavno pravo na glasanje. DIP je nakon upozorenja Ustavnog suda⁶ izmijenio uputu⁷ kojom je biračima s dijagnosticiranom zarazom koronavirusom dozvoljeno glasanje uz pomoć osobe od povjerenja koja će po njihovoj ovlasti i uputi ispuniti glasački listić.
- 27.** Parlamentarni izbori 2020. godine su već sedmi zaredom koji su održani bez da je Hrvatski sabor ujednačio veličinu izbornih jedinca sukladno izvješću Ustavnog suda iz 2010. godine, čime krši načelo jednakosti biračkog prava.⁸

5 Državno izborno povjerenstvo, Tehnička uputa Državnog izbornog povjerenstva pripremljena u suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo, Glasanje na dan izbora i osiguranje epidemiološke zaštite svih sudionika na biračkim mjestima, lipanj 2020., dostupno na: https://www.izbori.hr/site/UserDocsImages/2020/Izbori_za_zastupnike_u_HS/Biracki_odbori/Upute-izborni_dan_Bm.pdf

6 Ustavni sud RH, Priopćenje i upozorenje, srpanj 2020., dostupno na: https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/Priopcenje_i_upozorenje_od_3_srpnja_2020_u_postupku_nadzora_ustavnosti_i_zakonitosti_izbora.pdf

7 Državno izborno povjerenstvo, Izmjene i dopune Tehničke upute Državnog izbornog povjerenstva pripremljene u suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo, Glasanje na dan izbora i osiguranje epidemiološke zaštite svih sudionika na biračkim mjestima, srpanj 2020., dostupno na: https://www.izbori.hr/site/UserDocsImages/2020/Izbori_za_zastupnike_u_HS/Izmjena_tehnicke_upute_Bm-COVID_pozitivni.pdf

8 Gong, Hoće li sljedeći parlamentarni izbori u Hrvatskoj biti neustavni?, autor: Goran Čular, rujan 2020., dostupno na: https://www.gong.hr/media/uploads/izborne_jedinice_%C4%8Dular_gong.pdf

SLOBODA IZRAŽAVANJA, SLOBODA OKUPLJANJA I PRAVO NA MIRNI PROSVJED

- 28.** Zabrinjavajuća je odluka Visokog prekršajnog suda⁹ iz lipnja 2020. godine prema kojoj se izvikivanje ustaškog pozdrava "Za dom spremni" prilikom izvođenja pjesme Bojna Čavoglave Marka Perkovića Thompsona ne može podvesti pod zakonski opis prekršaja iz čl. 5. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira. Okolnost da je sporni pozdrav dio autorske pjesme ne mijenja činjenicu da je riječ o ustaškom pozdravu koji simbolizira zločinačku naci-fašističku ideologiju te je protivan članku 39. Ustava RH koji zabranjuje svako pozivanje ili poticanje na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju ili bilo koji oblik nesnošljivosti.
- 29.** Tijekom epidemije usvajane su brojne mjere kojima se ograničavala sloboda kretanja i okupljanja građana.¹⁰ Iako su po jednoj strani ograničenja okupljanja bila opravdana i razmjerna, po drugoj su strani rađene iznimke¹¹ za koje kriteriji nisu bili jasno i transparentno definirani, što nije u skladu s načelom jednakosti građana u ostvarivanju prava na okupljanje.

9 Visoki prekršajni sud RH, Priopćenje za javnost, lipanj 2020., dostupno na: <https://sudovi.hr/hr/vpsrh/priopcenja/priopcenje-za-javnost-03062020>

10 Stožer civilne zaštite RH, Odluka o nužnim mjerama ograničavanja društvenih okupljanja, rada u trgovini, uslužnih djelatnosti i održavanja sportskih i kulturnih događanja za vrijeme trajanja proglašene epidemije bolesti COVID-19 (NN 51/20), travanj 2020., dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_04_51_1035.html

11 Primjerice: 1) održavanje procesije "Za križem" na otoku Hvaru tijekom uskršnjih blagdana, dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/nove-64-osobe-zarazene-koronavirusom-u-hrvatskoj-20200409>; 2) izmjene i dopune odluke Stožera civilne zaštite RH o ograničavanju društvenih okupljanja radi održavanja Kolone sjećanja povodom obilježavanja tragedije Vukovara i Škabrnje, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_11_122_2375.html. Više na: Dnevnik.hr, Kolona sjećanja nije jedina: Ovo su iznimke kojima je Nacionalni stožer dosad dopustio vlastita pravila o okupljanju, studeni 2020., dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/koronavirus/iznimke-od-mjera-koje-nacionalni-stozer-donosi---628335.html>

30. Policija je u lipnju, bez da je za to imala zakonskog uporišta, u Rijeci prekinula mirno okupljanje - performans "Hod pijuna"¹² koji se odvijao kao reakcija na "Hod za život". Ovakvim arbitrarnim i nezakonitim postupanjem onemogućuje se ostvarivanje prava na javno okupljanje pod jednakim uvjetima i krši pravo na slobodu izražavanja.

31. Krajem 2020. godine, Europski sud za ljudska prava je u slučaju Tölle protiv Hrvatske utvrdio kršenje prava na slobodu govora zajamčenog člankom 10. Konvencije o ljudskim pravima i slobodama. Naime, osnivačica i predsjednica Autonomne ženske kuće Zagreb na hrvatskim je sudovima osuđena za uvredu jer je u radijskoj emisiji, govoreći o žrtvi nasilja koja je boravila u skloništu organizacije, izjavila da je suprug te žrtve zlostavljač. ESLJP je utvrdio propust domaćih sudova da postignu pravičnu ravnotežu između prava na izražavanje i prava na poštovanje privatnog života druge osobe, te je utvrdio da hrvatski sudovi u ovom slučaju nisu uzeli u obzir načela i kriterije utvrđene sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava.¹³

32. Govor mržnje je i dalje prisutan u javnom prostoru, pogotovo na internetu, a meta su najčešće LGBTIQ osobe, izbjeglice, Srbi i Romi.¹⁴ I dalje zabrinjava nedostatak adekvatnog i sveobuhvatnog odgovora na prisutnost govora mržnje te mjera prevencije.

12 Novi list, Policija spriječila performans "Hod pijuna", privela 18 osoba: Samo smo htjeli prošetati Rijekom, lipanj 2020., dostupno na: <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/rijeka/policija-sprijecila-performans-hod-pijuna-privela-18-osoba-samo-smo-htjeli-prosetati-rijekom/?fbclid=IwAR14nCp8vu7tDkvrIWjbOhV71r3NIOVQa6IXKgobKnaX9U-51DECoQBmcvSQ>

13 Ured zastupnika RH pred ESLJP, Analiza presude Tölle protiv Hrvatske, br. zahtjeva 41987/13 povreda članka 10. Konvencije – sloboda izražavanja, ožujak 2021., dostupno na: <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Analyze%20presuda%20i%20odluka//T%C3%B6lle%20analiza%20presude%20.pdf>

14 European Commission, Countering illegal hate speech online - 5th evaluation of the Code of Conduct, lipanj 2020., dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/codeofconduct_2020_factsheet_12.pdf

SLOBODA UDRUŽIVANJA, BRANITELJI LJUDSKIH PRAVA, POTICAJNO OKRUŽENJE ZA RAZVOJ CIVILNOG DRUŠTVA I SUDJELOVANJE U PROCESIMA DONOŠENJA ODLUKA

33. Zbog posljedica epidemije, pojedine jedinice lokalne i područne samouprave ukinule su ili stavile na čekanje financiranje organizacija civilnog društva iz lokalnog proračuna što je negativno utjecalo na njihov rad na lokalnoj razini.

34. U okolnostima epidemije i potresa provođenje brojnih aktivnosti organizacija civilnog društva bilo je ograničeno ili onemogućeno, što je imalo negativan efekat za korisnike programa besplatne pravne pomoći, psiho-socijalne podrške i sl. Zbog nemogućnosti provođenja aktivnosti i obustave financiranja iz lokalnih izvora dio organizacija suočavao se s problemom financijske održivosti.¹⁵

35. Brojne organizacije nezavisne kulture suočile su se sa zaustavljanjem ili kašnjenjem isplate sredstava za rad, nedostatkom komunikacije s institucijama te, usljed potresa i epidemioloških ograničenja, nedostatkom adekvatnog prostora za provedbu aktivnosti nezavisne i amaterske kulture.

36. U 2020. godini izostaju ili su poništeni natječaji jedinica lokalne i područne samouprave za projekte udruga u području zaštite okoliša i prirode što se objašnjavalo novonastalim potrebama uslijed okolnosti izazvanih epidemijom

15 Jutarnji list, Video: Mučna presica u Splitu, udruga Anđeli mogla bi se zauvijek zatvoriti, Edukatorica kroz suze: 'Moj život je moj Duje i svi naši anđeli!', svibanj 2020., dostupno na:

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/video-mucna-presica-u-splitu-udruga-andeli-mogla-bi-se-zauvijek-zatvoriti-edukatorica-kroz-suze-moj-zivot-je-moj-duje-i-svi-nasi-andeli-10325482> i H-alter, Pomozimo Vestigiumu, ožujak 2021., dostupno na: <https://www.h-alter.org/vijesti/pomozimo-vestigiumu>

COVID-19. Time su organizacije bile primorane volonterski nastaviti rad na pojedinim dugogodišnjim projektima čija je važnost i značaj prepoznat od strane korisnika.

- 37.** Od kada je 2015. godine prestala važiti Nacionalna strategija za razvoj civilnog društva, Hrvatska već pet godina nema definiranu javnu politiku u području stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva. Najavljen je početak izrade Nacionalnog plana stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2021. do 2027. godine.¹⁶
- 38.** Prema ocjeni CIVICUS-a, svjetskog saveza za građansku participaciju, prostor za civilno društvo u Hrvatskoj je i u 2020. godini sužen.¹⁷
- 39.** Vlada RH nije uključila sektor civilnog društva u plan oporavka kada je u travnju najavila mjere ublažavanja posljedica epidemije COVID-19 namijenjene korisnicima sredstava EU-a te najavila Odluku o ograničenju korištenja sredstava predviđenih u državnom proračunu. Stoga su organizacije civilnog društva apelirale na Vladu da donese mjere i za očuvanje djelovanja i rada civilnog sektora.¹⁸
- 40.** Nalazi istraživanja o pristupu financiranju za organizacije civilnog društva¹⁹ provedenog u 2020. godini ukazuju na postojanje visokog stupnja nepovjerenja organizacija civil-

16 Vlada RH, Odluka o pokretanju postupka izrade Nacionalnog plana stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2021. do 2027. (NN 10/21), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_10_195.html.

17 Europska komisija, Izvješće o vladavini prava za 2020., Poglavlje za Hrvatsku, rujan 2020., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020SC0310&from=EN>

18 Centar za mirovne studije, Inicijativa Za snažno civilno društvo: Vlada treba donijeti mjere za očuvanje rada organizacija civilnog društva, travanj 2020., dostupno na: <https://www.cms.hr/hr/izjave-za-javnost/inicijativa-za-snazno-civilno-drustvo-vlada-treba-donijeti-mjere-za-ocuvanje-rada-organizacija-civilnog-drustva>

19 Kuća ljudskih prava Zagreb, Pristup financiranju za organizacije civilnog društva u Hrvatskoj: programi Unije, ESI fondovi i državni proračun, prosinac 2020., dostupno na: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2021/03/Pristup-financiranju-za-organizacije-civilnog-drustva-u-Hrvatskoj_web.pdf

nog društva prema domaćim institucijama koje dodjeljuju sredstva iz državnog proračuna te ESI fondova.

- 41.** Također, istraživanje je pokazalo da je postupak prijave projekata udruga često administrativno prezahtjevan. Faza prijave projekta smatra se problematičnom i zbog nedosljedne provedbe indikativnog kalendara javnih poziva i natječaja kod ESI fondova i državnog proračuna. Isto nije slučaj kod prijave projekata na natječaje iz Programa Unije.
- 42.** Rezultati istraživanja također ukazuju da evaluacija projekata u okviru ESIF natječaja dugo traje. U slučaju projekata financiranih iz državnog proračuna, udruge proces evaluacije smatraju netransparentnim jer nerijetko ne dobiju niti ocjenu niti opis dodijeljenih bodova.
- 43.** Zbog česte dugotrajne evaluacije izvještaja i zahtjeva za nadoknadom sredstava projekata iz ESI fondova, mnoge udruge u provedbi tih projekata dolaze u probleme s likvidnošću. Dodatno, provedbu projekata financiranih iz ESI fondova karakterizira značajna administrativna opterećenost nauštrb rada s korisnicima.
- 44.** Metoda procjene kvalitete temeljem redoslijeda zaprimanja prijava (tzv. "najbrži prst") favorizira udruge koje su ranije predale projekte, umjesto da osnovni kriterij za dodjelu sredstava bude kvaliteta projektnog prijedloga.
- 45.** Pored administrativnih prepreka koje utječu na povećanje opterećenosti rada organizacija civilnog društva, neusklađenost u prepoznavanju problema u lokalnim zajednicama ima negativan utjecaj na ostvarivanje adekvatnog financiranja programa organizacija civilnog društva. Neparticipativni proces stvaranja javnih politika dovodi do toga da određeni društveni problemi nisu prepoznati od strane domaćih donatora te nisu uvršteni u postojeće programe financiranja, čime su udruge prisiljene tražiti alternativne načine financiranja kako bi mogle djelovati u takvim područjima.

- 46.** Kratkoročni oblici financiranja projekata organizacija civilnog društva negativno utječu na rad organizacija koje se bave dugoročnim aktivnostima zagovaranja i nadzora javnih politika. Zbog nedostatka sustavnog javnog financiranja, organizacije koje pružaju socijalne usluge ranjivim skupinama u ugroženim zajednicama suočavaju se s poteškoćama po pitanju održivosti svojih programa potpore.
- 47.** Kašnjenja u raspisivanju i obradi projektnih poziva i dalje negativno utječu na operativni kapacitet organizacija civilnog društva i na fluktuaciju stručnog kadra, čiji je kontinuitet ključan za kvalitetu rada civilnog sektora.
- 48.** Sudjelovanje građana u procesu donošenja odluka i dalje je relativno slabo, a većina institucija oslanja se isključivo na savjetovanja internetom i ne kombinira više metodologija savjetovanja, uključujući okrugle stolove, tribine i sl.²⁰ Civilno društvo je u savjetovanja često uključeno samo forme radi. Savjetovanja su često prije formalna nego sadržajna.
- 49.** Na lokalnoj razini zabilježeni su slučajevi izostavljanja primjedbi organizacija civilnog društva u izvješćima javne rasprave (primjerice tijekom provedbe javnog savjetovanja za Program javnog urbanističko-arhitektonskog natječaja Prostor središta Trešnjevke) ili prekratkih rokova za prijavu na sudjelovanje u donošenju odluka (primjerice u slučaju Razvojne agencija Grada Zagreba u procesu izrade Plana razvoja Grada Zagreba 2021. do 2027.).
- 50.** U izvještaju povjerenika za informiranje za 2020. godinu²¹ navodi se kako je i dalje prisutan negativan trend donošenja nezakonitih rješenja o odbijanju prava na pristup informacijama, ignoriranja javno dostupne i standardizira-

20 Europska komisija, Izvješće o vladavini prava za 2020., Poglavlje za Hrvatsku, rujan 2020., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020SC0310&from=EN>

21 Povjerenik za informiranje, Izvješće o provedbi Zakona o pravu na pristup informacijama za 2020., ožujak 2021., dostupno na: <https://pristupinfo.hr/wp-content/uploads/2021/04/1.-Izvjescje-o-provedbi-ZPPI-za-2020.pdf?x66719>

ne prakse povjerenika i Visokog upravnog suda od strane tijela javne vlasti te šutnje uprave, odnosno nerješavanja zahtjeva za pristup informacijama u propisanom roku.

- 51.** I u 2020. godini nastavlja se učestalo korištenje odredbi GDPR-a za odbijanje zahtjeva za pristup informacijama. U više od 60% slučajeva tijela javne vlasti neopravdano su uskratila informaciju po osnovi osobnih podataka, što se negativno odražava na ostvarivanje prava na pristup informacijama.²²
- 52.** U 2020. godini provedeno je gotovo 18% manje savjetovanja nego godinu prije. Izvješće povjerenika za informiranje također navodi kako se nastavio negativan trend skraćivanja roka savjetovanja i nedostatak obrazloženja za to, odnosno skraćivanje roka trajanja savjetovanja je postalo gotovo pravilo, a ne iznimka.²³ Također, kvaliteta izrade izvješća o provedenom savjetovanju je manjkava, a zabilježeno je i ne dokumentiranje svih pristiglih prijedloga i mišljenja, pogotovo na lokalnoj razini.
- 53.** I dalje zabrinjavaju pritisci privatnih investitora na branitelje ljudskih prava čemu svjedoči ovogodišnji primjer tužbe za naknadu štete radi narušavanja ugleda protiv aktivista udruge Eko Zrmanja koju je investitor utemeljio na komentarima o manjkavosti studije o postrojenju za preradu otpadnog grita objavljenim na Facebook profilu.
- 54.** Slučajevi kriminalizacije humanitarnog rada i rada branitelja ljudskih prava zabilježeni su i u 2020. godini. Centar za mirovne studije navodi kako ih je više pojedinaca kontaktiralo te izvjestilo da su optuženi za "omogućavanje ilegalne migracije" kao rezultat vožnje izbjeglica i drugih migranata na teritoriju Hrvatske. Za neke slučajeve su donesene i presude u kojima se osumnjičeni proglašavaju krivima po osnovi nesvjesnog nemara, odnosno presude navode kako su trebali pretpostaviti da osoba koju voze

22 Ibid.

23 Ibid.

ne boravi legalno u Hrvatskoj i da će pokušati ilegalno prijeći granicu. U jednoj od odluka navodi se da je prema načinu na koji je osoba izgledala trebalo pretpostaviti da je ta osoba "ilegalni migrant".

- 55.** U 2020. godini zabilježen je slučaj pritiska na obitelj i uznemiravanja braniteljice ljudskih prava izbjeglica Tajane Tadić iz udruge Are You Syrious. Njenom partneru, iračkom državljaninu te volonteru u istoj organizaciji kojem je 2018. godine odobrena međunarodna zaštita, MUP je povukao odluku o statusu izbjeglice jer je proglašen prijetnjom nacionalnoj sigurnosti.²⁴

24 Frontline Defenders, Pressure on family member of migrant rights defender Tajana Tadić, listopad 2020., dostupno na: <https://www.frontlinedefenders.org/en/case/pressure-family-member-migrant-rights-defender-tajana-tadic>

Vjerska prava i slobode

- 56.** Iako je poštivanje vjerskih prava i sloboda u Hrvatskoj na visokoj razini, u 2020. nije bilo značajnog napretka u rješavanju zamještenih problema vezanih uz ostvarivanje vjerskih prava i sloboda.
- 57.** Sustavno i kvalitetno rješenje za učenike osnovnih škola koji ne pohađaju vjeronauk i dalje izostaje, čime su ta djeca i dalje u neravnopravnom položaju u odnosu na djecu koja pohađaju konfesionalnu vjeronaučnu nastavu u školi.
- 58.** Manjinske vjerske grupe, posebice one koje ne pripadaju judeo-kršćanskoj tradiciji i koje se do 2002. nisu registrirale kao vjerske zajednice su i dalje u nejednakom položaju u odnosu na ostale vjerske zajednice zbog zakonske obveze o prethodnom postojanju vjerske udruge kao preduvjeta za registriranje vjerske zajednice. To otežava ostvarivanje njihovih vjerskih prava i sloboda i pravo na potporu države, na što imaju pravo druge grupe koje su registrirane kao vjerske zajednice.
- 59.** Održavanje bogoslužja i drugih vjerskih obreda tijekom 2020. godine bilo je otežano uslijed usvojenih epidemioloških mjera. Vjernici su upućivani da bogoslužja prate putem televizije i radija gdje su manjinske vjerske zajednice bile dodatno diskriminirane zbog davanja prednosti prijenosu bogoslužja Katoličke crkve.
- 60.** Novim Zakonom o blagdanima, spomendanima i neradnim danima²⁵ koji je stupio na snagu 1. siječnja 2020. godine jasno se propisuju prava pripadnika pojedinih vjerskih zajednica na neradni dan za vjerske blagdane.

25 Zakon o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u RH (NN 110/19), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_11_110_2212.html

Medijske slobode

- 61.** Na ljestvici slobode medija Reportera bez granica Hrvatska je u 2020. godini na 59. od ukupno 180 mjesta, što predstavlja rast za pet mjesta u odnosu na 2019., ali je i dalje u skupini zemalja s nižim stupnjem slobode medija u EU-u. Kršenja medijskih sloboda i u 2020. se očituju u učestalim tužbama protiv novinara i urednika za klevetu, uvredu i sramoćenje te prijetnjama i zastrašivanjima novinara, pogotovo onih koji istražuju kontroverzne teme poput ratnih zločina, organiziranog kriminala ili korupcije. Također, i dalje je problematično i uplitanje vlasti u rad javne televizije.²⁶
- 62.** Medijski zakoni u Hrvatskoj su zastarjeli, a i dalje nema jasno definirane javne politike kao temelja za izmjene medijskog zakonodavstva. Iako je u 2019. započet proces donošenja novog Zakona o elektroničkim medijima (ZEM), tijekom 2020. novi Zakon nije donesen.
- 63.** Novi prijedlog ZEM-a nije predvidio izmjene postupka izbora članova i članica Vijeća za elektroničke medije na način da se osigura veća razina političke neovisnosti Vijeća za elektroničke medije. Europska komisija u izvješću o vladavini prava stoga navodi da je rizik za neovisnost Agencije za elektroničke medije srednje visok.²⁷
- 64.** Dodatno, prijedlog ZEM-a sadrži odredbu o odgovornosti nakladnika elektroničkih publikacija za sadržaj kojeg generiraju korisnici i koja za cilj ima doprinijeti suzbijanju govora mržnje na internetu. Međutim, odredba je preširoko postavljena, nedovoljno jasna i bez sankcije, te je izgledno da kao takva neće polučiti željene rezultate, a može imati

26 Reporteri bez granica, podaci za Hrvatsku, dostupno na: <https://rsf.org/en/croatia>

27 Europska komisija, Izvješće o vladavini prava za 2020., Poglavlje za Hrvatsku, rujna 2020., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020SC0310&from=E>

ozbiljne negativne posljedice za funkcioniranje, pogotovo malih, nakladnika te za slobodu izražavanja građana u digitalnom prostoru.²⁸

- 65.** I u 2020. na slobodu medija i izražavanja negativno utječu učestale tužbe protiv novinara i medija u kojima se često traže veliki i nerazmjerni iznosi odštete. Hrvatsko novinarsko društvo navodi da je u 2020. godini u Hrvatskoj bilo aktivno 905 tužbi protiv novinara i medija, od čega se 861 odnosi na parnične postupke za naknadu štete zbog povrede časti i ugleda, a 44 na kaznene tužbe. Ukupna vrijednost tužbenih zahtjeva iznosi gotovo 68 milijuna kuna. Posebno zabrinjava što su među tužiteljima političari, jedinice lokalne samouprave, ali i suci.²⁹
- 66.** I u 2020. svjedočimo slučajevima vrijeđanja, zastrašivanja, prijetnji, prijetnji smrću i drugih napada, te čak 5 fizičkih napada na novinare i novinarke.³⁰ Dodatno zabrinjavaju i zastrašivanja i pritisci koje doživljavaju novinari lokalnih medija, kao i prijetnje na internetu. Često izostaje brza reakcija nadležnih tijela i jasna osuda nasilja od strane dužnosnika.
- 67.** Ni u 2020. godini nisu napravljeni koraci za povećanje transparentnosti vlasništva nad medijima pa je utvrđivanje stvarnih vlasnika i dalje problematično, odnosno transparentnost vlasništva nad medijima je u srednje visokom riziku.³¹

28 Kuća ljudskih prava Zagreb, Okrugli stol "Regulacija govora mržnje u elektroničkim medijima", veljača 2021., dostupno na: <https://www.kuca-ljudskihprava.hr/2021/02/26/okrugli-stol-regulacija-govora-mrznje-u-elektronicnim-medijima/>.

29 Hrvatsko novinarsko društvo, HND-ova anketa: U Hrvatskoj aktivno najmanje 905 tužbi protiv novinara i medija, svibanj 2020., dostupno na: <https://www.hnd.hr/hnd-ova-anketa-u-hrvatskoj-aktivno-najmanje-905-tuzbi-protiv-novinar-a-i-medija>

30 Regionalna platforma za zagovaranje medijskih sloboda i sigurnosti novinara, dostupno na: <https://safejournalists.net/hr>

31 European University Institute, Monitoring Media Pluralism in the Digital Era: Application of the Media Pluralism Monitor in the European Union, Albania and Turkey in the years 2018-2019, srpanj 2020., dostupno na: https://irmo.hr/wp-content/uploads/2020/07/MPM_2020_CroatiaReport.pdf

68.

Nesigurni uvjeti rada, nedostatak kolektivnih ugovora te smanjenje plaća zaposlenima i otkazivanje suradnje honorarnim suradnicima zbog epidemije i smanjenja prihoda³² dodatno su pogoršali stanje u radno-pravnim odnosima u medijima, što negativno utječe i na medijske slobode.

32 HND, Svjetski dan slobode medija - SNH: U krizi se pokazuje važnost novinarstva, svibanj 2020., dostupno na: <https://www.hnd.hr/svjetski-dan-slobode-medija-snh-u-krizi-se-pokazuje-vaznost-novinarstva>

Sigurnost i ljudska prava

69.

Početak 2020. godine, Hrvatski sabor je nakon više od četiri godine kašnjenja imenovao članove i članice Povjerenstva za rad po pritužbama u Ministarstvu unutarnjih poslova na mandat od četiri godine.³³

70.

Hrvatska nema djelotvoran sustav upravljanja u kriznim situacijama, čiji su nedostaci bili posebno vidljivi tijekom 2020. godine tijekom epidemije i dvaju potresa koji su pogodili Zagreb i Baniju. To su prije svega nepostojanje pravnog okvira i neizgrađen institucionalni okvir za sustavno upravljanje u izvanrednim situacijama te slaba pripravljenost za izvanredno djelovanje.³⁴

71.

Sustav civilne zaštite je previše birokratiziran te ima smanjenu učinkovitost. Procedure djelovanja nisu dovoljno standardizirane, te je nezadovoljavajuća razina digitalizacije i korištenja suvremenih softverskih rješenja što doprinosi sporosti reakcije na izvanredne situacije ili katastrofe, odnosno smanjuje sposobnost koordinacije različitih aktera na terenu.³⁵

72.

Početak epidemije Vlada je predložila izmjenu Zakona o elektroničkim komunikacijama, koja je predviđala mogućnost praćenja lokacije svakog mobitela u Hrvatskoj, čime bi ova mjera nadišla svrhu zaštite javnog zdravlja i potencijalno ugrozila pravo na privatnost.³⁶ Nakon niza burnih javnih reakcija, Vlada je odustala od ovih izmjena.

33 Hrvatski sabor, Odluka o imenovanju članova Povjerenstva za rad po pritužbama u Ministarstvu unutarnjih poslova (NN 24/20), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_03_24_568.html

34 Politička misao, Hrvatski paradoks: improvizacija umjesto organiziranog sustava, autor: Robert Barić, travanj 2020., dostupno na: <https://politickamisao.com/hrvatski-paradoks-improvizacija-umjesto-organiziranog-sustava/>

35 Politička misao, Civilna zaštita i reakcija na potres: što je to civilna zaštita?, autor: Robert Mikac, siječanj 2021., dostupno na: <https://politickamisao.com/civilna-zastita-i-reakcija-na-potres-sto-je-to-civilna-zastita/>

36 Reakcija organizacija civilnog društva na prijedlog dopuna Zakona o elektroničkim komunikacijama, ožujak 2020., dostupno na: <https://www.kucaljudskihprava.hr/2020/03/31/pracenje-svakog-mobitela-u-zemlji-nije-mjera-zastite-od-koronavirusa-nego-nepotrebno-krsenje-ljudskih-prava/>

Pravosuđe i ljudska prava

- 73.** Iako se u 2020. godini bilježi napredak u funkcioniranju pravosudnog sustava kroz skraćivanje trajanja sudskih postupaka, smanjivanje broja dugo aktivnih predmeta i digitalizacije pravosudnog sustava, i dalje su prisutni problemi učinkovitosti i kvalitete pravosudnog sustava.³⁷
- 74.** Prema Izvješću Europske komisije o vladavini prava za 2020. godinu, razina percipirane neovisnosti hrvatskog pravosuđa još uvijek je među najnižima u EU-u. Prema istraživanju Eurobarometra iz 2020., glavni razlog zbog kojeg opća javnost smatra da sudovi i suci nisu dovoljno neovisni jest dojam da Vlada i političari zadiru u njihov rad ili vrše pritisak na njih.³⁸
- 75.** Ni u 2020. godini nisu učinjeni koraci u reformi izbora sudaca i državnih odvjetnika u sastavu Državnog sudbenog vijeća i Državnoodvjetničkog vijeća. U njihovom sastavu dva člana dolaze iz reda saborskih zastupnika čime se omogućava zakonodavnoj vlasti da izravno utječe na izbor sudaca i državnih odvjetnika.
- 76.** U 2020. godini uvedena je e-komunikacija - elektronička komunikacija sudionika sudskih postupaka sa sudovima, koja je u primjeni na svim trgovačkim, općinskim i županijskim sudovima te na Visokom trgovačkom sudu. E-komunikacija je pozitivan smjer digitalizacije sudova putem koje je odvjetnicima, građanima i drugim korisnicima omogućen uvid u sadržaj svih dokumenata pod uvjetom da su upisani u aplikaciju e-Spis (sustav vođenja predmeta na sudovima). Međutim, ta je mogućnost u odnosu na slanje podnesaka sudu i dalje dostupna samo odvjetnicima,

37 Europska komisija, Izvješće o vladavini prava za 2020., Poglavlje za Hrvatsku, rujan 2020., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020SC0310&from=EN>

38 Ibid.

sudskim vještacima, stečajnim upraviteljima te pravnim osobama, to jest ta mogućnost do sada nije dana građanima koji nisu zastupani po odvjetnicima.³⁹

- 77.** Epidemija koronavirusa i potres koji se dogodio u Zagrebu u ožujku 2020. godine usporili su rad sudova, naročito prvostupanjskih sudova oštećenih uslijed potresa na kojima se održava većina rasprava.

SUZBIJANJE KORUPCIJE

- 78.** Prema istraživanju Eurobarometra o korupciji iz lipnja 2020. godine, čak 97% građana u Hrvatskoj ističe korupciju kao jednu od značajnijih prepreka ostvarenju neovisnosti pravosuđa. Isto istraživanje pokazuje i da 74% građana smatra kako Vlada nije učinkovita u borbi protiv korupcije, dok njih 80% ističe da se predmeti povezani s korupcijom ne rješavaju pravovremeno.⁴⁰ Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu ističe kako građani i dalje smatraju da nema dovoljno pravomoćno okončanih sudskih postupaka koji bi bili primjer uspješnog suzbijanja korupcije, usprkos postojanju pravnog okvira kriminalizacije korupcije.⁴¹
- 79.** U 2020. godini istekla je Strategija suzbijanja korupcije za razdoblje od 2015. do 2020. godine u sklopu koje su izrađena tri dvogodišnja akcijska plana. Prema Izvješću Europske komisije o vladavini prava za 2020. godinu za Hrvatsku, akcijski su planovi djelomično provedeni, s time da procjene pokazuju da je provedeno ili djelomično provedeno 88% aktivnosti planiranih za 2019. godinu, dok

39 Ministarstvo pravosuđa i uprave, Što su točno digitalizacija i informatizacija?, lipanj 2020., dostupno na: <https://mpu.gov.hr/vijesti/sto-su-to-cno-digitalizacija-i-informatizacija/22025>

40 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, veljača 2021., dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=6038a8291f2261614325801&fbclid=IwAR28WLzBLM1K-A924PpRqDeD-gLmPgvKmRguYLJESieKW8aCUssOegf4Y2tE>

41 Ibid.

su neke ključne inicijative u području zakonodavstva i integriteta odgođene.⁴²

80. U 2020. godini nastavljeni su politički pritisci na Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa. Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa kritizirano je od strane visokih državnih dužnosnika nakon što su protiv nekih političara pokrenuti postupci radi utvrđivanja sukoba interesa. Dodatni udar na rad Povjerenstva je pravomoćna presuda Visokog upravnog suda⁴³, kojom se osporava Povjerenstvu ovlast odlučivanja o povredi načela djelovanja u obavljanju dužnosti, odnosno o tome postupaju li dužnosnici "časno, pošteno, savjesno, odgovorno i nepristrano čuvajući vlastitu vjerodostojnost i dostojanstvo i povjerenje građana".

81. Ni u 2020. godini nije pristupljeno izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju sukoba interesa kojima bi se jasno definirale odredbe o povredi načela djelovanja, uključujući sankcioniranje kao jedan od alata u borbi protiv korupcije, što je ujedno preporuka GRECO-a, specijaliziranog antikorupcijskog tijela Vijeća Europe.⁴⁴

42 Europska komisija, Izvješće o vladavini prava za 2020., Poglavlje za Hrvatsku, rujan 2020., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020SC0310&from=EN>

43 Visoki upravni sud RH, Presuda broj Usž-2745/18-5 donesena na sjednici vijeća održanoj 10. prosinca 2020., dostupno na: https://www.sukobinteresa.hr/sites/default/files/akti/2021/milan_bandic_p-130-14_presuda_visokog_upravnog_suda_republike_hrvatske.pdf

44 Gong, Pismo GRECO-u: Povjerenstvo ne smije biti uništeno, veljača 2021., dostupno na: <https://www.gong.hr/hr/dobra-vladavina/antikorupcijska-politika/povjerenstvo-ne-smije-biti-unisteno/>

ZAŠTITA ZVIŽDAČA

82. Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti iz 2019. godine sadrži određene manjkavosti. Zakonom nije osigurana besplatna pravna pomoć zviždačima kao ni psihosocijalna potpora, što slabi sustav zaštite zviždača i mogućnost njihove sveobuhvatne zaštite. Tijekom 2020. godine nije započet proces transponiranja EU Direktive o zaštiti zviždača u hrvatsko zakonodavstvo.⁴⁵

83. U 2020. godini većini je građana mogućnost prijavljivanja nepravilnosti i dalje nepoznata i često odustaju od prijavljivanja zbog straha od posljedica. Prema Izvješću pučke pravobraniteljice za 2020. godinu koja je tijelo za vanjsko prijavljivanje nepravilnosti, dio zaprimljenih prijava ne ulazi u primjenu Zakona jer nije bio ugrožen javni interes ili su prijave anonimne te se stoga po njima ne može postupati. Međutim, u Izvješću se navodi kako je broj provedenih postupaka unutarnjeg prijavljivanja relativno malen, što upućuje na to da prijavitelji nisu dovoljno upoznati sa Zakonom ili nemaju povjerenja u ovaj postupak.⁴⁶

84. Prema Izvješću Europske komisije o vladavini prava za 2020. godinu, čak 39% hrvatskih građana navodi nedostatak zaštite zviždača kao glavni razlog neprijavljivanja korupcije.⁴⁷

45 Direktiva (EU) 2019/1937 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2019. o zaštiti osoba koje prijavljuju povrede prava Unije, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1937&from=en>.

46 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, veljača 2021., dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmid=10845&refresh=6058781009b821616410640>

47 Europska komisija, Izvješće o vladavini prava za 2020., Poglavlje za Hrvatsku, rujan 2020., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020SC0310&from=EN>

PROCESNA PRAVA OSUMNJIČENIKA I OKRIVLJENIKA U KAZNENOM I PREKRŠAJNOM POSTUPKU

- 85.** Epidemija izazvana COVID-19 virusom prouzročila je niz problema u organizaciji rada u pravosudnim tijelima, koja su se jednim dijelom negativno odrazila i na mogućnost učinkovitog ostvarenja prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku na mogućnost pristupa sudu. Naime, rasprave su se održavale samo za hitne postupke dok su osobe lišene slobode sjednicama sudskih vijeća pristupale kroz video-konferencije ako je takvo sudjelovanje bilo moguće organizirati. Ako nije bilo moguće organizirati video-link, zakazivala su se ročišta, što je dodatno doprinijelo odugovlačenju postupka.
- 86.** Uočeni su i problemi u radu tijela zatvorskog sustava, što se negativno odrazilo na mogućnost učinkovitog ostvarivanja prava osumnjičenika i okrivljenika kojima je određena mjera istražnog zatvora. Naime, nadzor nad izvršavanjem istražnog zatvora i obilazak istražnih zatvorenika od strane sudaca nije se provodio, već se provodio samo u slučajevima gdje je bilo moguće organizirati video-link.
- 87.** U 2020. godini nije došlo do zakonskih promjena u procesnom položaju osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku. Osumnjičenici koji nisu uhićeni i dalje imaju pravo na "privremenu pravnu pomoć branitelja na teret proračunskih sredstava" samo ako ih se sumnjiči za kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora veća od 5 godina. Takvim zakonskim rješenjem diskriminirani su građani lošijeg imovinskog stanja koji nemaju novčanih sredstava platiti odvjetnika u slučajevima "lakših" kaznenih djela odnosno onih za koje je propisana kazna zatvora do 5 godina.
- 88.** Sankcije koje se izriču počiniteljima kaznenih djela s elementima nasilja najčešće su uvjetna osuda sa sigurnosnom mjerom i to liječenja od ovisnosti ili psihijatrijskog

liječenja. Kazneni zakon propisuje također sigurnosnu mjeru psihosocijalnog tretmana za počinitelje kaznenih djela s elementima nasilja što u RH sudovi ne izriču često s obzirom na nedostatak pravnih ili fizičkih osoba licenciranih za provođenje navedenog programa. Na područjima pojedinih županija već nekoliko godina nitko ne provodi psihosocijalni tretman.

- 89.** Osnivanjem Visokog kaznenog suda i prenošenjem značajnog dijela nadležnosti s Vrhovnog suda RH na taj sud, ograničena je mogućnost pristupa okrivljenika u kaznenom postupku najvišem sudu u državi, primarno kroz sustav redovitih pravnih lijekova.

PRAVA ZATVORENIKA

- 90.** Tijekom 2020. godine epidemija je značajno utjecala na održavanje obiteljske povezanosti osoba lišenih slobode s članovima njihovih obitelji jer su zbog epidemioloških mjera posjete bile zabranjene kroz dulji vremenski period, uz određene iznimke.⁴⁸
- 91.** Pogodnost izlaska zatvorenika u mjesta u kojima se nalaze kaznionice/zatvori odnosno mjesto prebivališta nije se odobravalala, a bile su obustavljene i sve aktivnosti direktnog rada sa zatvorenicima koje su provodile organizacije civilnog društva u kaznenim tijelima. Također, obustavljeno je upućivanje zatvorenika na rad izvan kaznenog tijela.
- 92.** Radi ublažavanja štetnih posljedica za mentalno zdravlje te radi omogućavanja održavanja kontakata između zatvorenika i članova njihovih obitelji, osobito djece, zatvorenicima je omogućeno češće i duže telefoniranje. Međutim, iako su omogućeni duži telefonski razgovori, njihove troško-

48 Ministarstvo pravosuđa i uprave, Mjere i aktivnosti u zatvorskom sustavu usmjerene prevenciji širenja koronavirusa, ožujak 2020., dostupno na: <https://mpu.gov.hr/vijesti/mjere-i-aktivnosti-u-zatvorskom-sustavu-usmjerene-prevenciji-sirenja-korona-virusa/21722>).

ve u pravilu snose osobe lišene slobode, što za dio njih predstavlja značajno financijsko opterećenje budući da su troškovi telefoniranja veći nego na tržištu.⁴⁹

- 93.** Pozitivan primjer su video-posjete koje su od 2019. godine uvedene u 13 kaznenih tijela za kontakt zatvorenika s maloljetnom djecom, dok su uslijed okolnosti epidemije takvi pozivi prošireni i na druge zatvorenike s njihovim obiteljima bez obzira imaju li maloljetnu djecu. U 2020. godini takva mogućnost komuniciranja unesena je u konačni prijedlog Zakona o izvršavanju kazne zatvora.⁵⁰
- 94.** Epidemija je dodatno naglasila postojeće probleme u zatvorskom sustavu, poput smanjenih smještajnih kapaciteta, pristupa primarnoj zdravstvenoj zaštiti i specijalističkim pregledima, nedostatka tretmanskih službenika i pravosudne policije te provođenja organiziranih aktivnosti.
- 95.** Položaj istražnih zatvorenika dok se nalaze u zatvoru i dalje je zabrinjavajuć, budući da oni najčešće do 22 sata dnevno borave u spavaonici, u pravilu ležeći ili gledajući televiziju.
- 96.** Ni u 2020. godini nije izmijenjen Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju te se nije omogućilo sklapanje ugovora o pružanju zdravstvene zaštite između liječničkih ordinacija i tijela zatvorskog sustava. Nedostatak liječnika, naročito psihijatara i dalje je osobito alarmantan.⁵¹
- 97.** Usprkos dobro posloženom sustavu izdržavanja kazne postoji neujednačena praksa pojedinih kaznenih tijela u provođenju resocijalizacije i rehabilitacije počinitelja ka-

49 Izvješće pučke pravobraniteljica za 2020. godinu, veljača 2021., dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=6058781009b821616410640>

50 Vlada RH, Konačni prijedlog Zakona o izvršavanju kazne zatvora, prosinac 2020., dostupno na: https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-12-09/174507/PZ_11.pdf

51 Kuća ljudskih prava Zagreb, Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2019. godinu, ožujak 2020., dostupno na: https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2020/04/KLJP_godisnjeIzvjesce2019_web.pdf

znenih djela, a koja je ponajviše uvjetovana nedostatkom službenika unutar zatvorskog sustava. Nedostatak tretmanskih službenika i pravosudne policije bitno utječe na izvršavanje pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora, uspješnost posebnih programa tretmana, njihove daljnje resocijalizacije, a posljedično se negativno odražava i na stupanj poštivanja ljudskih prava zatvorenika, kao i na sigurnost zatvorskih službenika.

- 98.** I u 2020. godini prisutni su problemi u vidu postpenalne podrške za one zatvorenike koji su bili na dugotrajnom izdržavanju kazne i njihove prilagodbe na život u zajednici. Naime, činjenica je da su bivši zatvorenici opterećeni brojnim poteškoćama kada izađu van, od stigme koju proživljavaju oni i njihove obitelji do nemogućnosti zaposlenja, dugova, u nekim slučajevima i stambenog zbrinjavanja, što sve posljedično povećava šansu recidivizma.
- 99.** Provođenje osnovnoškolskog obrazovanja koje je kazneno tijelo po Zakonu o izvršavanju kazne zatvora dužno organizirati (osnovno školovanje do 21 godine života zatvorenika koji nemaju završenu osnovnu školu, a opismenjavanje nepismenih neovisno o dobi), i dalje nije sustavno riješeno. Strukovno usavršavanje i izobrazba su i dalje bazirani na jednostavnim zanimanjima.
- 100.** Što se tiče radnih aktivnosti, zatvori puno teže organiziraju rad ponajprije zbog prostornih kapaciteta i velike fluktuacije zatvorenika. Uz to što nemaju pogona i radionica, radna mjesta su u pravilu jednostavna. Osoba koja izdržava dulju kaznu nema priliku razvijati ili očuvati svoje radne vještine ili razviti nove prilagođene tržištu rada.
- 101.** U kaznionicama i zatvorima i dalje nedostaje posebnih prostorija za intimni boravak s bračnim ili izvanbračnim drugom bez nadzora.

PRAVA ŽRTAVA

- 102.** Tijekom 2020. godine nisu zabilježeni veći pomaci u ostvarivanju prava žrtava. Uslijed epidemije COVID-19 te ograničenog rada sudova, provođenje ispitivanja svjedoka i žrtava odvijalo se u ograničenom kapacitetu i obimu.
- 103.** U 2020. godini pitanje pojedinačne procjene za žrtve kaznenih djela nije znatno napredovalo. Postupak je neujednačen i često šabloniziran bez utvrđivanja stvarnih potreba žrtava. U prekršajnim postupcima postupak pojedinačne procjene gotovo se i ne provodi.
- 104.** Nije bilo značajnijih promjena u odnosu na ostvarivanje prava na svjedočenje putem audio-video uređaja. Na pojedinim sudovima i dalje ne postoji audio-video oprema kao ni dovoljan broj stručnih osoba za rukovanje tom opremom. Sudovi i dalje u manjoj mjeri koriste mogućnost ispitivanja svjedoka ili žrtve u mjestu njihova prebivališta, a u pojedinim slučajevima poziva ih se i u nekoliko desetaka ili stotina kilometara udaljen sud koji provodi raspravu.
- 105.** Kada je riječ o sustavu referiranja i pružanja podrške, suradnja između organizacija civilnog društva i državnih institucija sporadična je i nedovoljno razvijena. Iako je već od policijskog postupanja sustav informiranja i referiranja zakonski uređen, i dalje je prisutan visok stupanj nedovoljne informiranosti svjedoka i žrtava, kao i potreba za osnaživanjem kako bi se kazneno djelo prijavilo.
- 106.** I dalje su prisutni problemi regionalne nezastupljenosti pružatelja psihosocijalnih usluga i usluga psihološkog savjetovanja na cijelom području Hrvatske. Ruralna područja, otoci pa čak i neke županije nemaju osiguran sustav podrške i pomoći žrtvama i svjedocima kaznenih djela.
- 107.** Tijela koja dolaze u kontakt sa žrtvama nisu dovoljno informirana o europskom nalogu za zaštitu, a podataka o izdanim nalogima nema. Žrtve kaznenih djela s elementima nasilja i uznemiravanja nisu upoznate s pravom da se sudska zaštita koja im je izrečena u vidu mjera opreza,

zaštitnih mjera ili sigurnosnih mjera, u slučaju selidbe u drugu državu članicu EU-a može provoditi i u toj državi članici na temelju uzajamnog priznavanja zaštitnih mjera.

- 108.** U 2020. godini nisu učinjeni značajni pomaci po pitanju ostvarivanja prava na novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela. I dalje su prisutni problemi prilikom podnošenja zahtjeva budući da je postupak iznimno birokratiziran i kompliciran. Rok od šest mjeseci za podnošenje zahtjeva je prekratak te se žrtve ne informira o mogućnosti ostvarenja tog prava, zbog čega, u velikom broju slučajeva, žrtve niti ne podnose zahtjeve.

BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

- 109.** Kao i prethodnih godina, sustav besplatne primarne pravne pomoći opterećen je brojnim problemima koji se očituju u nedostatnom i neadekvatnom financiranju iz čega proizlazi i većina preostalih nedostataka tog sustava, koji uključuju nezvjesnost kontinuiteta rada pružateljica, pitanje odgovornosti prema građanima/strankama, dostupnost besplatne pravne pomoći u ruralnim područjima te neinformiranost građana o postojanju ovog mehanizma zaštite ljudskih prava.
- 110.** I dalje zabrinjava praksa pojedinih tijela državne uprave prilikom odobravanja zahtjeva za besplatnu sekundarnu pravnu pomoć (pomoć odvjetnika u zastupanju). Od građana se prethodno traži suglasnost odvjetnika za zastupanje na temelju koje tijela državne uprave odobravaju besplatnu pravnu pomoć. To predstavlja veliki problem u manjim mjestima gdje djeluje svega nekoliko odvjetnika. U slučajevima kada odvjetnici zbog preopterećenosti nisu u mogućnosti pružiti uslugu, građani su primorani potražiti odvjetnike u većim gradovima i sami snositi putne troškove za odvjetnika radi odlaska na ročište, budući da se plaćanje putnog troška strankama ne odobrava. To je posebice problem starijim osobama i/ili osobama s tjelesnim poteškoćama, kojima je zbog zdravstvenog stanja otežano kretanje.

- 111.** Žalbeni postupci na rješenje o besplatnoj pravnoj pomoći traju predugo te se ne rješavaju unutar roka određenog Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći.⁵²
- 112.** I u 2020. godini teritorijalna nepokrivenost pružateljica besplatne pravne pomoći ostaje problem. Ovlaštene pružateljice besplatne primarne pravne pomoći postoje u 12 županija⁵³, dok ih u ostalih 9 nema ili je njihovo djelovanje sporadično. Naročit problem su ruralna područja i otoci, čijim građanima je otežano ostvarivanje prava na pravnu pomoć.

MALOLJETNIČKO SUDOVANJE

- 113.** Iako je Hrvatska još 2019. godine transponirala Direktivu o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim predmetima, i dalje su prisutni višestruki problemi kod procesuiranja maloljetnika u kaznenim i prekršajnim postupcima.
- 114.** Kao i proteklih godina, i dalje nema dovoljno specijaliziranih sudaca za mladež, kao i drugih osoba koja dolaze u kontakt s maloljetnicima. Odjeli za djecu i mlade unutar državnog odvjetništva i policije postali su odsjeci unutar općeg kriminaliteta, čime je onemogućena specijalizacija za rad s djecom. Zabrinjavajuća je praksa pojedinih sudova u kojima predmete maloljetnika i predmete nasilja u obitelji dostavljaju svim sucima.
- 115.** I dalje nedostaje posebnih prostorija za ispitivanje djece prilagođenih specifičnostima njihova razvoja na policiji, državnom odvjetništvu i sudu.

⁵² Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, veljača 2021., dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=606dc000d4bad1617805312>

⁵³ Ministarstvo pravosuđa i uprave, Ovlaštene udruge i pravne klinike za pružanje primarne pravne pomoći, dostupno na: <https://mpu.gov.hr/gradjani-21417/besplatna-pravna-pomoc/ovlastene-udruge-i-pravne-klinike-za-pruzanje-primarne-pravne-pomoci/6190>

- 116.** Ni u 2020. godini nije osnovana posebna odgojna ustanova za maloljetnike koji imaju psihičke ili psihijatrijske poteškoće. Takvi maloljetnici se upućuju u odgojnu ustanovu ili odgojni zavod, što nije primjereno njihovim specifičnim potrebama.
- 117.** Iako bi se istražni zatvor za maloljetnike trebao, sukladno Zakonu o sudovima za mladež, izvršavati u zatvorenoj zavodskoj ustanovi, maloljetnici istražni zatvor izvršavaju u najbližem zatvoru u kojem kaznu izdržavaju i punoljetni počinitelji. U 2020. godini Ministarstvo pravosuđa i dalje nije pristupilo osposobljavanju takvih zatvorenih zavodskih ustanova.
- 118.** U 2020. godini zabilježen je trend smanjivanja broja maloljetnika upućenih na sklapanje izvansudske nagodbe i primjenu mjera restorativne pravde, iako sva istraživanja govore kako je to jedan od dobrih načina reakcije na delinkvenciju.

Tranzicijska pravda i suočavanje s prošlošću

119. U procesuiranju ratnih zločina ni u 2020. godini nije bilo značajnog napretka. Ročišta u brojnim kaznenim postupcima za ratne zločine nisu zakazivana. I dalje su prisutni problemi dugog trajanja dokaznih postupaka (od dvije godine pa i dulje). Zbog proteka zakonskog roka, rasprave vrlo često započinju iznova pa se svjedoci koji su već višekratno neposredno saslušavani pozivaju na ponovno svjedočenje.⁵⁴

120. Iako je krajem 2020. godine u saborsku proceduru⁵⁵ upućen prijedlog Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata, civilne žrtve rata i dalje se suočavaju s mnogobrojnim problemima i izazovima u ostvarivanju svojih ljudskih prava. Najveći izazov za utvrđivanje statusa civilne žrtve rata predstavlja medicinska dokumentacija. Naime, u većini slučajeva medicinska dokumentacija, koju civilne žrtve rata imaju iz kritičnog vremena ranjavanja, nije dostatna za ostvarivanje prava na status civilne žrtve rata jer u medicinskoj dokumentaciji često ne stoji točan uzrok ranjavanja.

121. U 2020. godini, Ustavni sud RH nije prihvatio prijedloge za ocjenu ustavnosti Zakona o pravima žrtava nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu.⁵⁶ Ustavni sud RH smatra da odredbe po kojima prava iz tog Zakona ne mogu ostvariti žrtve

54 Documenta - Centar za suočavanje s prošlošću, Sporo približavanje pravdi, veljača 2021., dostupno na: <https://documenta.hr/novosti/sporo-priblizavanje-pravdi/>

55 Vlada RH, Prijedlog Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata, P.Z.92, prvo čitanje, prosinac 2020., dostupno na: <https://www.sabor.hr/prijedlog-zakona-o-civilnim-stradalnicima-iz-domovinskog-rata-prvo-citanje-pz-br-92-predlagateljica?t=121753&tid=209150>.

56 Ustavni sud RH, Rješenje broj U-I-53/2016, U-I-565/2017 od 4. veljače 2020., dostupno na: [https://sljeme.usud.hr/Usud/Praksaw.nsf/C12570D-30061CE54C1258504004D1C47/\\$FILE/U-I-53-2016%20i%20dr.pdf](https://sljeme.usud.hr/Usud/Praksaw.nsf/C12570D-30061CE54C1258504004D1C47/$FILE/U-I-53-2016%20i%20dr.pdf)

seksualnog nasilja koje u vrijeme počinjenja nisu bile/i državljanke/i Republike Hrvatske nisu sporne. Ustavni sud RH je utvrdio da prava iz tog Zakona ne mogu ostvariti ni “pripadnici, pomagači, suradnici neprijateljskih vojnih postrojbi”, usprkos slučajevima silovanja ratnih zarobljenica/ika u hrvatskim logorima (u predmetima Lora i Kuline).⁵⁷

122. Ipak, u 2020. godini zabilježen je pomak u području kulture sjećanja i stvaranja povoljnijeg ozračja za izgradnju povjerenja u društvu zasnovanog na međusobnom uvažavanju i toleranciji. Tako je na obilježavanju godišnjice VRO Oluja u Kninu po prvi puta sudjelovao politički predstavnik Srba u Hrvatskoj i potpredsjednik Vlade Boris Milošević⁵⁸, koji je sudjelovao i u Koloni sjećanja⁵⁹ u Vukovaru. Predsjednik Republike Zoran Milanović⁶⁰ i potpredsjednik Vlade i ministar hrvatskih branitelja Tomo Medved⁶¹ sudjelovali su na komemoraciji civilnim žrtvama rata srpske nacionalnosti koje su ubijene u selu Grubori.

57 Novosti, Neprijatelj nije žrtva silovanja, travanj 2020., dostupno na: <https://www.portalnovosti.com/neprijatelj-nije-zrtva-silovanja>

58 Vlada RH, Potpredsjednik Vlade Milošević: Reakcije na moj odlazak u Knin su pozitivne. Došlo je vrijeme da čujemo jedni druge, kolovoz 2020., dostupno na: <https://vlada.gov.hr/vijesti/potporedsjednik-vlade-milosevic-reakcije-na-moj-odlazak-u-knin-su-pozitivne-doslo-je-vrijeme-da-cujemo-jedni-druge/30186>.

59 Vlada RH, Vlada najintenzivnije radi na pronalasku nestalih, studeni 2020., dostupno na: <https://vlada.gov.hr/vijesti/vlada-najintenzivnije-radi-na-pronalasku-nestalih/30850>.

60 Ured Predsjednika RH, Predsjednik Milanović sudjelovao na komemoraciji u Plavnom i Gruborima, kolovoz 2020., dostupno na: <https://www.predsjudnik.hr/vijesti/predsjudnik-milanovic-sudjelovao-na-komemoraciji-u-plavnom-i-gruborima/>.

61 Vlada RH, Medved i Milošević: Pijetet nevinim žrtvama doprinosi uspostavi povjerenja, pomirenja i prestanka mržnje, kolovoz 2020., dostupno na: <https://vlada.gov.hr/vijesti/medved-i-milosevic-pijetet-nevinim-zrtvama-doprinosi-uspostavi-povjerenja-pomirenja-i-prestanka-mrznje/30207>.

123. Dodatno, u kontekstu suočavanja s prošlošću važan je bio čin predsjednika Republike Zorana Milanovića koji je zbog isticanja ustaškog pokliča "Za dom spremni!" prilikom komemoracije obljetnice VRO Bljesak napustio komemoraciju.⁶²

124. Unatoč zahtjevima civilnog društva, ni u 2020. godini nije zabilježen ni jedan slučaj oduzimanja odlikovanja pravomoćno osuđenim ratnim zločincima.⁶³

62 Ured Predsjednika RH, Nikada se još nije dogodilo da ustaški pozdrav uđe u državni protokol, svibanj 2020., dostupno na: <https://www.predsjednik.hr/vijesti/nikada-se-jos-nije-dogodilo-da-ustaski-pozdrav-ude-u-drzavni-protokol/>.

63 Inicijativa mladih za ljudska prava, Tri godine nakon presude Žalbenog vijeća u predmetu Prlić i drugi: Institucije Republike Hrvatske trebaju oduzeti odlikovanja ratnim zločincima i nadoknaditi štetu žrtvama, studeni 2020., dostupno na: <http://yih.hr/hr/tri-godine-nakon-presude-zalbenog-vijeca-u-predmetu-prlic-i-drugi-institucije-republike-hrvatske-trebaju-oduzeti-odlikovanja-ratnim-zlocincima-i-nadoknaditi-stetu-zrtvama/>

Pravo na adekvatan životni standard

125. U 2020. godini donesene su mjere prevencije socijalne isključenosti i siromaštva, odnosno mjere očuvanja radnih mjesta kao i mjere aktivne politike zapošljavanja, ali su one dizajnirane samo za razdoblje epidemije i usmjerene na gospodarske grane kojima je primarno zabranjen rad tijekom epidemije bolesti COVID-19, kao i pogođenim djelatnostima. Izostale su dugoročne mjere jačanja otpornosti na gospodarske šokove, kao i politike ostvarenja temeljnih ekonomskih i socijalnih prava, poput stambene politike, politike zapošljavanja u promijenjenim uvjetima rada, politike zaštite zdravlja te zaštite na radu.⁶⁴

126. U 2020. godini istekla je važeća Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti, što je temeljni dokument za osiguranje strateškog pristupa rješavanju problema siromaštva i socijalne isključenosti u Hrvatskoj. U izvješću Državne revizije utvrđeno je da su mjere i aktivnosti Strategije djelomično učinkovite i da su potrebna znatna poboljšanja. Također, izvješće upućuje i na nedostatke u provedbi i praćenju, neusklađenost ciljeva s aktivnostima mjera, nejasno definirane pokazatelje učinka te da izvori financiranja i sredstva nisu planirani i nisu praćena utrošena sredstva za financiranje aktivnosti mjera na godišnjoj razini.⁶⁵ Nova strategija suzbijanja siromaštva i socijalne isključenosti tijekom 2020. godine još nije donesena.

127. Gotovo četvrtina stanovnika u Hrvatskoj je u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti (23,3%). Dodatno, stopa rizi-

64 Kuća ljudskih prava Zagreb, Ljudska prava, siromaštvo i socijalna isključenost - analiza stanja u 2020. godini, ožujak 2021.

65 Državni ured za reviziju, Izvješće o obavljenoj reviziji učinkovitosti, Mjere i aktivnosti poduzete za ublažavanje siromaštva u RH, ožujak 2020., dostupno na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-08-24/164902/IZVJESCE_DUR_UBLAZAVANJE-SIROMASTVA-RH_24-8-2020.pdf

ka od siromaštva je i dalje zabrinjavajuće visoka za pojedine ranjive skupine. Tako se primjerice u riziku od siromaštva nalazi više od 30% osoba starijih od 65 godina i jednoroditeljskih obitelji te čak više od 40% jednočlanih kućanstava.⁶⁶

128. Dodatno zabrinjava da je više od petine stanovnika u Hrvatskoj materijalno deprivirano. Čak 51,7% osoba živi u kućanstvima koja ne mogu podmiriti neočekivani financijski izdatak, više od 40% si ne može priuštiti godišnji odmor izvan kuće, a kraj s krajem vrlo teško ili teško spaja više od trećine kućanstava.⁶⁷

129. Rizik od siromaštva i socijalne isključenosti produbljuju i velike regionalne razlike u stopi nezaposlenosti i razvijenosti pojedinih područja u Hrvatskoj. Gotovo 40% nezaposlenih živi u istočnoj i središnjoj Hrvatskoj, iako na tim područjima živi tek četvrtina ukupnog stanovništva. Indeks razvijenosti klasificira većinu od 12 županija i 304 jedinice lokalne samouprave kao potpomognuta područja.⁶⁸

130. Broj korisnika zajamčene minimalne naknade u Hrvatskoj se smanjuje, ali njen iznos i obuhvat su neadekvatni. Osim što je zajamčena naknada u iznosu od 800 kuna mjesečno nedovoljna za ostvarenje temeljnih ljudskih prava, samo je 7% osoba u riziku od siromaštva obuhvaćeno zajamčenom minimalnom naknadom. Dodatni je problem što je ova naknada preduvjet za druge socijalne naknade: za ugroženog kupca energenata, za troškove stanovanja

66 Ibid.

67 Ibid. Stavke materijalne deprivacije jesu: 1) kašnjenje s plaćanjem najamnine, računa za režije, stambenoga kredita ili potrošačkoga kredita; 2) nemogućnost kućanstva da svim članovima priušti tjedan dana godišnjeg odmora izvan kuće; 3) nemogućnost kućanstva da si priušti obrok koji sadržava meso, piletinu, ribu ili vegetarijanski ekvivalent svaki drugi dan; 4) nemogućnost kućanstva da podmiri neočekivani financijski trošak; 5) nemogućnost kućanstva da si priušti telefon; 6) nemogućnost kućanstva da si priušti TV u boji; 7) nemogućnost kućanstva da si priušti perilicu za rublje; 8) nemogućnost kućanstva da si priušti automobil; 9) nemogućnost kućanstva da si priušti adekvatno grijanje u najhladnijim mjesecima. Stopa materijalne deprivacije (tri ili više stavki) je 19.6%.

68 Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Indeks razvijenosti, dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112>

i pomoć za ogrjev.⁶⁹ Upravo zbog toga, EU je 2020. dala Hrvatskoj preporuku da poboljša adekvatnost naknada za nezaposlene i sustave minimalnog dohotka.⁷⁰

131. Stopa uključenosti u mjere aktivne politike zapošljavanja radno sposobnih korisnika zajamčene minimalne naknade još je relativno niska i iznosi 13,4% od svih novo uključenih na tržištu rada.⁷¹ Nacionalno zakonodavstvo ne prepoznaje mjeru osnaživanja za izlazak iz sustava socijalne skrbi, čime se stvara ovisnost korisnika o sustavu što dovodi do perpetuacije siromaštva. Pojedine ustanove provode programe osnaživanja, a za koje nema podataka o učinkovitosti. Također, u centrima za socijalnu skrb nedostaje kapaciteta za provedbu takvih programa.

132. Iako su u 2020. donesene izmjene Zakona o socijalnoj skrbi, one nisu odgovorile na sve zabilježene sustavne probleme. Unatoč tome što je nadležno ministarstvo posljednjih godina najavljivalo donošenje novog cjelovitog Zakona o socijalnoj skrbi, prijedlog je 2019. godine povučen iz procedure jer je, kako je Vlada navela u mišljenju na Izvješće pučke pravobraniteljice za 2019., procijenjeno da bi njegovo donošenje i provedba proizveli značajno povećanje fiskalnog učinka.⁷² Prema Planu zakonodavnih aktivnosti za 2021., u drugom tromjesečju je najavljeno donošenje novog Zakona o socijalnoj skrbi.

69 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, veljača 2021., dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=606dc000d4bad1617805312>

70 Vijeće Europske unije, Preporuka Vijeća od 20. srpnja 2020. o Nacionalnom programu reformi Hrvatske za 2020. i davanje mišljenja Vijeća o Programu konvergencije Hrvatske za 2020. (2020/C282/11), dostupno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020H0826\(11\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020H0826(11)&from=EN)

71 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, veljača 2021., dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=606dc000d4bad1617805312>

72 Ured pučke pravobraniteljice, Dobrodošle, ali nedovoljno precizne izmjene Zakona o socijalnoj skrbi, prosinac 2020., dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/dobrodosle-ali-nedovoljno-precizne-izmjene-zakona-o-socijalnoj-skrbi/>

PRAVO NA ADEKVATNO STANOVANJE

- 133.** Trend opterećenosti stanovništva troškovima stanovanja nastavljen je i u 2020. godini, a velik dio građana je dodatno opterećen troškovima stanovanja zbog pada gospodarske aktivnosti i gubitka prihoda u epidemiji. Prema posljednjim podacima, i dalje je preopterećenost troškovima stanovanja veća među podstanarima nego među vlasnicima nekretnina. Oko trećine podstanara koji žive u stanovima s tržišnom cijenom troši više od 40% svojih mjesečnih prihoda na stanovanje.⁷³ I stopa rizika od siromaštva je veća za stanare, nego za vlasnike stana.⁷⁴
- 134.** Ni u 2020. godini nije izrađena sveobuhvatna stambena politika temeljena na potrebama. Problemi u području pravne sigurnosti stanovanja, priuštivosti, nastanjivosti, dostupnosti i pristupa stanovanju dodatno su povećani zbog posljedica potresa u Zagrebu i Sisačko-moslavačkoj županiji te epidemije koronavirusa.
- 135.** Iako su na lokalnim razinama donošene mjere subvencioniranja najamnina, na nacionalnoj razini nije donesena sveobuhvatna i neposredna mjera u cilju zaštite prava na dom uslijed gubitka prihoda zbog epidemije. Stoga naj-moprimci koji su se suočili sa izbacivanjem iz stana zbog gubitka prihoda nisu mogli računati na pomoć države.
- 136.** I dalje nema napretka u uređivanju sustava najma, a cijene i način stjecanja vlastite nekretnine su nepovoljni. Trenutne mjere stambene politike su usmjerene na kupovinu doma kroz kreditno zaduživanje putem jednokratnog subvencioniranja stambenih kredita. Ova mjera, osim što

73 Eurostat, Income living conditions, dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

74 Državni zavod za statistiku, Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti za Republiku Hrvatsku, listopad 2020., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/14-01-01_01_2020.htm

je primjenjiva samo za građane koji su kreditno sposobni, dodatno utječe i na porast cijena na tržištu nekretnina.⁷⁵

- 137.** Nedostaju i politike ulaganja u poboljšanje uvjeta stanovanja. Građani i dalje imaju problema s dostupnošću i priuštivošću adekvatnog grijanja (6,6% kućanstava)⁷⁶, a gotovo 40% stanovništva živi u prenapučenim kućanstvima, što je daleko više od prosjeka EU. U takvim prenapučenim prostorima živi 45% djece.⁷⁷ Uz prenapučenost prostora, gotovo 6% građana Hrvatske živi i s nekim drugim aspektom nedostatka stana - poput nedostatka WC-a, prokišnjavajućeg krova ili nedostatka svjetla u stanu.⁷⁸ Ovi podaci dodatno zabrinjavaju u okolnostima potresom pogođenih područja i spore obnove.⁷⁹
- 138.** Sanacija objekata pogođenih potresima izuzetno je spora te mnoge građevine još mjesecima nakon potresa predstavljaju životnu ugrozu zbog opasnosti od njihova urušavanja. Iako je nakon potresa u ožujku bilo zahtjeva za hitnim donošenjem zakona o obnovi oštećenih zgrada od potresa, Hrvatski sabor raspušten je u svibnju te je Zakon o obnovi zgrada oštećenih potresom na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske županije i Zagrebačke županije⁸⁰ usvojen tek u rujnu 2020. godine.

75 Hrvatska narodna banka, Dome slatki dome: Utjecaj subvencioniranja stambenih kredita na tržište nekretnina u Hrvatskoj, autori: Davor Kunovac, Ivan Žilić, listopad 2020., dostupno na: <https://www.hnb.hr/document-s/20182/3596318/w-060.pdf/955d2e9e-76d7-8b3e-3c1a-8a8732ff326e>

76 Državni zavod za statistiku, Pokazatelja siromaštva i socijalne isključenosti za Republiku Hrvatsku, listopad 2020., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/14-01-01_01_2020.htm

77 Eurostat, Housing statistics, svibanj 2020., dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Housing_statistics#Housing_affordability

78 Ibid.

79 SOS Zagreb, dostupno na: <https://soszagreb.org/sos-zagreb-poslao-m-pgi-u-listu-problema-zahitjeva-i-moguca-rjesenja/>

80 Zakon o obnovi zgrada oštećenih potresom na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske županije i Zagrebačke županije (NN 102/20), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_09_102_1915.html

- 139.** Građanima nisu lako dostupne informacije o postupcima podnošenja zahtjeva za obnovom te brojni građani i dalje ne znaju kako ostvariti svoja prava, čime raste njihovo nepovjerenje u sustav i institucije, a mnogi građani i sami kreću s popravcima što dovodi do značajnih financijskih ulaganja i kreditnog zaduživanja.
- 140.** Izmjenama Ovršnog zakona⁸¹ s kraja 2020. godine onemogućeno je provođenje deložacije u zimskim mjesecima, od 1. studenog do 1. travnja, a novina je i da se iznos glavnice za koju se ovrha nad nekretninom ne može pokrenuti povećava s 20.000 kuna na 40.000 kuna.
- 141.** Iako je još prijašnjim izmjenama Ovršnog zakona definirano da se jedina nekretnina ne može ovršiti zbog duga glavnice manje od 20.000 kuna, i dalje se vode postupci u kojima je ovrha nastupila prije izmjene zakona 2017. godine, te se postupa po prijašnjem zakonu gdje se ovršuje jedina nekretnina i za dug glavnice manji od 20.000 kuna. Tome svjedoči i slučaj obitelji Jovanović koja je, iako su izmjene Ovršnog zakona koje ne dozvoljavaju zimske deložacije bile najavljene krajem 2020. te unatoč vrlo nepovoljnim epidemiološkim uvjetima, 23. studenog deložirana iz stana zbog duga od 10.000 kuna.⁸²

81 Zakon o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona (NN 131/20), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_11_131_2487.html

82 Novosti, Jeckov: Deložacija Jovanovića ne služi nikome na čast, studeni 2020., dostupno na: <https://www.portalnovosti.com/jeckov-delozacija-obitelji-jovanovic-ne-sluzi-nikome-na-cast>

PRAVO NA RAD

- 142.** Zbog epidemije rad je u pojedinim djelatnostima bio privremeno zabranjen, a dostupnost radnih mjesta smanjena uslijed pada gospodarskih aktivnosti, što je negativno utjecalo na realizaciju prava na rad.⁸³
- 143.** Epidemija i zabrana rada pojedinim djelatnostima očeivano su dovele do porasta nezaposlenosti. Iako je u ožujku 2020. godine nezaposlenost (8,6%)⁸⁴ bila za 1,6% manja nego u istom razdoblju prethodne godine⁸⁵, već je u travnju nezaposlenost porasla na 9,4%⁸⁶ (odnosno 21,46% više nego u travnju 2019.)⁸⁷. Prema Eurostatovoj metodologiji, u istom je razdoblju stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj bila iznad prosjeka EU-27.⁸⁸ Dostupnost rada uslijed epidemijom izazvane krize smanjila se u pretežito svim sektorima djelatnosti, a posebice u sektoru pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, kojeg inače obilježava sezonalnost radnih mjesta, a koji zapošljava značajan broj radnika.
- 144.** Kao posljedica krize izazvane epidemijom udvostručen je broj poslovno uvjetovanih otkaza u odnosu na prethodnu godinu. Kroz 11 mjeseci u 2020. godini na Hrvatski zavod za zapošljavanje prijavilo se 43.000 radnika koji su ostali bez

83 Stožer civilne zaštite RH, Odluka o mjerama ograničavanja društvenih okupljanja, rada u trgovini, uslužnih djelatnosti i održavanja sportskih i kulturnih događanja (NN 32/20), ožujak 2020., dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_03_32_713.html

84 Državni zavod za statistiku, Priopćenje: Zaposleni prema djelatnostima u ožujku 2020., travanj 2020., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/09-02-01_03_2020.htm

85 Državni zavod za statistiku, Priopćenje: Zaposleni prema djelatnostima u ožujku 2019., travanj 2019., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/09-02-01_03_2019.htm

86 Državni zavod za statistiku, Priopćenje: Zaposleni prema djelatnostima u travnju 2020., svibanj 2020., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/09-02-01_04_2020.htm

87 Državni zavod za statistiku, Priopćenje: Zaposleni prema djelatnostima u travnju 2019., svibanj 2019., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/09-02-01_04_2019.htm

88 Eurostat, Unemployment by sex and age, monthly data, dostupno na: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_m&lang=en

posla kao tehnološki višak u odnosu na 24.000 takvih prijava u cijeloj 2019. godini. Također, na HZZ evidentirano je i oko 97.000 radnika kojima je istekao ugovor na određeno.⁸⁹

145. Prema istraživanju Eurostata, hrvatski građani su u 2020. godini zbog zatvaranja ekonomije uslijed epidemije ostali bez malo više od 10% dohotka u odnosu na prethodnu godinu te je Hrvatska time na samom začelju EU-a.⁹⁰

146. Kako bi se spriječio gubitak značajnog broja radnih mjesta, Vlada je donijela paket mjera za pomoć gospodarstvu koje su uključivale odgode plaćanja poreznih obveza, obročna plaćanja poreznih obveza, mjere direktne novčane pomoći i dr.⁹¹ Uobičajene mjere poticanja zapošljavanja i samozapošljavanja su privremeno ukinute, a na snagu su stupile mjere za očuvanje radnih mjesta u djelatnostima pogođenima koronavirusom.⁹² Europska unija upozorila je da naknade za nezaposlene nisu primjerena sigurnosna mreža za radnike koji su ostali bez posla jer su preniske i neadekvatne.⁹³

147. Epidemija je dodatno produbila manjkavost zapošljavanja radnika u nesigurnim oblicima rada, odnosno u prekarnom radu.⁹⁴ Hrvatska je pri samom vrhu po ukupnom broju ugo-

89 Radnickaprava.org, Petra Ivšić: Radnici na vjetrometini krize, siječanj 2021., dostupno na: <https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/petra-iv-sic-radnici-na-vjetrometini-krize>

90 Ibid.

91 Koronavirus.hr, Vladine mjere pomoći gospodarstvu, ožujak 2020., dostupno na: <https://koronavirus.hr/vladine-mjere/mjere-pomoci-gospodarstvu/126>

92 Hrvatski zavod za zapošljavanje, Potpora za očuvanje radnih mjesta u djelatnostima pogođenima koronavirusom (COVID – 19), dostupno na: <https://mjera-orm.hzz.hr/potpورا-ocuvanje-radnih-mjesta-ozujak-svibanj/>

93 Vijeće Europske unije, Preporuka Vijeća od 20. srpnja 2020. o Nacionalnom programu reformi Hrvatske za 2020. i davanje mišljenja Vijeća o Programu konvergencije Hrvatske za 2020. (2020/C 282/11), dostupno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020H0826\(11\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020H0826(11)&from=EN)

94 "U Hrvatskoj se u nesigurni rad ubraja agencijski rad, ugovor o radu na određeno vrijeme, ugovor o radu u nepunom radnom vremenu, ugovor o radu na izdvojenom mjestu rada (telework), ugovor o radu za stalne sezone poslove, a veže se i uz pojmove kao što su studentski i imigrantski rad, dakle radi se o onim poslovima gdje je radnik zaposlen na kratko vrijeme dok ugovor ne istekne, a nakon toga mora ponovno tražiti posao. Nesigurni

vora na određeno dok je vodeća u EU po broju sklopljenih ugovora na određeno vrijeme u trajanju do 3 mjeseca.⁹⁵

148. Sektori turizma, ugostiteljstva i trgovine su među najpogođenijima krizom izazvanom COVID-19. Također, pogođeni su i radnici koji imaju nesigurne oblike ugovora o radu i rade na poslovima koji uključuju bliske kontakte s ljudima (primjerice medijski radnici, novinari i filmski, televizijski, kazališni, glazbeni umjetnici).⁹⁶

149. Početkom 2020. godine, Vlada je najavila donošenje novog zakona o uređenju radnih odnosa u okolnostima proglašene epidemije bolesti COVID-19, kojim bi se radnike dovelo do nepovoljnijeg položaja tako što bi se poslodavcima privremeno, za vrijeme epidemije, omogućilo smanjivanje plaće do minimalne plaće, ukidanje prava radnika na isplatu jednokratnih materijalnih prava, jednostrano isključivanje pojedinih odredbi kolektivnog ugovora i sl.⁹⁷ Uslijed burnih reakcija u javnosti, Vlada je u konačnici odustala od ovog prijedloga.⁹⁸

150. Krajem 2020. godine Vlada je najavila izmjene Zakona o radu kojima se nastoji smanjiti broj ugovora na određeno, ali i dodatno fleksibilizirati raskid ugovora na neodređeno vrijeme uz dodatnu regulaciju rada od kuće.⁹⁹

radnici najčešće rade u puno lošijim uvjetima od radnika zaposlenih na neodređeno i nisu sindikalno organizirani." (Izvor: Savez samostalnih sindikata Hrvatske, Novo normalno: oblici nesigurnog rada, dostupno na: <http://www.sssh.hr/hr/vise/0-0/nova-normalnost-oblici-nesigurnog-rada-1742>)

95 Radnickaprava.org, Petra Ivšić: Radnici na vjetrometini krize, siječanj 2021., dostupno na: <https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/petra-iv-sic-radnici-na-vjetrometini-krize>

96 Ibid.

97 Faktograf.hr, U pripremi zakon kojim će se suspendirati dio odredbi Zakona o radu dok traje epidemija koronavirusa, ožujak 2020., dostupno na: <https://faktograf.hr/2020/03/25/u-pripremi-zakon-kojim-ce-se-suspendirati-dio-odredbi-zakona-o-radu-dok-traje-epidemija-koronavirusa/>

98 Nezavisni hrvatski sindikat, Pismo ETUC-a predsjedniku Vlade RH - odustanite od izmjena radnih i socijalnih prava, ožujak 2020., dostupno na: https://www.nhs.hr/novosti/pismo_etuc-a_predsjedniku_vlade_rh_-_odustanite_od_izmjena_radnih_i_socijalnih_prava_70857/

99 Vlada RH, Aladrović za RTL: Cilj je izmjenama Zakona o radu omogućiti veću konkurentnost gospodarstva, rujanj 2020., dostupno na: <https://vlada.gov.hr/vijesti/aladrovic-za-rtl-cilj-je-izmjenama-zakona-o-radu-omoguciti-vecu-konkurentnost-gospodarstva/30297>

151. Organiziranje rada od kuće radi provedbe epidemioloških mjera negativno se očitovalo kod radnika slabijeg imovinskog stanja koji nisu imali sve potrebne uvjete za rad, od računala, internetske veze i telefonske linije, a koje im poslodavci u pojedinim slučajevima nisu htjeli pokriti. U Izvešću pučke pravobraniteljice za 2020. godinu navodi se kako su sindikati ukazali na nepovoljna postupanja prema radnicima slabijeg imovnog stanja prilikom ukidanja naknade troškova prijevoza i toplog obroka, dok im istovremeno nisu pokriveni troškovi rada od kuće i korištenja privatnih resursa.¹⁰⁰

152. Kao i proteklih godina studentski radnici suočavaju se sa višestrukim problemima uslijed manjkavosti Zakona o obavljanju studentskih poslova, s time da im se dodatno otežao položaj uslijed epidemije. Naime, Zakonom o obavljanju studentskih poslova iz 2018. godine i dalje nisu riješeni problemi potplaćenosti, nepodlijeganja studentskog rada pod nadležnost Zakona o radu, nesigurnosti takvih oblika ugovora i sl. Uzimajući u obzir da je mnogim studentima takav način rada sredstvo podmirjenja troškova studiranja, njihova nezaštićena pozicija u vrijeme krize znatno je pogoršana. Uz manjak smještajnih kapaciteta i stipendija (osobito prema socio-ekonomskom statusu), mnogi studenti su izgubili prihode.¹⁰¹

153. Tijekom epidemije došlo je do problema u realizaciji radnih prava velikog dijela zdravstvenih radnika što je imalo negativne utjecaje na njihov položaj na radnom mjestu kao i na njihovo zdravlje. Prema istraživanju koje je objavio European observatory on health systems and policies u studenom 2020. godine¹⁰², Hrvatska je jedna od europskih država koje su uvele najmanje mjera za ublažavanje učinaka epidemije na zdravstvene radnike.

100 Izvešće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, veljača 2021., dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=606dc00d4bad1617805312>

101 Radničkaprava.org, Petra Ivšić: Radnici na vjetrometini krize, siječanj 2021., dostupno na: <https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/petra-iv-sic-radnici-na-vjetrometini-krize>

102 COVID-19 Health System Response Monitor, dostupno na: <https://www.covid19healthsystem.org/mainpage.aspx>

154. Epidemija je produbila negativne trendove s kojima se radnici susreću već godinama poput potplaćenosti, neplaćenih prekovremenih sati, rada vikendom te sklapanja štetnih ugovora kojima se manipulira slobodnim vremenom radnika na njihovu štetu i sl. Za vrijeme *lockdowna* radnike se prisiljavalo na uzimanje godišnjeg odmora i/ili na potpisivanje aneksa ugovora, dok se ugovori na određeno nisu obnavljali, a plaća im se smanjivala na razinu vladinih potpora.¹⁰³

155. U 2020. godini bilježi se porast smrtnih slučajeva na radnom mjestu od 72 slučaja u odnosu na 53 smrtnih slučajeva u prethodnoj godini. Broj smrtnih slučajeva u građevinarstvu porastao je čak za 75%, što je posljedica i povećanih radova na područjima pogođenih potresom. S druge strane, bilježi se pad broja ozljeda na radu za što se smatra da je posljedica *lockdowna*, osim u području građevinarstva gdje je zabilježen lagani porast zbog sanacije područja pogođenih potresom. Najčešći uzrok ozljeda je izvođenje radova protivno pravilima, nepoštivanje posebnih pravila zaštite na radu te neispravnost sredstva rada.¹⁰⁴

156. Radnički štrajkovi u 2020. godini bili su prisutni u puno manjem obimu nego prethodnih godina s obzirom na epidemiju i suženu mogućnost okupljanja.¹⁰⁵

103 Radničkaprava.org, Petra Ivšić: Radnici na vjetrometini krize, siječanj 2021., dostupno na: <https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/petra-iv-sic-radnici-na-vjetrometini-krize>

104 Novilist.hr, Broj smrtnih ozljeda u građevinarstvu porastao za 75 posto, veljača 2021., dostupno na: <https://www.novilist.hr/novosti/hrvatska/broj-smrtnih-ozljeda-u-gradvinarstvu-porastao-za-cak-75-posto/>

105 Radničkaprava.org, Radničke akcije u 2020. godini, prosinac 2020., dostupno na: <https://radnickaprava.org/tekstovi/novosti/radnicke-akcije-u-2020>

PRAVO NA PRISTUP ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA, DOBRIMA I USLUGAMA

- 157.** U odnosu na dostupnost i probleme javnog zdravstva, u epidemiji koronavirusa dodatno su se povećali dosadašnji problemi zdravstvenog sustava kao što su nedovoljna ulaganja u infrastrukturu i nedostatak zdravstvenih djelatnika.
- 158.** Zdravstvene ustanove i dalje su neravnomjerno zastupljene na regionalnoj razini, a kvaliteta pružanja zdravstvene zaštite se ne mjeri niti postoje javno dostupni podaci o stvarnom učinku zdravstvenih ustanova.
- 159.** I inače otežan pristup zdravstvenim uslugama je tijekom 2020. godine bio dodatno ograničen uslijed epidemije. Proglašenje epidemije donijelo je promjene u načinu rada bolnica i domova zdravlja čime je pacijentima bilo otežano ostvarenje prava na pristup uslugama zdravstvene zaštite.
- 160.** Zbog sprečavanja širenja epidemije došlo je do reorganizacije rada zdravstvenih ustanova i djelatnika na način da su se upute i savjeti pacijentima češće davali telefonski ili e-mailom, te su odgađani svi oblici liječenja ili savjetovanja koja uključuju boravak većeg broja pacijenata na istom mjestu. Funkcioniranje zdravstvenog sustava bilo je znatno usporeno smanjivanjem broja naručenih pacijenata kako bi se smanjio broj osoba u čekaonici, red čekanja i vrijeme provedeno u zdravstvenoj ustanovi.
- 161.** Tijekom trajanja epidemije, od ožujka 2020. godine bilježi se značajan pad broja osoba koje su koristile zdravstvenu

zaštitu u djelatnosti opće medicine, zdravstvene zaštite predškolske djece te zdravstvene zaštite žena.¹⁰⁶

- 162.** Četiri kliničke bolnice u Hrvatskoj proglašene su respiratorno-intenzivističkim centrima za liječenje oboljelih od COVID-19 što je dovelo je reorganizacije rada u bolničkom sustavu te do smanjenja redovitih aktivnosti. Nastavljeno je liječenje hitnih i prioritetnih kroničnih bolesnika, dok su za druge pacijente pregledi odgođeni. Liste čekanja u najvećim bolničkim centrima su se smanjile ili ostale iste zbog smanjenog naručivanja na specijalističke preglede.
- 163.** Dodatne probleme u radu bolnica uzrokovali su potresi u kojima su štetu na infrastrukturi pretpjele mnoge bolnice. Zbog premještanja pojedinih klinika na druge lokacije i nedostatka kapaciteta, dodatno su smanjene mogućnosti zdravstvenog sustava na potresom pogođenim područjima za pružanje uobičajenih usluga pacijentima.
- 164.** Kriteriji ulaska u bolničke ustanove bili su postroženi, a odluka o vremenu i učestalosti bila je prepuštena ustanovama, uz preporuku ograničavanja posjeta na nužni minimum. U lipnju su bile zabranjene posjete pacijentima smještenim u bolnicama u gradu Zagrebu i četirima drugim županijama. Onemogućavanje roditeljima posjeta i boravka uz dijete dok je na liječenju u bolnici predstavlja ozbiljno kršenje prava djece, a nedostatak jasnih uputa za posjete i boravak roditelja uz djecu ukazuje i na potencijalno neujednačeno postupanje bolnica. Problematična je bila i situacija s velikim brojem terminalno bolesnih pacijenata s kojima obitelji nisu mogle komunicirati, posjetiti ih u bolnicama niti se od njih oprostiti.
- 165.** Epidemija je utjecala i na cijene medicinskih proizvoda kao što su medicinska zaštitna oprema, dezinfekcijska sredstva i lijekovi, a posebno je porasla potražnja za maskama za

¹⁰⁶ Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Utjecaj epidemije COVID-19 na korištenja primarne zdravstvene zaštite u Republici Hrvatskoj, veljača 2021., dostupno na: <https://www.hzjz.hr/sluzba-javno-zdravstvo/utjecaj-epidemije-covid-19-na-koristenja-primarne-zdravstvene-zastite-u-republici-hrvatskoj/>

lice i dezinfekcijskim sredstvima što je dovelo do značajnog povećanja njihovih cijena. Primjerice, zabilježen je slučaj podizanja marže za maloprodajnu cijenu zaštitne maske za lice u iznosu od 596 posto.¹⁰⁷ Sredinom ožujka Vlada RH ograničila je maloprodajne cijene medicinske zaštitne opreme, dezinficijensa i lijekova koje ne smiju prelaziti cijene od 30. siječnja 2020. godine.¹⁰⁸

166. Nastavlja se problem stalnog duga hrvatskog zdravstva prema veletrgojama te su tijekom 2020. godine u nekoliko navrata bili najavljeni problemi i prekidi u opskrbi lijekovima i medicinskim proizvodima. Unatoč izvanrednoj uplati od 500 milijuna kuna sanacijskih sredstava u srpnju, dug bolnica prema veletrgojama s krajem kolovoza ponovno je premašio četiri milijarde kuna.¹⁰⁹

LIJEČENJE MALIGNIH BOLESTI

167. U prosincu 2020. godine usvojen je Nacionalni strateški okvir protiv raka do 2030. godine¹¹⁰ čiji je strateški cilj poboljšanje zdravlja građana tijekom cijeloga života, smanjenje pojavnosti i smrtnosti od raka te produljenje i povećanje kvalitete života oboljelih od raka u Hrvatskoj na razinu zapadnoeuropskih zemalja. S obzirom da je rak vodeći javnozdravstveni problem u Hrvatskoj te drugi najčešći uzrok smrtnosti (nakon kardiovaskularnih bolesti), bilo je krajnje vrijeme da se sveobuhvatnim preventivnim programima radi na suzbijanju raka i omogućavanju ranih intervencija kako bi se povećale šanse za uspješno liječenje.

107 Tportal.hr, Otkrivamo koliku je kaznu dobio trgovac koji je prodavao zaštitne maske uz maržu od gotovo 600 posto, ali i zašto jedna kirurška maska košta osam kuna, travanj 2020., dostupno na: <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/otkrivamo-koliku-je-kaznu-dobio-trgovac-koji-je-prodavao-zastitne-maske-uz-marzu-od-gotovo-600-posto-ali-i-zasto-jedna-kirurska-mask-a-kosta-osam-kuna-foto-20200421>

108 Vlada RH, Odluka o iznimnim mjerama kontrole cijena za određene proizvode (NN 30/2020), ožujak 2020., dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_03_30_672.html

109 Hrvatska gospodarska komora, Dugovi bolnica veletrgojama ponovno premašili 4 milijarde kuna, rujna 2020., dostupno na: <https://hkgk.hr/dugovi-bolnica-veletrgojama-ponovno-premasili-4-milijarde-kuna>

110 Nacionalni strateški okvir protiv raka do 2030. (NN 141/20), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_12_141_2728.html

168. Programi primarne prevencije zloćudnih bolesti usmjereni su na smanjenje zlouporabe duhana i duhanskih proizvoda, smanjenje konzumacije alkoholnih pića, prevenciju debljine i pretilosti, poticanje zdravih stilova života te kontrolu utjecaja štetnih faktora u okolišu i profesionalnom okruženju.

169. U odnosu na sekundarnu prevenciju odnosno rano otkrivanje, u Hrvatskoj postoje četiri aktivna programa ranog probira zloćudnih bolesti (rano otkrivanje raka dojke, kolorektalnog raka, raka cerviksa i raka pluća), a pokazuje se potreba i za ranim otkrivanjem raka prostate, kao i za modifikacijom postojećih probirnih programa kako bi se osigurao bolji odaziv ciljane skupine građana.

170. Nacionalni programi probira, osim onog za rak pluća koji je pokrenut u listopadu 2020. godine, nisu bili dostupni građanima Hrvatske u 2020. godini.

171. Aktualni Nacionalni program za rijetke bolesti istekao je u 2020. godini, a većina postavljenih indikatora nije ostvarena.¹¹¹ Nacionalni program za rijetke bolesti u periodu 2015.-2020. godine bio je napisan isključivo iz pozicije Ministarstva zdravstva, što je drugim dionicima znatno otežalo i smanjilo interes za uključivanjem u njegovo provođenje. Stoga je od iznimne važnosti da se u izradu novog Nacionalnog programa za rijetke bolesti uključe i resori socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja te rada i mirovinskog sustava.

172. Hrvatski savez za rijetke bolesti početkom 2020. godine predstavio je prve kvantitativne podatke o rijetkim bolestima u Hrvatskoj koji prikazuju sociodemografske karakteristike te zdravstveni i socijalni profil osoba s rijetkim bolestima, što je prvi korak u sistematizaciji i analizi stanja rijetkih bolesti koja do sada nije postojala u Hrvatskoj.¹¹²

111 Hrvatski savez za rijetke bolesti, Predstavljani prvi podaci iz Baze rijetkih bolesti, prosinac 2020., dostupno na: <http://www.rijetke-bolesti.hr/predstavljani-prvi-podaci-iz-baze-rijetkih-bolesti/>

112 Ibid.

MENTALNO ZDRAVLJE

- 173.** Mentalni poremećaji predstavljaju jedan od prioritarnih javnozdravstvenih izazova, a prema procjenama Svjetske zdravstvene organizacije za ukupno opterećenje bolesti (DALYs), mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja na trećem su mjestu u Hrvatskoj, iza kardiovaskularnih i malignih bolesti. Mentalni poremećaji su i vodeća skupina po korištenju dana bolničkog liječenja.¹¹³
- 174.** Još je uvijek prisutna raširena stigmatizacija osoba s poremećajima mentalnog zdravlja što često dovodi do socijalne izolacije i diskriminacije pojedinaca. Iako se već godinama najavljuje nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja, ona ni u 2020. godini nije usvojena iako je stručno tijelo kojeg je imenovalo Ministarstvo zdravstva izradilo njen nacrt. Time se nastavlja kontinuirani nedostatak programa destigmatizacije, informiranja o mentalnom zdravlju, preventivnih programa i razvoja programa izvanbolničkog liječenja.
- 175.** Mjere uvedene radi sprečavanja širenja zaraze koronavirusom odrazile su se na sve aspekte života građana, pa time posljedično i na mentalno zdravlje. Preliminarno istraživanje Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba¹¹⁴ ukazuje da su osobe koje su provele vrijeme u samoizolaciji značajno više anksiozne, depresivne i pod stresom nego osobe koje nisu bile u samoizolaciji. Iako preliminarni, rezultati potvrđuju pretpostavku da epidemija bolesti COVID-19 uzrokuje povećanje straha i zabrinutosti. Nažalost, ne postoje istraživanja o negativnom utjecaju nametnute socijalne izolacije na starije osobe, osobe s invaliditetom i kronično oboljele osobe, kao ni o utjecaju mentalnog zdravlja na tijek njihove osnovne bolesti.

113 Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Mentalni poremećaji u Hrvatskoj, dostupno na: <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-prevencija-nezdravih-bolesti/odjel-za-mentalne-poremeceje/>

114 Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, Neki aspekti mentalnog zdravlja za vrijeme pandemije COVID-19 (preliminarni rezultati istraživanja), travanj 2020., dostupno na: https://www.poliklinika-djeca.hr/wp-content/uploads/2020/04/Izvjestaj-o-COVID-19-istrazivanja_10-travnja-2020_fin.pdf

- 176.** Iako je u društvu došlo do porasta svijesti o potrebi promjene organizacije liječenja osoba s mentalnim poremećajima uspostavljanjem povezanosti bolničkog i vanbolničkog sustava, razvoja različitih izvanbolničkih usluga te pružanja usluga mobilnih timova, ovaj koncept mentalnog zdravlja u zajednici nije implementiran na sistemskom nivou.
- 177.** Iako je nekoliko projekata organizacija civilnog društva te Klinike za psihijatriju Vrapče demonstriralo učinkovitost liječenja osoba s težim mentalnim poremećajima putem mobilnog tima, još uvijek nije došlo do implementacije ove usluge u praksi.
- 178.** Iako je u 2020. propisom¹¹⁵ reguliran popis usluga koje se mogu provoditi u psihijatriji, u praksi nije došlo do napretka u plaćanju i ugovaranju tih usluga od strane HZZO-a, a radi se o osnovnom neophodnom paketu usluga. Time su građani Hrvatske i dalje u nepovoljnijem položaju u odnosu na građane EU jer se zbog nedostatka osnovnih psihijatrijskih usluga krši njihovo pravo na adekvatno liječenje i osiguranje podrške u zajednici.
- 179.** Brojni pozivi građana koji se liječe od mentalnih poremećaja udrugama za zaštitu mentalnog zdravlja potvrđuju diskriminaciju na području zapošljavanja. Prema njihovim navodima, poslodavci traže od osobe koja se zapošljava donošenje potvrde da ne boluje od mentalnih poremećaja za poslove koji ne podliježu zdravstvenoj provjeri.
- 180.** Brojni pozivi pacijenata udruzi za zaštitu mentalnog zdravlja Svitanje iz različitih krajeva Hrvatske ukazuju da se pacijentima koji su potpisali slobodni dobrovoljni pristanak na liječenje ograničava pravo slobodnog kretanja, iako oni nisu osobe koje su primljene na liječenje prema zakonskim odredbama o prisilnoj hospitalizaciji zbog opasnosti za sebe, za druge ljude i za ugrožavanje svog ili tuđeg zdravlja, kako je definirano Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

115 Ministarstvo zdravstva, Odluka o donošenju Plana i programa mjera zdravstvene zaštite 2020.-2022. (NN 142/20), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_12_142_2753.html

- 181.** Preustrojem institucija nakon parlamentarnih izbora u srpnju 2020. godine, dotadašnje Ministarstvo zaštite okoliša i energetike postalo je dijelom Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja. Takvom organizacijskom strukturom ugrožava se razvoj integrirane politike zaštite okoliša s obzirom da je razvoj gospodarstva prioritet Vlade kojem se tradicionalno daje prednost pred okolišnim pitanjima.¹¹⁶
- 182.** Negativne posljedice spajanja djelokruga Hrvatske agencije za okoliš i prirodu s Ministarstvom zaštite okoliša i energetike iz 2019. godine bile su vidljive u nedostatku izdvojenih mišljenja neovisne institucije nadležne za zaštitu prirode i prirodnih resursa u okolišnim postupcima, pogotovo u postupcima ocjena prihvatljivosti za ekološku mrežu, čime se značajno smanjila njihova transparentnost.
- 183.** Nakon višegodišnjih najava, tijekom 2020. godine su započele pripreme za realizaciju projekta izgradnje hidroenergetskog sustava Kosinj slanjem ponuda za otkup zemlje stanovnicima, a prije pokretanja službenog postupka izvlaštenja iako, koliko je poznato, financijska konstrukcija za dovršenje projekta još nije zaključena. Radi se o projektu koji je planiran prije gotovo 50 godina i koji će imati velike posljedice za okoliš i stanovništvo, a alternativne lokacije nikada nisu istraživane.¹¹⁷
- 184.** Otežavajući faktori vezani uz provedbu javnih rasprava o procjenama utjecaja zahvata na okoliš, kao što je nemogućnost online komentiranja prostornih planova, dodatno obeshrabruju i otežavaju sudjelovanje građana u donošenju odluka od javnog interesa, pogotovo u okolnostima

116 Zelena akcija, Spajanje sektora zaštite okoliša i gospodarstva je štetno i neprihvatljivo!, srpanj 2020., dostupno na: https://zelena-akcija.hr/hr/opcenito/priopcenja/spajanje_sektora_zastite_okolisa_i_gospodarstva_je_stetno_i_neprihvatljivo

117 Energetika-net.com, Počela je realizacija HES Kosinj-Senj, listopad 2020., dostupno na: <http://www.energetika-net.com/vijesti/energetsko-gospodarstvo/pocela-je-realizacija-hes-kosinj-senj-31098>

epidemioloških mjera ograničavanja kretanja te preporuka o izbjegavanju kontakata.

- 185.** Vođenje okolišnih postupaka pred upravnim sudovima i dalje je problematično iz razloga što se sudovi isključivo oslanjaju na vjerodostojnost provedenih studija, dok je odbijanje vještačenja i izostanak dokaznog postupka postala ustaljena sudska praksa.
- 186.** Razvojem tehnologije i povećanjem isplativosti ulaganja u vjetroenergiju dolazi do "oživljavanja" dijela starih projekata vjetroelektrana koji su odobreni u postupcima pokrenutim prije ulaska Hrvatske u Europsku uniju, a upitna je njihova usklađenost s pravnom stečevinom EU-a. U Hrvatskoj do sada nije napravljena strateška procjena utjecaja razvoja vjetroenergije na okoliš, što bi značajno doprinijelo lakšem odabiru područja prikladnih za investicije.
- 187.** Sustav ocjene prihvatljivosti vjetroelektrana za ekološku mrežu u Hrvatskoj ne funkcionira u skladu s pravnom stečevinom Europske unije. S obzirom da se Hrvatska pri odobravanju izmjena projekata vjetroelektrana uz obalu nije sustavno pridržavala Direktive o staništima, Europska komisija pokrenula je u svibnju 2020. godine postupak protiv Hrvatske¹¹⁸ i pozvala na pravilnu provedbu procjena utjecaja na okoliš. Pored već postojeće štete za okoliš, u slučaju neotklanjanja uočenih nedostataka, Hrvatskoj prijete i plaćanje velikih novčanih sankcija.
- 188.** I dalje izostaju mjere učinkovite prevencije štete za okoliš i zdravlje stanovništva, posebice adekvatne mjere kojima bi se smanjilo onečišćenje Jadranskog mora i zagađenje zraka. Prema indeksu kvalitete zraka, Zagreb se u nekoliko navrata tijekom 2020. godine našao pri samom dnu svjetske ljestvice.¹¹⁹ Nastavljaju se i negativni trendovi nepropisnih intervencija u okoliš poput nasipavanja obale, smanjenja zelenila, neodrživog gospodarenja šumama i slično.

118 Europska komisija, Svibanjski paket o povredama: ključne odluke, svibanj 2020., dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/inf_20_859

119 IQair, Air quality in Zagreb, dostupno na: <https://www.iqair.com/us/croatia/zagreb>

- 189.** Zbog neodrživosti postojećih odlagališta, njihove opasnosti za okoliš i zdravlje lokalnog stanovništva te nedovoljne informiranosti građana o načinu i važnosti odvajanja otpada, gospodarenje otpadom kontinuirani je problem u Hrvatskoj. Novu ugrozu zaštite okoliša predstavlja i nepravilno odlaganje korištenih jednokratnih zaštitnih sredstava (maski, rukavica), čija je uporaba značajno porasla nakon izbijanja epidemije COVID-19. Pored neadekvatnih sustava gospodarenja otpadom, problem često predstavlja i nedostatna infrastruktura za zbrinjavanje i pročišćavanje otpadnih voda.
- 190.** Hrvatska se ni u 2020. godini nije dovoljno angažirala u prekograničnoj suradnji sa susjednim zemljama u svrhu zaštite okoliša. Zastarjele termoelektrane u susjednim zemljama su i dalje operativne, što utječe na okoliš i zdravlje ljudi u Hrvatskoj i u drugim zemljama EU-a.
- 191.** Nakon izostanka dogovora između Hrvatske i Slovenije o zajedničkom skladištenju nuklearnog otpada iz NE Krško, kao najizglednija lokacija za buduće skladište radioaktivnog otpada spominje se bivša vojarna Čerkezovac u pograničnoj Općini Dvor, koja je jedna od najsiromašnijih općina u Hrvatskoj. Proces odabira mjesta odlaganja nuklearnog otpada je netransparentan i nije bilo konzultacija s lokalnom zajednicom.
- 192.** Uslijed višemjesečnih javnih pritisaka i sustavnog protivljenja građana najavljenim izmjenama zagrebačkog Generalnog urbanističkog plana početkom 2020. godine Gradska skupština nije usvojila najavljene izmjene GUP-a. Planiranim izmjenama bi se brojne zelene i rekreativne zone prenamijenile u stambene i poslovne.

Obrazovanje i ljudska prava

- 193.** Epidemija je znatno utjecala na dostupnost i kvalitetu obrazovanja, a 2020. godinu je obilježilo održavanje nastave na daljinu u često promjenjivim i neizvjesnim okolnostima.
- 194.** Pristup nastavi na daljinu bio je otežan pojedinim učenicima pripadnicima ranjivih skupina. Zbog nepostojanja ili ograničenog pristupa tehnologiji, pristup nastavi bio je ograničen učenicima u nepovoljnom socio-ekonomskom statusu i dijelu učenika u detenciji i institucijama.¹²⁰ U tom kontekstu, zabrinjava podatak iz izvješća Europske komisije o daleko manjoj digitalnoj povezanosti i opremljenosti škola u Hrvatskoj od prosjeka EU-a, te o pristupu učenika virtualnom okruženju za učenje koji je znatno ispod prosjeka EU-a i to na svim školskim razinama, kako u školi, tako i kod kuće.¹²¹
- 195.** Učenicima pripadnicima manjina, posebno romskoj manjini, učenicima kojima hrvatski jezik nije materinji, učenicima s teškoćama u razvoju i/ili učenju, učenicima izbjeglicama i migrantima i dijelu učenika s invaliditetom, pristup obrazovanju je bio ograničen ili onemogućen zbog neprikladnosti ili nedostupnosti prilagođenog sadržaja nastave.¹²² Ispitivanje provedeno u 65 škola koje pohađaju Romi pokazalo je da u čak 30% tih škola više od 30% učenika romskog podrijetla nije sudjelovalo u nastavi na daljinu, a razlozi za to su razni - od siromaštva do nemogućnosti do-

120 Centar za mirovne studije i GOOD inicijativa, Izvještaj s panela Pristup obrazovanju - Škola na daljinu, učenici na marginu, lipanj 2020., dostupno na: <http://oz.goo.hr/wp-content/uploads/2020/06/Tematski-izvje%C5%A1-taj-Kako-da-nastava-na-daljinu-ne-bude-nastava-u-daljini.pdf>

121 European Commission, Education and Training Monitor 2020 - Croatia, dostupno na: <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2020/countries/croatia.html>

122 GOOD inicijativa, Zašto su neka djeca ostavljena na pristojnoj udaljenosti?, svibanj 2020., dostupno na: <http://goo.hr/zasto-su-neka-djeca-ostavljena-na-pristojnoj-udaljenosti/>

bivanja adekvatne podrške u obiteljima.¹²³ Ova ograničenja i pokazatelji upućuju na dodatne nejednakosti u pristupu obrazovanju i moguće produblјivanje jaza u obrazovnim ishodima.

- 196.** Za dio učenika i obitelji koji žive u siromaštvu ili u riziku od siromaštva, kao i djecu koja pripadaju marginaliziranim i ugroženim grupama, zatvaranje škola dovelo je do gubitka različitih oblika pomoći i podrške koje su inače dobivali kroz školski sustav poput obroka za dijete, psihološke podrške ili podrške u učenju.
- 197.** Zbog epidemiološke mjere nemiješanja učenika različitih razrednih odjela u velikom broju škola bila je otežana provedba dopunske i dodatne nastave i izvannastavnih aktivnosti, što je utjecalo na kvalitetu obrazovanja, posebice za darovite učenike i one s teškoćama u razvoju.
- 198.** Stopa ranog napuštanja školovanja i osposoblјavanja u Hrvatskoj je među najnižima u EU-u, dok je kvaliteta obrazovanja i dalje u zaostajanju. Osnovne vještine učenika su ispod prosjeka EU-a, uz velike razlike između spolova.¹²⁴ Na kvalitetu obrazovanja negativno utječu i premali broj sati nastave u osnovnim i srednjim školama, kratko trajanje obveznog obrazovanja od samo osam godina, infrastrukturni nedostaci škola i nedostatak opreme te nedostatak nastavnika za određene predmete.¹²⁵
- 199.** Broj sati nastave, a time i kvaliteta obrazovanja, uvjetovani su i radom škola u smjenama: 837 škole u Hrvatskoj rade u dvije smjene, njih 12 u tri smjene, a 21 škola ne radi u smjenama nego u kontinuitetu tijekom cijelog dana.¹²⁶

123 REYN-Hrvatska/Mreža podrške romskoj djeci, Djeca Romi koja su nastavom na daljinu ostala na obrazovnoj distanci, travanj 2020., dostupno na: <http://www.reyn-hrvatska.net/index.php/2020/04/23/djeca-romi-ko-ja-su-nastavom-na-daljinu-ostala-na-obrazovnoj-distanci/>

124 Europska komisija, Pregled obrazovanja i osposoblјavanja za 2020. - Hrvatska, dostupno na: https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2020/countries/croatia_hr.html

125 Ibid.

126 Ministarstvo znanosti i obrazovanja, ŠeR - Školski e-Rudnik, dostupno na: <https://mzo.gov.hr/ser-skolski-e-rudnik-3419/3419>

Uvođenje cjelodnevne nastave trebalo bi odgovoriti na ove izazove, kako se i predlaže Strateškim okvirom za uvođenje cjelodnevne nastave¹²⁷ donesenim u lipnju 2020. godine.

- 200.** Obrazovnim radnicima nedostaje kontinuirano profesionalno usavršavanje u informatičko-komunikacijskim vještina, te je na tom području zabilježen najveći nedostatak kontinuiranog profesionalnog razvoja u odnosu na ostatak EU-a.¹²⁸ Stoga je nužan daljnji razvoj infrastrukture i materijala za digitalno obrazovanje i osposoblјavanje te razvoj digitalnih vještina učitelja, učenika i odraslih.¹²⁹
- 201.** Nedostatak sustavnog i učinkovitog ulaganja u nastavnike kao nositelje odgojno-obrazovnog procesa, uz neujednačenu i zastarjelu infrastrukturu te nedostatnu opremljenost škola, i u uvjetima epidemije pokazuju se ključnim preprekama za ostvarivanje jednakog pristupa i kvalitete obrazovanja za sve učenike.
- 202.** U potresu u Zagrebu je oštećeno 175 škola i vrtića, a šteta po objektu iznosi od 100 tisuća do devet milijuna kuna. Oko 6.500 učenika pohađa nastavu u drugim školama, a za neke škole obnova će trajati i do jeseni 2022. godine.¹³⁰ U potresu u Sisačko-moslavačkoj županiji je oštećeno 56 školskih objekata, od čega je 9 neupotreblјivo, a 23 privremeno neupotreblјivo ili uporabljivo s preporukom.¹³¹ Oštećenja škola također utječu na kvalitetu i dostupnost

127 Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Strateški okvir za uvođenje cjelodnevne nastave, lipanj 2020., dostupno na: https://mzo.gov.hr/User-Docs/Images/dokumenti/Vijesti/2020/23-6-2020/Strateski%20okvir%20za%20cjelodnevnu%20nastavu_final%2022_6.pdf

128 Europska komisija, Pregled obrazovanja i osposoblјavanja za 2020. - Hrvatska, dostupno na: https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2020/countries/croatia_hr.html

129 Vijeće Europske unije, Preporuka Vijeća od 20. srpnja 2020. o Nacionalnom programu reformi Hrvatske za 2020. i davanje mišljenja Vijeća o Programu konvergencije Hrvatske za 2020. (2020/C282/11), dostupno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020H0826\(11\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020H0826(11)&from=EN)

130 Jutarnji list, Problemi nakon potresa: Još 13 škola čeka na obnovu, trošak samo jedne od njih je 110 mil. kuna, studeni 2020., dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/problemi-nakon-potresa-jos-13-skola-ceka-na-obnovu-trosak-samo-jedne-od-njih-je-110-mil-kuna-15031087>

obrazovanja, pogotovo ukoliko obnova objekata bude dugotrajna i spora.

- 203.** Sudjelovanje u sustavu obrazovanja odraslih još je na vrlo niskoj razini. U svibnju 2020. godine, nakon četiri godine kašnjenja, prijedlog Zakona o obrazovanju odraslih ulazi u javnu raspravu, no do danas iz nepoznatih razloga još nije usvojen.
- 204.** Iako se stopa sudjelovanja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju djece od njihove četvrte godine do početka obveznog obrazovanja u Hrvatskoj povećava, i dalje je među najnižima u EU-u. Prepreke sudjelovanju djece u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju su nedostatak stručnog osoblja, nedostaci i manjkavosti infrastrukture, kao i nedovoljna svjesnost i edukacija roditelja o važnosti predškolskog odgoja. S obzirom da je financiranje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u domeni lokalne uprave, na njegovu dostupnost i kvalitetu znatno utječu i velike regionalne razlike između bogatijih i siromašnijih regija.¹³²
- 205.** Prema analizi nejednakosti u predškolskom odgoju i obrazovanju, Hrvatska je na 24. mjestu od 41 zemlje članice EU-a i OECD-a. Od svih analiziranih zemalja, Hrvatska ima najvišu razinu nejednakosti u pogledu pristupa predškolskom obrazovanju prema kriteriju koji mjeri dohodak kućanstva - samo 22% najsiromašnije djece pohađa vrtić, u usporedbi s tri puta više djece iz najbogatijih kućanstva (70%). U gradskim naseljima u Hrvatskoj, četvero od petoro djece starije od 3 godine pohađa vrtić, dok u ruralnim područjima tek svako treće dijete pohađa vrtić.¹³³

131 Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Potres - aktivnosti iz djelokruga MZO-a, dostupno na: <https://mzo.gov.hr/vijesti/potres-aktivnosti-iz-djelokruga-mzo-a/4125>

132 Europska komisija, Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2020. - Hrvatska, dostupno na: https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2020/countries/croatia_hr.html

133 UNICEF, An Unfair Start: Inequality in Children's Education in Rich Countries, dostupno na: <https://www.unicef-irc.org/publications/995-an-unfair-start-education-inequality-children.html>

- 206.** Rezultati istraživanja uvjeta rada u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju potvrdili su rasprostranjeno nepoštivanje Državnog pedagoškog standarda pedagoškog odgoja i naobrazbe, ne samo u ukupnom broju djece već i brojem uključene djece s teškoćama u razvoju. Pri tome, većina odgojitelja sudionica istraživanja procjenjuje broj djece u skupinama prevelikim.¹³⁴

- 207.** Građanski odgoj i obrazovanje se i u 2020. godini u osnovnim i srednjim školama provodi kao jedna od 6 međupredmetnih tema. Takvim provođenjem građanskog odgoja ne osigurava se dovoljno vremena u nastavnom programu za kvalitetan razvoj građanske kompetencije učenika. Nedostaje i sustavno i kvalitetno stručno usavršavanje nastavnika za poučavanje građanskog odgoja. Takav pristup dovodi u pitanje postizanje kvalitetnog ishoda učenja za demokratsko građanstvo i ljudska prava.

134 SOMK i BRID, Raditi u dječjim vrtićima: rezultati istraživanja uvjeta rada u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, lipanj 2020., dostupno na: https://somk.hr/system/document/file/52/SOMK_uvjeti_rada_RPOO_final.pdf

RANJIVE SKUPINE:

Prava žena

- 208.** Prema EIGE-ovom Indeksu rodne ravnopravnosti za 2020. godinu,¹³⁵ Hrvatska je, kao i 2019. godine, ponovno ostvarila manji pomak u području rodne ravnopravnosti te se sada nalazi na 20. mjestu na ljestvici zemalja EU-a. Uz rodno uvjetovano nasilje, najznačajniji problemi su rasprostranjenost seksizma u svakodnevnom govoru, medijskim napisima i političkom diskursu, nedostatak političke participacije žena te naglašena neravnoteža u području društvene moći muškaraca i žena.
- 209.** Rodna analiza parlamentarnih izbora 2020. godine¹³⁶ ukazuje na povećanje broja zastupnica za 10%, no potrebno je naglasiti kako se radi o relativnom porastu u odnosu na rekordno nizak udio zastupnica od 13% u prethodnom sazivu Hrvatskog sabora. U 2020. godini u Sabor su izabrane 34 zastupnice, što još uvijek čini zabrinjavajuće nizak udio od 23%.

135 European Institute for Gender Equality, 2020 Gender Equality Index, dostupno na: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020>

136 Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Rodna analiza parlamentarnih izbora 2020., srpanj 2020., dostupno na: [https://www.prs.hr/application/images/uploads/Rodna_analiza_parlamentarnih_izb.%20\(prs\).pdf](https://www.prs.hr/application/images/uploads/Rodna_analiza_parlamentarnih_izb.%20(prs).pdf)

RODNO UVJETOVANO NASILJE I NASILJE U OBITELJI

- 210.** U 2020. godini zabilježen je porast nasilja uslijed epidemije i *lockdowna*, no i pad prijava nasilja. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova izvijestila je da je broj kaznenih djela nasilja u obitelji u prvoj polovici 2020. godini porastao za više od 40% u odnosu na 2019. godinu.¹³⁷ Prema podacima MUP-a¹³⁸ od 2011. do 2019. godine prijave su s 18.000 pale na 9.000, a u 2020. godini i na 7.000 prijava. Diskrepancija između broja prijavljenih slučajeva nasilja u obitelji i stvarnih brojki rezultat je straha od ponovljene viktimizacije i osvete počinitelja te nepovjerenja u podršku i pomoć nadležnih institucija.
- 211.** Također, u 2020. godini zabilježen je trend smanjivanja primjene zaštitnih mjera. Pretežiti boravak kod kuće omogućio je uspostavljanje veće kontrole partnera zlostavljača nad žrtvama, a ograničavanje rada službi za podršku otežalo je pristup informacijama i socijalnim uslugama (poput besplatne pravne i psihološke pomoći).
- 212.** Tijekom 2020. godine organizacije civilnog društva bilježe porast prijava žrtava seksualnog nasilja. Iako se Hrvatska ratifikacijom Istanbulske konvencije obvezala osigurati dovoljan broj kriznih centara za žrtve seksualnog nasilja, i dalje djeluje samo jedan specijalizirani Centar za žrtve seksualnog nasilja¹³⁹ i to sa sjedištem u Zagrebu.
- 213.** Ni u 2020. godini nije pristupljeno izradi Nacionalne strategije za suzbijanje svih oblika seksualnog nasilja kao

137 Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Javno priopćenje povodom 25.11. - Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, studeni 2020., dostupno na: <https://www.prs.hr/cms/post/223>

138 Ministarstvo unutarnjih poslova, Pregled osnovnih sigurnosnih pokazatelja I.-XI.2020. u Republici Hrvatskoj, dostupno na: <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2020/Pokazatelji%20javne%20sigurnosti/Pregled-osnovnih-sigurnosnih-pokazatelja-I-XI-2020-HR.pdf>

139 Centar za žrtve seksualnog nasilja - Ženska soba, dostupno na: <http://zenskasoba.hr/hr/centar-za-zrtve-seksualnog-nasilja/>

strateškog dokumenta koji bi se sustavno bavio problematikom seksualnog nasilja.

- 214.** U 2020. godini stupile su na snagu izmjene Kaznenog zakona¹⁴⁰, Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji¹⁴¹ i Zakona o kaznenom postupku¹⁴² usvojene radi usklađivanja nacionalnog zakonodavstva s pravnom stečevinom EU-a u cilju jačanja zaštite žrtava nasilja u obitelji.
- 215.** U Kaznenom zakonu dodano je “stanje dugotrajne patnje” kao novo obilježje kaznenog djela nasilja u obitelji (članak 179a). Također, povišen je posebni minimum kazne zatvora na jednu godinu zatvora za kazneno djelo nasilja u obitelji, dok se propisani maksimum od tri godine zapriječene kazne nije mijenjao.
- 216.** Međutim, izmjenama Kaznenog zakona iz 2020. godine nije izmijenjena odredba po kojoj bi se kazneno djelo spolnog uznemiravanja procesuiralo po službenoj dužnosti, a ne po prijedlogu kako to i dalje propisuje članak 156. Kaznenog zakona.
- 217.** Izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji uvedene su strože kazne za počinitelje obiteljskog nasilja, razjašnjena je podjela između kaznenih djela i prekršaja propisanih tim zakonom te dodana točka koja definiciju nasilja u obitelji proširuje i na primjenu fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda. Također, proširen je krug osoba na koje se ovaj zakon primjenjuje na način da uključuje i srodnike po tzbini do zaključno drugog stupnja. Međutim, intimno partnersko nasilje i dalje nije definirano kao jedan od oblika nasilja u obitelji.

140 Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN 126/19) na snazi od 1. siječnja 2020. godine, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_12_126_2529.html

141 Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 126/19) na snazi od 1. siječnja 2020. godine, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_12_126_2531.html

142 Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o kaznenom postupku (NN 126/19) na snazi od 1. siječnja 2020. godine, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_12_126_2530.html

218. Pozitivan pomak u 2020. godini je uspostavljanje 24-satne nacionalne SOS linije za žrtve nasilja u obitelji u provedbi Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.¹⁴³

219. Kao i ranijih godina, i dalje je prisutan problem dvostrukog uhićenja i prekršajnog kažnjavanja i žrtve i počinitelja nasilja u obitelji. Policija i dalje često ne radi razliku između počinitelja nasilja kao primarnog agresora i žrtve.

220. I dalje je prisutan problem nedovoljne senzibiliziranosti i osposobljenosti pravosudnih, policijskih i drugih stručnjaka u radu sa žrtvama nasilja. Nema interdisciplinarnog pristupa u borbi protiv rodno uvjetovanog nasilja i obiteljskog nasilja koji bi obuhvaćao međusektorsku suradnju u radu sa žrtvama nasilja i kvalitetne odgojno-obrazovne programe prevencije. Edukacije i pokušaji uspostavljanja međusektorske suradnje u ovom području provode se pretežno temeljem projekata financiranih iz sredstava Europske unije i/ili drugih izvora.

221. Posebno zabrinjava postupanje centara za socijalnu skrb u postupcima vezanim uz određivanje roditeljske skrbi u kojima se jednako tretiraju počinitelji nasilja i žrtve. Počinitelja i žrtvu se i dalje poziva na obvezna savjetovanja u centre, i to ne odvojeno kako bi trebalo u slučajevima prijave za nasilje u obitelji, već ih se prisiljava da zajednički u istoj prostoriji sudjeluju u procesu obveznog savjetovanja. Ovaj problem je dodatno izražen u sudskim odlukama o roditeljskoj skrbi u kojima se žrtva i počinitelj u potpunosti izjednačavaju u svojim roditeljskim kompetencijama, pa čak i u slučajevima kada je jedan od roditelja počinio nasilje na štetu maloljetnog djeteta.

143 Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Za žrtve obiteljskog nasilja pokrenut 0-24 nacionalni SOS telefon, uskoro i skloništa u dvije županije, studeni 2020., dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/vijesti/za-zrtve-obiteljskog-nasilja-pokrenut-0-24-nacionalni-sos-telefon-uskoro-i-sklonista-u-dvije-zupanije/12117>

222. Od šest privremenih skloništa za žrtve nasilja koje je Vlada obećala osigurati do kraja 2019. godine,¹⁴⁴ u 2020. godini otvoreno je samo jedno.

223. I dalje je prisutan problem geografske rasprostranjenosti skloništa, kao i problem stabilnog i održivog financiranja iz javnih izvora. Premda Direktiva o pravima žrtava propisuje da pristup uslugama podrške i pomoći ne smije biti podvrgnut nikakvim formalnim prijavama, velik broj sigurnih kuća i dalje inzistira na prijavi nasilja nadležnim tijelima kao preduvjet za prijem u sklonište zbog načina financiranja kojeg država uvjetuje.

REPRODUKTIVNA PRAVA, TRUDNOĆA I MAJČINSTVO

224. U 2020. godini još uvijek nisu napravljeni nužni pomaci u zaštiti reproduktivnog zdravlja žena. U školama izostaje sustavna primjena zdravstvenog odgoja, a pristup kontracepciji i pobačaju još uvijek je otežan zbog neujednačenih cijena i priziva savjesti zdravstvenih djelatnika i ljekarnika.

225. Primarna ginekološka skrb i dalje je u mnogim područjima Hrvatske nedostupna, a nedostatak ginekologa i ginekoloških timova predstavlja veliki problem. Početkom 2020. godine Hrvatskoj je nedostajao 61 ginekološki tim¹⁴⁵, dok samo u Zadarskoj županiji 13.000 žena od kojih je 600 trudnica nije imalo primarnog ginekologa.¹⁴⁶ Značajan je problem i nedostatak ginekološke skrbi na otocima zbog

144 Faktograf.hr, Sigurne kuće u županijama koje ih nisu imale još nisu otvorene, listopad 2020., dostupno na: <https://faktograf.hr/2020/10/20/sigurne-kuce-u-zupanijama-koje-ih-nisu-imale-jos-nisu-otvorene/>

145 Net.hr, Otkrili stvarno stanje u ginekologiji: Ističu da nije problem samo Zadar: "Hrvatskoj nedostaje 61 ginekološki tim", siječanj 2020., dostupno na: <https://net.hr/danas/hrvatska/otkrili-stvarno-stanje-u-ginekologiji-isticu-da-nije-problem-samo-zadar-hrvatskoj-nedostaje-61-ginekoloski-tim/comment-page-1/>

146 N1, Još 13.000 žena ostalo je bez liječnika, od njih je 600 trudnica, siječanj 2020., dostupno na: <https://hr.n1info.com/vijesti/a474381-andquot-tjos-13000-zena-ostalo-je-bez-lijecnika-od-njih-je-600-trudnicaandquot/>

čega žene i dalje rađaju na putu za rodilište na kopnu (zadesni porodi u automobilu, na brodu, helikopteru i sl.).

226. I u 2020. godini nastavlja se sa zabrinjavajućom praksom nezakonitog naplaćivanja redovitog pregleda trudnica od strane pojedinih primarnih ginekologa.¹⁴⁷

227. Nedostatak ginekoloških stolova univerzalnog dizajna onemogućava redovite ginekološke preglede ženama s invaliditetom.

228. Prema Izvješću pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, legalno inducirani prekid trudnoće nije dostupan u 8 od 29 ovlaštenih zdravstvenih ustanova, čime je mogućnost prekida trudnoće dodatno smanjena u odnosu na prethodne dvije godine, kada usluga nije bila dostupna samo u dvije zdravstvene ustanove (KB Sveti Duh, OB Našice).¹⁴⁸

229. Iako su UN-ove posebne izvjestiteljice 2019. godine pozvale Hrvatsku da mora hitno suzbiti nasilje i štiti prava žena koje traže ginekološku skrb, Vlada i dalje nije poduzela konkretne korake za poboljšanje situacije na odjelima ginekologije i porodništva.¹⁴⁹

230. U studenom su objavljeni i rezultati istraživanja Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i udruge RODA o dostupnosti skrbi za reproduktivno zdravlje žena u vrijeme epidemije COVID-19¹⁵⁰, koji su ukazali na negativan utjecaj epidemije na reproduktivna prava i zdravlje žena. Konkretno, problemi koji su isticali odnose se na otežanu

147 Roditelji u akciji - Roda, Preko trbuha trudnica do zarade na crno, rujan 2018., dostupno na: <https://www.roda.hr/udruga/dokumentacijski-centar/reakcije/lijecnici-hzzo-a-zaraduju-na-crno-preko-leda-trudnica.html>

148 Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2020. godinu, travanj 2021., dostupno na: https://www.prs.hr/application/images/uploads/IZVJESCE_O_RADU_2020_Pravobranit.pdf

149 Roditelji u akciji - Roda, UN poziva Vladu RH na hitno suzbijanje nasilja i kršenja prava žena, veljača 2019., dostupno na: <https://www.roda.hr/udruga/projekti/prekinimo-sutnju/tijela-un-a-pozvala-vladu-rh-da-hitno-reagira-na-svjedocanstva-iz-akcije-prekinimosutnju.html>

150 Rezultati istraživanja udruge Roditelji u akciji i Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova o dostupnosti skrbi za reproduktivno zdravlje žena u vrijeme pandemije bolesti COVID-19, rujan 2020., dostupno na: https://www.prs.hr/application/images/uploads/Rezultati_istra%C5%BEivanja_o_dostupn.pdf

dostupnost ili pak potpunu nedostupnost pojedinih zdravstvenih usluga, medicinske prakse koje nisu u skladu sa suvremenim stručnim standardima, kao i na neujednačenost u postupanju različitih zdravstvenih ustanova.

- 231.** Zabrana pratnje na porodu, odvajanje novorođenčadi od majki, otežana dostupnost ili pak potpuna nedostupnost pregleda i pretraga, slabija podrška dojenju, praksa vršenja poroda carskim rezom bez medicinske indikacije i nedostupnost informacija samo su neki od problema s kojima su se žene susretale i 2020. godine u pristupu pravu na reproduktivno zdravlje.¹⁵¹
- 232.** Restrikcije povezane sa zaštitom od zaraze otežale su ženama pristup zdravstvenoj skrbi, tečajevima za trudnice i medicinski potpomognutoj oplodnji. Navedeno istraživanje¹⁵² pokazalo je da su se u epidemiji trudnički tečajevi privremeno prestali provoditi te da pratnja na porodu u pravilu nije bila dopuštena. Također, zdravstvena skrb trudnica bila je smanjena, a pregledi su bili rjeđi, te više od trećine ispitanica nije bilo u mogućnosti obaviti sve preporučene liječničke preglede. Što se tiče iskustava pri porodu, 78% ispitanica navodi da im je uskraćeno pravo na pratnju pri porodu, 50% ih je moralo kupiti zaštitnu opremu, a 30% njih moralo je nositi masku tijekom poroda.
- 233.** Slabija podrška dojenju tijekom boravka u rodilištima u razdoblju *lockdowna* ukazuje na pad standarda u *baby-friendly* rodilištima u Hrvatskoj. Prema rezultatima istraživanja tek 19,48 % novorođenčadi bilo je u kontaktu "kožom na kožu" sa svojom majkom u trajanju od najmanje 1 sat neposredno nakon poroda, dok je 36,38 % majki navelo da dijete tijekom boravka u rodilištu nije bilo odvajano od njih. Velika razlika zabilježena je i u uspješnosti uspostavljanja dojenja ovisno o tome gdje je dijete rođeno, pa tako djeca majki koje žive u Zagrebu imaju čak 20% veću šansu biti isključivo dojena nego djeca rođena na selu ili u manjim gradovima.¹⁵³

151 Ibid.

152 Ibid.

153 Ibid.

- 234.** Ni u 2020. godini nije izrađen akcijski plan za reproduktivna prava žena, na nužnost izrade kojeg ukazuju organizacije civilnog društva i međunarodna tijela za zaštitu ljudskih prava.

- 235.** I u 2020. godini primaljska skrb u Hrvatskoj je dostupna isključivo unutar rodilišta, a izvanbolnički porodi nisu dio zdravstvenog sustava, zbog čega su roditelji i djeca dodatno često uskraćeni i za zdravstvenu zaštitu i u administrativnim obvezama. Primjerice, bolnički pedijatri, ali i oni u primarnoj zdravstvenoj zaštiti često odbijaju pregledati novorođenčad rođenu izvan zdravstvene institucije što za sobom povlači i cijepljenje djeteta nakon poroda kao i obavljanje testova probira i druge slične probleme.¹⁵⁴

- 236.** Izmjenama Zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji nije pristupljeno ni u 2020. godini. U pristupu postupcima medicinski potpomognute oplodnje, Zakon i dalje isključuje lezbijke i žene koje nisu u braku ili izvanbračnoj zajednici, što je diskriminatorno prema ženama na temelju njihove seksualne orijentacije ili bračnog odnosno partnerskog statusa. U iznimnim slučajevima, ako žena bez partnera može dokazati neplodnost, može pristupiti postupku medicinski potpomognute oplodnje. I dalje nedostaju banke jajnih stanica i sjemena koje mogu biti od presudne važnosti za liječenje pojedinih neplodnih osoba.

- 237.** Zakonske odredbe su i dalje vrlo nedorečene po pitanju uništavanja zametaka, a doniranje zametaka se ne provodi.¹⁵⁵ Kao i prethodnih godina, zabrinjava činjenica da zahtjevi pacijenata za prestankom čuvanja zamrznutih zametaka ostaju neobrađeni i neodgovoreni. Takvi zameci se i dalje čuvaju bez pristanka pacijenata pa oni čak i u

154 Roditelji u akciji - Roda, Roda i Komora primalja: Tražimo da porođaj izvan rodilišta izade iz sive zone, ožujak 2021., dostupno na: <https://www.roda.hr/udruga/dokumentacijski-centar/reakcije/roda-i-komora-primalja-trazimo-da-porodaj-izvan-rodilista-izade-iz-sive-zone.html>

155 Roda - roditelji u akciji, Poziv osobama koje imaju zamrznute zametke - nemogućnost zamrzavanja zametaka, ožujak 2021., dostupno na: <https://www.roda.hr/udruga/programi/medicinski-potpomognuta-oplodnja/poziv-osobama-koje-imaju-zamrznute-zametke-nemogucnost-unistavanja-zametaka.html>

slučaju razvoda braka ili smrti jednog od supružnika nisu u mogućnosti raspolagati odnosno odlučivati o svom biološkom materijalu.

238. Obustava provođenja postupaka medicinske oplodnje u klinikama za humanu reprodukciju tijekom *lockdowna* trajala je do 2 mjeseca, a i dulje u nekim centrima. Pacijentice su često ostajale bez adekvatnih informacija o mogućnostima nastavka liječenja te mogućim posljedicama na njihovo mentalno zdravlje. Uvidom u podatke HZZO-a, u razdoblju od ožujka do lipnja 2020. godine bilo je više od 60% manje postupaka medicinski potpomognute oplodnje nego godinu prije te se očekuje 200 manje rođene djece iz MPO postupaka u 2021. godini.¹⁵⁶

239. Hrvatska je i dalje među državama članicama Europske unije u kojoj muškarci (očevi) najmanje koriste roditeljske potpore, što je posljedica i dalje uvriježenih patrijarhalnih uloga i stereotipa koji muškarce odvrću od korištenja roditeljskog dopusta.¹⁵⁷

ŽENE NA TRŽIŠTU RADA

240. I u 2020. godini i dalje je bilo više nezaposlenih žena nego muškaraca. Državni zavod za statistiku evidentirao je porast broja nezaposlenih od 4% u odnosu na isto razdoblje prošle godine, pri čemu je broj nezaposlenih žena porastao za 5%. Stopa registrirane nezaposlenosti u ožujku 2020. godini iznosila je 8,6%, a za žene 10%.¹⁵⁸

156 Rezultati istraživanja udruge Roditelji u akciji i Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova o dostupnosti skrbi za reproduktivno zdravlje žena u vrijeme pandemije bolesti COVID-19, rujna 2020., dostupno na: https://www.prs.hr/application/images/uploads/Rezultati_istra%C5%BEivanja_o_dostupn.pdf

157 Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2020. godinu, travanj 2021., dostupno na: https://www.prs.hr/application/images/uploads/IZVJESCE_O_RADU_2020_Pravobranit.pdf

158 Državni zavod za statistiku, Zaposleni prema djelatnostima u ožujku 2020., travanj 2020., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/09-02-01_03_2020.htm

241. Nepovoljan položaj žena na tržištu rada uzrokovan je diskriminacijom pri zapošljavanju, a Hrvatska još uvijek nema adekvatne mehanizme kojima bi suzbila diskriminatorne prakse zapošljavanja. Primjerice, HZZ-ov web alat za procjenu zapošljivosti¹⁵⁹ ukazuje na to da žene s djetetom u dobi od 0-2 godine imaju oko 15% manju vjerojatnost zapošljavanja nego muškarci s djetetom u istoj dobi. Žene također češće preuzimaju brigu o starijima, što u velikom broju slučajeva podrazumijeva privremeno izbjivanje s tržišta rada ili prijevremeno umirovljenje.

242. Izvješće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2020. godinu pokazuje kako se u području rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti pritužuju najčešće žene. Žene nemaju jednake mogućnosti za napredovanje (i dalje ne postoje odgovarajuće mjere koje bi na učinkovit način poticale participaciju žena na pozicijama ekonomskog odlučivanja) te imaju niže plaće i mirovine. Naime, jaz u plaćama je oko 13,3%, a u mirovinama 22,3%. Prema izvješću, životna dob i majčinstvo i nadalje ostaju glavni izazovi rodne diskriminacije žena na tržištu rada.¹⁶⁰

243. Žene starije životne dobi još uvijek su ekonomski deprivirana skupina. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku¹⁶¹, stopa rizika od siromaštva za žene u dobi od 65 ili više godina iznosi 31,3%, što je značajno veći postotak od također visoke stope rizika za muškarce iste dobi, a koja iznosi 23,5%.

159 Hrvatski zavod za zapošljavanje, Moja zapošljivost, dostupno na: <https://mojazaposljivost.hzz.hr/>

160 Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Pravobraniteljica predala Hrvatskom saboru Izvješće o radu za 2020. godinu, ožujak 2021., dostupno na: <https://www.prs.hr/cms/post/392>

161 Državni zavod za statistiku, Žene i muškarci u Hrvatskoj 2020., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2020.pdf

Prava djece

- 244.** Sustav socijalne skrbi otežano je radio tijekom 2020. godine uslijed epidemije i potresa koji su pogodili Zagreb i Baniju. U prvim mjesecima epidemije došlo je do potpune blokade određenih sustava podrške djeci, mladima i obiteljima u riziku, te udomiteljima i drugim pružateljima alternativne skrbi.
- 245.** Zbog ograničenog rada centara za socijalnu skrb, naročito u prva dva mjeseca epidemije i nakon potresa u Zagrebu i okolici, dodatno je otežana situacija djece smještene u ustanovama alternativne skrbi. Naime, djecu se vraćalo u biološke obitelji iz kojih su izdvojena zbog oštećenja zgrada ustanova u kojima su bila smještena, čime je došlo do gubitka mehanizama kontrole i zaštite djece u obiteljima u riziku. Sve navedeno dovelo je do daljnjeg pogoršanja skrbi za djecu koja su u riziku od izdvajanja iz obitelji i djece bez adekvatne roditeljske skrbi koja su već izdvojena iz obitelji.
- 246.** Također, reformski procesi usmjereni na daljnji proces deinstitutionalizacije ustanova alternativne skrbi su zastavljeni čemu je pridonijelo i pripajanje Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku Ministarstvu rada i mirovinskog sustava, čime je došlo do administrativnog zastoja svih procesa.
- 247.** Prema Izvješću pravobraniteljice za djecu došlo je do povećanja broja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi smještene u ustanovama. U 2020. godini, 6% više djece nego u prethodnoj godini nalazilo se u tim ustanovama.¹⁶²

162 Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2020. godinu, travanj 2021., dostupno na: <https://dijete.hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobraniteljica-za-djecu/>.

- 248.** U lipnju 2020. godine zabranjene su posjete pacijentima smještenim u bolnicama u gradu Zagrebu i četirima drugim županijama.¹⁶³ Roditelje se onemogućavalo u posjetama i boravku uz dijete na liječenju u bolnici, što je predstavljalo ozbiljno kršenje prava djece. Nedostatak jasnih uputa za posjete i boravak roditelja uz djecu kritizirala je i pravobraniteljica za djecu koja je pozvala Ministarstvo zdravstva da se donesu jedinstvene smjernice.¹⁶⁴
- 249.** Glavni strateški dokument u području prava djece, Nacionalna strategija za prava djece od 2014. do 2020. godine istekla je krajem 2020. godine. Podaci i evaluacija provedbe predviđenih mjera su izostali te se nije započelo s pripremnim aktivnostima za izradu i donošenje nove strategije za prava djece.
- 250.** Vijeće za djecu, glavno savjetodavno tijelo Vlade RH zaduženo za praćenje implementacije Strategije, u 2020. godini sastalo se samo jednom.¹⁶⁵
- 251.** U području financiranja socijalnih usluga za podršku deinstitutionalizaciji i pružanje podrške obiteljima u riziku također je došlo do kašnjenja ili neobjavlivanja najavljenih natječaja, čime je financiranje i održivost izvaninstitucijskih usluga za djecu i obitelji u riziku postalo neizvjesno.
- 252.** Ostvarivanje osobnih odnosa djece s roditeljem s kojim dijete ne živi je tijekom 2020. godine bilo otežano. U uvjetima epidemije povećao se prostor za manipulaciju roditelja kod izvršavanja roditeljske skrbi, čime su bila narušena prava djeteta na susrete s roditeljem s kojim ne živi.

163 Koronavirus.hr, Upute za djelatnike zdravstvenih ustanova, pacijente i posjetitelje, dostupno na: <https://www.koronavirus.hr/upute-za-djelatnike-zdravstvenih-ustanova-pacijente-i-posjetitelje/713>

164 Pravobraniteljica za djecu, Pravobraniteljica podržala akciju Udruge Roda za boravak roditelja uz dijete u bolnici, srpanj 2020., dostupno na: <https://dijete.hr/pravobraniteljica-podrzala-akciju-udruga-roda-za-boravak-roditelja-uz-dijete-u-bolnici/>

165 Središnji državni ured za demografiju i mlade, Održana 6. sjednica Vijeća za djecu, lipanj 2020., dostupno na: <https://demografijaimladi.gov.hr/vijesti-4693/odrzana-6-sjednica-vijeca-za-djecu/5584>

- 253.** Kao i ranijih godina, zabrinjava nedostupnost besplatne osnovne zdravstvene zaštite djece koja nemaju hrvatsko državljanstvo a koja su rođena u Hrvatskoj, odnosno čiji roditelji žive u Hrvatskoj od 90-ih godina.

MENTALNO ZDRAVLJE DJECE

- 254.** Hrvatski zavod za javno zdravstvo je povodom Svjetskog dana mentalnog zdravlja objavio kako je u Hrvatskoj depresivno više od 5% šesnaestogodišnjaka, svaki četvrti razmišlja o samoozljeđivanju, a svaki deseti je pokušao samoubojstvo. Unazad dvadeset godina došlo je do značajnog porasta depresivnih tegoba kod mladih u dobi od šesnaest godina. Ovi alarmantni podaci pokazuju da je potrebno više i jače djelovanje na području mentalnog zdravlja djece i mladih. ¹⁶⁶

- 255.** Hrvatska nema nikakvu strategiju ni akcijski plan rane intervencije za djecu s razvojnim rizicima, razvojnim odstupanjima, teškoćama u razvoju i potrebama u području ponašanja ili mentalnoga zdravlja. Programi rane intervencije nisu jednako dostupni svim obiteljima s obzirom na prebivalište te nejednako obuhvaćaju obitelji koje žive u siromaštvu ili pripadaju manjinskim etničkim skupinama. Naime, većina programa rane intervencije grupirana je u urbanim sredinama, odono na širem području Zagreba i drugih velikih gradova. Nedovoljan broj usluga pruža se u ruralnim, udaljenim i otočnim područjima, kao i u manjinskim zajednicama, a posebice romskim zajednicama. Također, za većinu programa rane intervencije postoje duge liste čekanja, a stručnjaci nerado rade u udaljenim ruralnim i otočnim mjestima. ¹⁶⁷

166 Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Svjetski dan mentalnog zdravlja: Podržimo ulaganje u mentalno zdravlje mladih u Hrvatskoj!, listopad 2020., dostupno na: <https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/svjetski-dan-mentalnog-zdravlja-podrzimo-ulaganje-u-mentalno-zdravlje-mladih-u-hrvatskoj/>

167 UNICEF Hrvatska, Rana intervencija u djetinjstvu, Analiza stanja u Republici Hrvatskoj, svibanj 2020., dostupno na: <https://www.unicef.org/croatia/media/5001/file/Rana%20intervencija%20u%20djetinjstvu%20-%20analiza%20stanja%20u%20Republici%20Hrvatskoj.pdf>

NASILJE NAD DJECOM I PREVENCIJA

- 256.** Epidemijske okolnosti, odnosno izolacija i samoizolacija, ograničavanje kretanja, socijalno distanciranje i druge nužne mjere za suzbijanje epidemije tijekom 2020. godine dovele su do povećanog rizika za obiteljsko nasilje, kao i zlostavljanje i zanemarivanje djece. ¹⁶⁸
- 257.** Fizičko kažnjavanje, koje je zakonom zabranjeno, i dalje je u mnogim obiteljima prisutno kao odgojna metoda, premda u javnosti postoji visok stupanj slaganja da su svi oblici fizičkog nasilja nad djecom nedopustivi.
- 258.** Dostupnost stručnih službi u lokalnim zajednicama za pružanje dodatne pomoći i podrške roditeljima u razvijanju roditeljskih vještina, kao i osnaživanje obitelji kao cjeline, u 2020. godini nije bila dostatna.
- 259.** Osim fizičkog kažnjavanja, pojavljuje se i velik broj slučajeva emocionalnog zlostavljanja, emocionalnog zanemarivanja i manipulacije djecom, posebice u situacijama visokokonfliktnih razvoda braka i prekida izvanbračne zajednice roditelja. U takvim slučajevima reakcije sustava u pravilu su spore i nedovoljno djelotvorne, posebno u pogledu prepoznavanja i reagiranja na manipulaciju djecom. Veliki problem je i dugotrajnost sudskih postupaka i nedostatak političke spremnosti da se u sklopu reforme pravosuđa krene s organiziranjem obiteljskih sudova.
- 260.** I dalje nema dovoljno stručnjaka koji rade u ovom području zaštite djece, odnosno postojeći kadar je preopterećen,

168 Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Priopćenje o postupanju u situaciji pojačanog rizika od nasilja u obitelji i zlostavljanja i zanemarivanja djece zbog pojačanih mjera izolacije radi suzbijanja epidemije Covid-19, travanj 2020., dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/vijesti/priopcenje-o-postupanju-u-situaciji-pojacanog-rizika-od-nasilja-u-obitelji-i-zlostavljanja-i-zanemarivanja-djece-zbog-pojacanih-mjera-izolacije-radi-suzbijanja-epidemije-covid-19/11809>

zbog čega donošenje odluka u ovom području traje predugo, a nužno je djelovati brzo i bez odgode. Dodatno, nije osigurano kvalitetno kontinuirano stručno usavršavanje niti pružanje sustavne profesionalne podrške.

- 261.** Zabrinjava rast broja otkrivenih i prijavljenih kaznenih djela iz domene kaznenopravne zaštite djece i obitelji, i to za 16% u prvih deset mjeseci 2020. godine.¹⁶⁹
- 262.** Sankcioniranje počinitelja kaznenih djela na štetu djece, uključujući i trgovanje ljudima, je izrazito blago. Pravobraniteljica za djecu navodi kako postupci traju predugo, a sankcije koje se izriče su bliže zakonskom minimumu nego maksimumu.¹⁷⁰ I dalje su prisutni problemi primjene neodgovarajućih propisa, preblagih kazni, izostanka izricanja sigurnosnih mjera te neučinkovitog sustava nadzora nad počiniteljima čime se ugrožavaju prava djece.¹⁷¹
- 263.** Početkom 2020. godine donesen je Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama od 2020. do 2024. godine¹⁷² s ciljem podizanja svijesti i javnog mnijenja o važnosti koju prevencija nasilja ima u društvu te s naglaskom na zajedničko djelovanje svih nadležnih državnih tijela, škola i nevladinih organizacija kako bi se djeca zaštitila od nasilja u odgojno-obrazovnom sustavu.

169 Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2020. godinu, travanj 2021., dostupno na: <https://dijete.hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>

170 Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2019. godinu, ožujak 2020., dostupno na: <https://dijete.hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>

171 Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2020. godinu, travanj 2021., dostupno na: <https://dijete.hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>

172 Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama 2020.-2024., siječanj 2020., dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/StrucnaTijela//Akcijski%20plan%20za%20prevenciju%20nasilja%20u%20skolama%20za%20razdoblje%20od%202020.%20do%202024.%20godine.pdf>

SUSTAV UDOMITELJSTVA I POSVOJENJA

- 264.** I dalje zabrinjava velik broj od više od 4.000 djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, od čega je nešto više od polovice smješteno u udomiteljskim obiteljima, dok su ostali u SOS dječjim selima ili u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.¹⁷³
- 265.** Proces posvojenja je i dalje dugotrajan, karakterizira ga sporost donošenja odluka centara za socijalnu skrb te sudova zbog čega djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi borave u sustavu više godina. Kada se i steknu uvjeti za njihovo posvojenje, djeca su često uzrasta u kojem teže pronalaze obitelj ili ne žele biti posvojena.
- 266.** I dalje je prisutan problem posvojenja djece iz višečlanih obitelji tj. više braće i sestara te djece s različitim oblicima zdravstvenih teškoća jer sustav podrške posvojiteljima nije razvijen. Djeca dugo čekaju na zakazivanje specijalističkih pregleda i/ili dobivanje potrebnih terapija. Dodatno, uz ta posvojenja vežu se povećane financijske potrebe (izdaci), a programi financijske potpore za posvojitelje koji su spremni posvojiti više djece ili dijete sa zdravstvenom poteškoćom nisu razvijeni.
- 267.** Ni u 2020. godini nije došlo do izmjene Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama koje bi posvojiteljima djeteta starijeg od osam godina omogućile roditeljski dopust u trajanju od 6 mjeseci (kao i posvojiteljima djeteta mlađeg od osam godina) i osigurale vrijeme potrebno za ostvarivanje privrženosti i kvalitetnog obiteljskog odnosa koji su preduvjet daljnjeg zdravog razvoja djeteta, naročito njegova samopoštovanja i samopouzdanja te funkcioniranja kroz čitav život.

173 24sata.hr, Dječji domovi krcati: "Ne zovu za posvajanja, preklinjemo da ih prime ali nema mjesta", ožujak 2021., dostupno na: <https://www.24sata.hr/news/djecji-domovi-krcati-ne-zovu-za-posvajanja-preklinjemo-da-ih-prime-ali-nema-mjesta-753259>

268. Tijekom 2020. godine nije pristupljeno izmjenama Obiteljskog zakona niti Zakona o osobnom identifikacijskom broju na način da se i djeci posvojenoj prije stupanja na snagu Obiteljskog zakona iz 2015. godine omogući promjena OIB-a, već je isto predviđeno samo za djecu posvojenu nakon izmjena iz 2015. godine. Time djeca posvojena prije 2015. godine nepotrebno nailaze na brojne prepreke i teškoće u raznim područjima života¹⁷⁴, poput diskriminacije, kršenja privatnosti te mnogobrojnih rizika otkrivanja osobnih podataka, pa i mogućnosti da ih biološki roditelji pronađu i naruše njihovu sigurnost i stabilnost.

269. Iako je Hrvatska potpisnica Haške konvencije o posvojenju djece prema kojoj je dužna u slučajevima posvojenja djece iz drugih zemalja utvrditi jesu li djeca predmet trgovine djecom, u praksi to nije slučaj. Sudovi u Hrvatskoj automatski priznaju potvrde o posvojenju i iz zemalja koje nisu potpisnice Haške konvencije bez provjere ispunjenja preuvjeta za posvojenje.

270. Unatoč napretku koji je ostvaren u razvoju udomiteljstva za djecu i transformaciji ustanova za djecu, u Hrvatskoj još uvijek neopravdano velik broj djece provodi djetinjstvo u sustavu institucionalne skrbi. I dalje nije dosegnut omjer od 80% djece u udomiteljskim obiteljima u odnosu na 20% u ustanovama, što je već godinama dio različitih planova deinstitutionalizacije.¹⁷⁵

271. Uz kategoriju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca s teškoćama u razvoju i djeca s problemima u ponašanju (i s udruženim teškoćama) u sustavu skrbi kao i njihov broj rijetko se ili uopće ne spominju te najčešće ostaju "nevidljiva". Radi se o skupinama djece čiju ranjivost dodatno produbljuju navedene specifične potrebe, pored činjenice da su ona također djeca bez odgovarajuće

174 Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2020. godinu, travanj 2021., dostupno na: <https://dijete.hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobraniteljica-za-djecu/>

175 UNICEF Hrvatska, Udomiteljstvo djece, dostupno na: <https://www.unicef.org/croatia/udomiteljstvo-djece>

roditeljske skrbi, smještena u domove za djecu s problemima u ponašanju ili s teškoćama u razvoju ili pak u tradicionalnim udomiteljskim obiteljima. Primjerice, u procesu transformacije domova i deinstitutionalizacije djece s problemima u ponašanju predviđena je deinstitutionalizacija 40% djece s problemima u ponašanju, a kao potpora tom cilju definirano je specijalizirano udomiteljstvo Zakonom o udomiteljstvu iz 2019. godine. Međutim, posljednje 2 godine nije registriran niti jedan specijalizirani udomitelj.

272. U 2020. godini postojeći problemi udomljavanja dodatno su došli do izražaja te su zbog epidemije uočene dodatne poteškoće u vidu smanjenja broja udomiteljskih obitelji, povećanja broja djece u institucijama te povećanja broja zahtjeva za smještajem djece u institucije. Dodatne poteškoće s kojima se susreću djelatnici CZSS, domovi te udomiteljske obitelji¹⁷⁶ su neravnomjerna teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji te specijaliziranih udomitelja dodatno educiranih za pružanje skrbi djeci sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama, nedostatan broj udomiteljskih obitelji za smještaj djece u kriznim situacijama, kao i djece do treće godine života, visoka starosna dob i niska obrazovna struktura udomitelja uz nedovoljnu podršku udomiteljima, djeci i biološkim obiteljima te nedovoljnu kontrolu nad uslugama koje pružaju udomiteljske obitelji.

273. Kao i ranijih godina, nije sustavno pristupljeno stvaranju jasnijih rokova i kriterija na koji način pomoći biološkim roditeljima i u kojem trenutku se djeca izdvajaju iz te obitelji. U procesu izdvajanja iz biološke obitelji i smještanjem u udomiteljsku obitelj djecu se nedovoljno informira o udomiteljstvu, uključujući i vremensko razdoblje do kojeg ostaju u udomiteljskim obiteljima, te se ne vodi dovoljna briga o njihovim potrebama i željama.

176 Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2020. godinu, travanj 2021., dostupno na: <https://dijete.hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobraniteljica-za-djecu/>

274. Obrazovni sustav i dalje nije u dovoljnoj mjeri senzibiliziran za djecu koja se nalaze u sustavu socijalne skrbi, što uključuje i posvojenu djecu. Školski udžbenici stereotipno predstavljaju pojam obitelji što vodi do stigmatizacije posvojene djece i djece u sustavu skrbi.

Mladi

275. Iako u kontekstu epidemije mladi nisu najrizičnija društvena skupina, otežan pristup obrazovanju, mogućnostima zapošljavanja, participaciji i socijalnoj interakciji znatno utječe na ostvarivanje njihovih prava, s izglednošću težih posljedica po socio-ekonomska prava u budućnosti.

276. Već tri godine nije donesena krovna politika za mlade nakon što je prethodni Nacionalni program za mlade istekao u 2017. godini. Javno savjetovanje o novom Nacionalnom programu za mlade završeno je početkom 2020. godine, no program još uvijek nije donesen. Evaluacija prethodnog Nacionalnog programa za mlade pokazala je da je samo 36% mjera bilo ispunjeno¹⁷⁷, što upućuje na potrebu donošenja usmjerenog, provedivog i kvalitetnijeg novog programa za mlade.

277. S obzirom da veliki broj mladih radi na kratkotrajnim ugovorima, za nisku plaću te na prekarnim poslovima, jasno je da dobar dio mladih nije kreditno sposoban, a trenutne mjere stambene politike usmjerene su na kupovinu doma i to kroz kreditno zaduživanje. Upravo je to jedan od razloga zašto se Hrvatska nalazi u samom vrhu Europe sa 62% mladih koji još uvijek žive sa svojim roditeljima, te za razliku od europskog prosjeka od 26,2 godine, mladi u Hrvatskoj u prosjeku od roditelja odlaze tek sa 31,8 godina.¹⁷⁸

177 Mreža mladih Hrvatske, Rasprava o prijedlogu Nacionalnog programa za mlade 2020. -2024, veljača 2020., dostupno na: https://www.mmh.hr/uploads/document/doc/3/Bilje%C5%A1ka_-_rasprava_o_prijedlogu_Nacionalnog_programa_za_mlade_2020._-2024_MMH.pdf

178 Eurostat, Estimated average age of young people leaving the parental household, dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/yth_demo_030/default/table?lang=en

278. Zabrinjavaju podaci o stopi nezaposlenosti mladih u Hrvatskoj koja je krajem 2020. godine znatno veća nego u EU - dok je u EU nezaposleno 17,1% mladih, podaci Eurostata pokazuju kako je u Hrvatskoj stopa nezaposlenosti mladih 23,6%.¹⁷⁹ Iako je stopa nezaposlenih mladih od 15 do 29 godina koji više nisu u sustavu obrazovanja, a nisu ni u sustavu osposobljavanja (NEET), u Hrvatskoj u opadanju u odnosu na prošle godine, prema posljednjim podacima Eurostata ta stopa iznosi 14,2%, što je još uvijek nešto više od europskog prosjeka.¹⁸⁰

279. Rad s mladima u Hrvatskoj područje je koje nije dovoljno prepoznato i vrednovano. Hrvatska još uvijek ne prepoznaje rad s mladima kao profesiju, a u radu s mladima nedostaje i financijske i institucionalne podrške kako bi se osigurala kvaliteta i kontinuitet.

179 Srednja.hr, Nezaposlenost mladih na zabrinjavajućoj razini, Hrvatska gora od europskog prosjeka, studeni 2020., dostupno na: <https://www.srednja.hr/novosti/nezaposlenost-mladih-zabrinjavajucoj-razini-hrvatska-gora-europskog-prosjeka/>

180 Eurostat, Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and educational attainment level (NEET rates), dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/yth_empl_160/default/table?lang=en

Prava osoba starije životne dobi

280. U Hrvatskoj je gotovo trećina osoba starijih od 65 godina u riziku od siromaštva, a u toj dobnoj skupini u većem riziku su žene (33,6%).¹⁸¹ Uz to, 60% osoba starijih od 65 godina navodi da boluje od barem jedne kronične bolesti, što je više od prosjeka EU-a, a na dostupnost zdravstvene zaštite osoba starije životne dobi uvelike utječe udaljenost zdravstvenih ustanova od mjesta prebivališta.¹⁸²

281. U svibnju 2020. godine izglasan je Zakon o nacionalnoj naknadi za starije osobe za hrvatske državljane starije od 65 godina života koji nemaju primanja.¹⁸³ Nacionalna naknada za starije osobe ima jasne kriterije koje je potrebno ispuniti za njeno ostvarenje poput minimalno 20 godina prebivališta u Hrvatskoj, a ovu naknadu od samo 800 kuna mjesečno mogu dobiti samo osobe koje raspolažu s manje od 800 kuna po članu kućanstva.

282. Mjere odgovora na epidemiju značajno su utjecale na starije građane, posebno na one koji su korisnici smještaja u domovima, kojima je sloboda kretanja bila neproporcionalno ograničena iz razloga zaštite javnog zdravlja. Naime, korisnicima usluga smještaja u domovima socijalne skrbi kolektivno je i neselektivno propisana zabrana izlaska iz ustanova, a po-

181 Državni zavod za statistiku, Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti za Republiku Hrvatsku, listopad 2020., dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/14-01-01_01_2020.htm

182 Ured pučke pravobraniteljice, Međunarodni dan starijih osoba 2020. - Kako je biti starija osoba u Hrvatskoj?, listopad 2020., dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/wp-content/uploads/2020/10/Kako-je-bit-i-starija-osa-u-Hrvatskoj-pregled-problema-i-preporuka.pdf>

183 Zakon o nacionalnoj naknadi za starije osobe (NN 62/20), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_05_62_1233.html

sjete su također bile zabranjene kroz cijelo vrijeme trajanje epidemije u 2020. godini, uz kraće periode relaksacije.¹⁸⁴

283. Mjera zabrane izlaska iz ustanova i zabrane posjeta posebno je pogodila starije osobe koje nemaju pristup internetu ili se ne služe tehnologijom, što je znatno utjecalo na njihovu dodatnu socijalnu isključenost.

284. Tijekom epidemije, Sindikat umirovljenika Hrvatske i udruga Treća dob Hrvatska upozorili su na zanemarivanje starijih i nemoćnih osoba u obiteljskim i privatnim domovima za starije osobe, te na uskratu njihovih prava i redovite zdravstvene i socijalne zaštite i potpore.¹⁸⁵

285. U području skrbi za starije osobe i dalje su prisutni sustavni problemi nedostatka kapaciteta za smještaj starijih, nedostatka učinkovitog nadzora nad pružateljima usluga, netransparentnosti kod prijema u smještaj u javne domove, manjkavosti zakonodavnog okvira, ali i nedovoljne podrške osobama i obiteljima koje skrbe o starijim i nemoćnima. U 2020. godini izbila su dva tragična požara u obiteljskim domovima koja su dodatno ukazala na nedostatak nadzora, nepravilnosti i ilegalan rad pojedinih obiteljskih domova, a rad domova i primjena odgovarajućih zaštitnih mjera za suzbijanje koronavirusa dovedeni su u pitanje i u slučaju doma u Splitu u kojem je 19 stanovnika umrlo od koronavirusa.¹⁸⁶

184 Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, Preispitivanje pojedinih epidemioloških mjera za korisnike usluga smještaja u sustavu socijalne skrbi i pacijenata na medicinskoj rehabilitaciji u specijalnim bolnicama, rujan 2020., dostupno na: <https://posi.hr/wp-content/uploads/2020/09/Preispitivanje-pojedinih-epidemiolo%C5%A1kih-mjera-za-korisnike-usluga-smje%C5%A1taja-u-ustanovama.pdf>

185 Tportal, Sindikat umirovljenika Hrvatske: Korisnicima domova za starije uskraćuju se temeljna životna prava, prosinac 2020., dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/suh-korisnicima-domova-za-starije-uskacuju-se-temeljna-zivotna-prava-20201202>

186 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, veljača 2021. godine, dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmid=10845&refresh=6058781009b821616410640>

286. Pristup zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti koji je ionako otežan brojnim osobama starije životne dobi, pogotovo u ruralnim područjima, bio je još i dodatno ograničen zbog epidemioloških mjera.

287. I dalje nema dovoljno kapaciteta za smještaj bolesnika kojima je potrebna palijativna skrbi, kao niti hospicija koji bi omogućili dostojanstveno umiranje.¹⁸⁷

288. Zabrinjava podatak da Hrvatska bilježi višu stopu samoubojstava osoba starijih od 65 godina nego što je to u EU-u.¹⁸⁸

187 Sindikat umirovljenika Hrvatske, 17. sjednica Nacionalnog vijeća, Umirovljenici traže treće usklađivanje!, ožujak 2020. godine, dostupno na: <https://www.suh.hr/index.php/fb/1995-umirovljenici-traze-trece-uskladivanje>

188 Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Izvršena samoubojstva u Hrvatskoj 2020., rujan 2020. godine, dostupno na: <https://www.hzjz.hr/aktualnosti/izvrшена-samoubojstva-u-hrvatskoj-2020/>

Prava osoba s invaliditetom

- 289.** Nedovoljna informiranost i preglednost zajamčenih prava uslijed velikog broja propisa koji reguliraju ovo područje nastavlja biti kontinuiranom preprekom u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom u Hrvatskoj. Problematična je i neusklađenost podataka o osobama s invaliditetom unutar više sustava u kojima se pojavljuju kao korisnici te izostanak adekvatne razmjene informacija među sektorima.
- 290.** I u 2020. godini prisutne su velike razlike u dostupnosti usluga osobama s invaliditetom u urbanim i ruralnim područjima. Dodatno, dostupnost ostvarivanja prava osoba s invaliditetom te kvaliteta usluga ovisi i o uzroku invaliditeta. Sustavni problemi i dalje su nepostojanje kvalitetne dijagnostike te nedostupnost rane intervencije.
- 291.** Koncept samostalnog života u zajednici i dalje je opterećen brojnim problemima poput nedostatka socijalnih usluga, nereguliranog pitanja osobnih asistenata te nedostupnosti i neprilagođenosti javnog prijevoza, što otežava njegovu provedbu u praksi.
- 292.** Konstantan i teško iskorjenjiv problem je korištenje pogrešne terminologije vezane uz osobe s invaliditetom koje je još uvijek uvelike prisutno u medijima, zakonodavstvu, među zdravstvenim djelatnicima i široj javnosti. Unatoč konstantnom ukazivanju, taj problem još uvijek nije riješen.
- 293.** Ulogu pružanja institucionalne podrške osobama s invaliditetom i dalje često preuzimaju organizacije civilnog društva koje zbog dobrobiti korisnika umjesto državnih institucija obavljaju poslove pružanja socijalnih usluga, čime zanemaruju rad na svojim zagovaračkim aktivnostima.

- 294.** Proces deinstitucionalizacije i dalje je spor i neefikasan. Ne bilježi se značajniji napredak u povećanju broja osoba koje napuštaju institucije, a osobe s tjelesnim invaliditetom koje nemaju osiguran dovoljan broj sati osobne asistencije i dalje idu u institucije.
- 295.** Neprilagođenost javnog prijevoza, nepristupačnost mnogih sadržaja, a posebice otežan pristup kulturnim, turističkim i ostalim aktivnostima i dalje su izraženi problemi s kojima se susreću osobe s invaliditetom. Ni u 2020. godini nije bilo sustavnih napora kako bi se osobama s invaliditetom omogućio ravnopravan pristup svim društvenim sadržajima.
- 296.** Osobe s invaliditetom i dalje se susreću s diskriminacijom u svim aspektima društvenog života. Zbog otežanog pristupa zaposlenju njihov radni potencijal ostaje neiskorišten. Posebno zabrinjava otežan pristup osobama s invaliditetom zapošljavanju u pojedinim tijelima državnog i javnog sektora.¹⁸⁹
- 297.** Iako se položaj osoba s invaliditetom često koristi u svrhu predizborne promidžbe, istovremeno se u praksi pravo na uključenost u politički život često ne ostvaruje, čemu svjedoči i podzastupljenost osoba s invaliditetom aktivnih u političkom životu. Dodatno, osobe s invaliditetom imaju i dalje otežan pristup ostvarivanju svog biračkog prava. Mnoga su birališta još uvijek arhitektonski nepristupačna, a izborni materijali i sustav glasanja nisu u potpunosti prilagođeni svim tipovima oštećenja osoba s invaliditetom. Dodatno, ostvarivanje biračkog prava uvelike je otežano osobama koje su smještene u domovima socijalne skrbi ili se nalaze u zdravstvenim ustanovama.¹⁹⁰

189 Sažetak Izvješća o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2019. godinu, travanj 2020., dostupno na: <https://posi.hr/wp-content/uploads/2020/04/SA%20C5%BDetak-Izvje%C5%A1%C4%87e-o-rad-u-PO-SI-za-2019.pdf>

190 Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2020. godinu, travanj 2021., dostupno na: <https://posi.hr/wp-content/uploads/2021/04/Izvjesce-o-rad-u-Pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-za-2020.-godinu.pdf>

298. Epidemija je dodatno otežala dugogodišnju nepovoljnu situaciju u području ljudskih prava osoba s invaliditetom. Glavni problemi s kojima su se osobe s invaliditetom susretale su diskontinuitet i uskrata korištenja raznih medicinskih usluga, nedostupnost informacija zbog neprilagođenog načina izvještavanja za osobe s oštećenjima sluha, vida i osobe s intelektualnim teškoćama, neefikasna provedba procesa deinstitutionalizacije, ograničavanje i uskrata prava na slobodu kretanja korisnika ustanova socijalne skrbi te povećanje rizika od obiteljskog nasilja.¹⁹¹

299. Uz sve ostale poteškoće uzrokovane naglim promjenama u svakodnevnom funkcioniranju zajednice, s epidemijom koronavirusa dodatno su došli do izražaja nedostaci u sustavu zaštite prava osoba s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji, a učestalija kršenja njihovih prava za vrijeme krize ukazuju na prijeku potrebu za boljom prilagodbom sustava korisnicima i daljnjim razvijanjem mreže socijalnih usluga u zajednici.¹⁹²

300. Zaposlene osobe s invaliditetom te roditelji djece s teškoćama u razvoju i odrasle djece s invaliditetom čija vrsta i priroda radnih mjesta ne omogućava rad od kuće suočili su se s velikim izazovima uslijed reorganizacije rada s ciljem suzbijanja širenja zaraze. Roditelji/skrbnici nemaju mogućnost povjeriti djecu na čuvanje odgovarajućim ustanovama, a problem je također i skrb o odraslim osobama s invaliditetom.¹⁹³

191 Kuća ljudskih prava Zagreb, Godišnja konferencija o ljudskim pravima: održana rasprava "Utjecaj epidemije COVID-19 na ljudska prava u Hrvatskoj", prosinac 2020., dostupno na:

<https://www.kucaljudskihprava.hr/2020/12/31/godisnja-konferencija-o-ljudskim-pravima-utjecaj-epidemije-covid-19-na-ljudska-prava-u-hrvatskoj/>

192 Ibid.

193 Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, Rad od kuće za zaposlene roditelje djece s teškoćama i odraslih osoba s invaliditetom, zaposlenih osoba s invaliditetom i članova obitelji/skrbnika koji brinu o osobama s invaliditetom, ožujak 2020., dostupno na: <https://posi.hr/wp-content/uploads/2020/03/Rad-od-ku%C4%87e-za-roditelje-djece-s-te%C5%A1-1ko%C4%87ama-i-zaposlene-osobe-s-invaliditetom.pdf>

PRAVA OSOBA SA SENZORNIM OŠTEĆENJIMA

301. I dalje je prisutan problem komunikacije zdravstvenog osoblja s gluhoslijepim osobama. Medicinsko osoblje nedovoljno je upućeno u ulogu prevoditelja za gluhoslijepe osobe te se često ne uvažavaju potrebe gluhoslijepih osoba, uskraćuje im se pravo na usluge kao i na potpunu informaciju o njihovom zdravstvenom stanju ili tijeku liječenja.

302. Poteškoće u ostvarivanju prava gluhih, slijepih i gluhoslijepih osoba očituju se u uskraćivanju razumne prilagodbe, nepoštivanju stručnosti gluhoslijepe osobe, nemogućnosti sudjelovanja u političkom i javnom životu te nedovoljnom broju prevoditelja na sastancima čime se one dovode u neravnotežan položaj.

303. Gluhoslijepe osobe teško pronalaze zaposlenje, a kada se jave na oglas koji odgovara njihovim kompetencijama i mogućnostima dolazi do odbijanja osobe zbog specifičnog načina komunikacije i potrebe za prevoditeljem kojeg je potrebno platiti.

304. Gluhe, slijepe i gluhoslijepe osobe zrele životne dobi uglavnom nisu osposobljene za samostalan život te ovise o njezi, vrlo često roditelja. Alternativa im je odlazak u domove za starije i nemoćne koji nisu prilagođeni gluhoslijepim osobama i nemaju adekvatno riješeno pitanje komunikacije na znakovnom jeziku, što rezultira time da te osobe ostaju same i izolirane te su u većem riziku da će s njima biti neadekvatno postupano i da će im biti uskraćena prava. Dodatan problem je prekapacitiranost domova za starije i nemoćne zbog čega gluhoslijepe osobe budu smještene u psihijatrijske ustanove, što nikako ne odgovara njihovim potrebama.

305. U 2020. godini i dalje je prisutan problem nepostojanja zakonodavstva koje bi na nacionalnoj razini uredilo pitanje statusa prevoditelja gluhoslijepim osobama u obrazovnim ustanovama. Ne postoji ujednačenost u načinu angažmana i klasifikaciji radnih mjesta prevoditelja niti usklađenost nji-

hovich plaća, što negativno utječe na sustavno i kvalitetno uspostavljanje sustava prevođenja za gluhoslijepe učenike.

- 306.** Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju ne prepoznaje mogućnost zapošljavanja prevoditelja u vrtićima, a u praksi o sredstvima lokalne samouprave ovisi da li će dijete dobiti prevoditelja u vrtiću. Također ne postoje verificirani niti ujednačeni programi za provedbu tečajeva za prevoditelje znakovnog jezika.
- 307.** Napredak je uočljiv u povećanju svijesti o gluhoslijepeći te savjetovanju obrazovnih ustanova sa stručnim organizacijama civilnog društva radi prilagodbe gluhoslijepim osobama i edukacije djece i zaposlenika po pitanju ophođenja s gluhoslijepim osobama.
- 308.** Odjel prilagodbe programa osobama s osjetilnim teškoćama HRT-a obavijestio je Hrvatski savez za gluhe i nagluhe da je uslijed epidemije od 23. ožujka Odjel zatvoren te više nije u mogućnosti prilagođavati program za gluhe i nagluhe osobe.¹⁹⁴ Nakon reakcije Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih kojom je naglašeno kako uskraćivanje za život važnih informacija upućuje na nejednak tretman ove skupine građana, HRT je od 25. ožujka vratio veći dio emisija s titlovima uz napomenu kako zbog objektivnih okolnosti neće biti u mogućnosti titlovati sve emisije kao i dosad te da će maksimalno prilagoditi sadržaje gluhim i nagluhim osobama.¹⁹⁵

194 Hrvatski savez gluhih i nagluhih, U vrijeme kada su pristupačne informacije od životne važnosti, ukida se usluga titlovanja, ožujak 2020., dostupno na: <http://www.hsgn.hr/2020/03/23/u-vrijeme-kada-su-pristupačne-informacije-od-životne-važnosti-ukida-se-usluga-titlovanja/>

195 Hrvatski savez gluhih i nagluhih, Od danas ponovno titlovi na HRT emisijama, ožujak 2020., dostupno na: <http://www.hsgn.hr/2020/03/25/od-danas-ponovno-titlovi-na-hrt-emisijama/>

PRAVA OSOBA S AUTIZMOM

- 309.** Adekvatni zakonodavni okvir kojim bi se regulirale minimalne usluge za ostvarivanje jednakih mogućnosti svih osoba s autizmom te nepostojanje jedinstvenog međuresornog tijela za vještačenje koje bi omogućilo osobama s autizmom ulaz u sustav zdravstva i socijalne skrbi, kontinuirani su problemi koji se godinama sustavno ne rješavaju.
- 310.** Osobe s autizmom i dalje se suočavaju s nedostatkom potrebnih usluga i velikim razlikama u njihovoj dostupnosti, a tijekom 2020. godine nije bilo napretka niti po pitanju kvalitetne dijagnostike, dostupnosti rane intervencije te prilagođenosti sustava zdravstvene zaštite osobama s autizmom.
- 311.** Hrvatska i dalje drastično zaostaje za ostatkom EU-a po pitanju rane intervencije koja je i dalje nedostupna za velik dio djece u Hrvatskoj. Prema nalazima recentnog istraživanja, u sedam hrvatskih županija ne postoji niti jedna usluga rane intervencije u djetinjstvu, a četvrtina programa rane intervencije nalazi se na širem zagrebačkom području. Samo jedan od osam potencijalnih primatelja usluge rane intervencije u djetinjstvu u dobi 0-5 godina prima te usluge, koje se za 85% obitelji nalaze predaleko od njihovog doma. Ako se uzme u obzir da je rana intervencija jedan od temelja skrbi za djecu te njihovo kasnije uključivanje u obrazovni sustav i ravnopravnu participaciju u društvu, posebice je poražavajuća činjenica da na nacionalnoj razini uopće ne postoje pravila za uključivanje u ranu intervenciju u djetinjstvu.¹⁹⁶
- 312.** Prilagodba i integracija osoba s autizmom u obrazovnim institucijama i dalje uvelike ovisi o individualnom angažmanu ravnatelja i djelatnika škole, što ukazuje na to da nema pomaka u rješavanju problema nedostatka standardiziranog i ujednačenog sustava.

196 Savez udruga za autizam, Jadna intervencija, listopad 2020., dostupno na: <https://www.autizam-suzah.hr/2020/10/27/jadna-intervencija/>.

- 313.** Neadekvatan odgovor državnih institucija i tijela na učinke krize uzrokovane izvanrednim okolnostima doveo je do daljnjeg pogoršanja u sustavu pružanja podrške i usluga osobama s autizmom i njihovim obiteljima, te su oni ostali uskraćeni za mnoge prijeko potrebne usluge.
- 314.** S obzirom da je uslijed epidemije došlo do promjena u redovitom radu zdravstvenog sustava, odluke o pojedinim protokolima nisu uzele u obzir specifičnosti autizma što je rezultiralo time da neke mjere unutar sustava direktno onemogućuju osobama s autizmom ravnopravan pristup osnovnim zdravstvenim uslugama. Unatoč apelima od strane organizacija za zaštitu osoba s autizmom, tijekom 2020. nije došlo do potrebnih pomaka.
- 315.** Organizacije koje promiču i štite prava osoba s autizmom nakon izbijanja epidemije koronavirusa nailazile su na ograničavanje i zatvaranje kanala komunikacije s glavnim državnim akterima u sektorima koji pružaju usluge osobama s autizmom te su unatoč intenzivnom angažmanu bile neuspješne u zagovaranju potrebnih promjena.
- 316.** Obustavljanje velikog broja zdravstvenih, socijalnih, rehabilitacijskih i obrazovnih usluga svim građanima uslijed izbijanja epidemije koronavirusa pogotovo se negativno odrazilo na kvalitetu života i prava osoba s autizmom diljem Hrvatske. U odnosu na prethodne godine došlo je do dodatnog povećanja izolacije populacije osoba s autizmom i njihovih obitelji, a njihova komunikacija s nadležnim institucijama dodatno je sužena čime su obitelji osoba s autizmom još više bile prepuštene same sebi.

PRAVA OSOBA S INTELKTUALNIM TEŠKOĆAMA

- 317.** I u 2020. godini nastavljaju se kontinuirani problemi povezani uz lišavanje poslovne sposobnosti osoba s intelektualnim teškoćama iz kojeg izravno proizlazi nemogućnost ostvarivanja građanskih i političkih prava, netransparentno upravljanje njihovom imovinom, nemogućnost izbora pružatelja socijalnih usluga i trajno udomljavanje odraslih osoba.
- 318.** U Hrvatskoj se sustav udomiteljstva osim na djecu i dalje primjenjuje i na odrasle osobe, što je u suprotnosti s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Iako bi se udomiteljstvo odraslih osoba s intelektualnim teškoćama trebalo koristiti kao privremeno rješenje, ono se i dalje provodi trajno te nerijetko u lošim i neadekvatnim uvjetima.

Prava LGBTIQ osoba

- 319.** Najčešći slučajevi diskriminacije LGBTIQ osoba su na radnom mjestu i kod pristupa javnim uslugama (prvenstveno upravne i zdravstvene usluge). Naime, LGBTIQ osobe često doživljavaju diskriminaciju i/ili nasilje na radnom mjestu i/ili prilikom zapošljavanja, što često ostaje neprepoznato od strane poslodavca.
- 320.** *Lockdown* zbog epidemije COVID-19, kako navode organizacije civilnog društva, negativno se odrazio na LGBTIQ osobe budući da je velik broj LGBTIQ osoba bio prinuđen boraviti u istom kućanstvu sa svojim često neprihvaćujućim i homo/bi/transfobnim obiteljima, što je doprinijelo i povećanju nasilja i zlostavljanja nad LGBTIQ osobama. Dodatno, usluge psihosocijalne podrške te drugi sadržaj i usluge specifične za LGBTIQ zajednicu nisu se mogli provoditi, što se također negativno odrazilo na LGBTIQ zajednicu.
- 321.** Kao i ranijih godina, LGBTIQ osobe metom su zločina iz mržnje. I dalje postoji diskrepancija između prijavljenih zločina iz mržnje te stvarne brojke počinjenih zločina iz mržnje. LGBTIQ osobe često ne prijavljuju diskriminaciju i/ili nasilje na osnovi spolne orijentacije, rodnog identiteta ili rodnog izražavanja zbog straha od ponovljene stigmatizacije i marginalizacije u svom okruženju, zbog straha od prisilnog *outanja* (tj. da će se otkriti da je osoba lezbijka, gej, biseksualna ili transrodna), kao i zbog nepovjerenja u institucije.
- 322.** Prema preliminarnim rezultatima istraživanja “Brutalna stvarnost II” koje je proveo Zagreb Pride o iskustvima nasilja i diskriminacije među LGBTIQ osobama u Hrvatskoj, proizlazi da manje od 10% osoba koje su doživjele nasilje su to prijavile policiji ili drugom nadležnom tijelu,

dok 36% ispitanih zbog straha od diskriminacije ili nasilja prilagođava svoje ponašanje.¹⁹⁷

- 323.** LGBTIQ mladi nemaju dostupne informacije kome se u škola obratiti u slučaju vršnjačkog nasilja te posljedično i dalje nerado prijavljuju nasilje, a za razliku od drugih slučajeva nasilja, problem je utoliko veći jer se najčešće ne mogu požaliti niti roditeljima ako su i oni homofobni ili transfobni.
- 324.** Kao i ranijih godina, diskriminacije je učestala u postupcima medicinske i socijalne tranzicije za transrodne osobe. Ni u 2020. godini pristup zdravstvenim uslugama transrodnim osobama nije adekvatno riješen. Naime, zahvati prilagodbe spola i dalje se smatraju estetskim zahvatima te troškovi medicinskog zahvata nisu pokriveni zdravstvenim osiguranjem, već postupak tranzicije mora biti pokriven o vlastitom trošku. Troškove mastektomije do 2017. godine subvencirao je HZZO, što je potom ukinuto bez obrazloženja ili promjene u zakonodavstvu.
- 325.** U Hrvatskoj i dalje ne postoji medicinski tim koji bi obavljao operativne zahvate faloplastike i vaginoplastike, radi čega u Hrvatskoj i dalje nije moguće obaviti medicinsku tranziciju spola, što dovodi do toga da transrodne osobe moraju obavljati medicinski zahvat u susjednim državama uz iznimno visoke medicinske troškove. Dodatno, zahvatu prilagodbe spola prethodi ishođenje dijagnoze poremećaja rodnog identiteta, što je protivno pravu na samoodređenje.
- 326.** Transrodne osobe također su se našle u nepovoljnom položaju uslijed epidemije COVID-19. Na određeno vrijeme u potpunosti je obustavljena procedura pravnog priznanja roda. Naime, Nacionalno zdravstveno vijeće koje izdaje konačno mišljenje o “promjeni spola” ili “životu u drugom rodnom identitetu” na osnovi kojeg se mijenja oznaka spola u maticama rođenih nije održavalo sjednice. Ujed-

197 Zagreb Pride, To se ne prijavljuje jer te nitko neće ozbiljno shvatiti, svibanj 2020., dostupno na: <https://www.zagreb-pride.net/hr/to-se-ne-prijavljuje-fer-te-nitko-nece-ozbiljno-shvatiti/>

no, zahtjevi za promjenom oznake spola u dokumentima nisu se rješavali. Također, psihijatri s Liste stručnjaka za vrijeme *lockdowna* nisu primali nove osobe niti izdavalili mišljenja (koja su neophodna za nastavak procedure) osobama koje su već započele proces priznanja roda. Sve navedeno dodatno je otežalo ionako spor i dugotrajan postupak ostvarivanja statusnih i drugih prava.

- 327.** U 2020. godini uvedena je usluga e-prijave vjenčanja koja je omogućila prijavu sklapanja braka bez odlaska u matični ured, no takva usluga nije bila dostupna osobama koje žele sklopiti životno partnerstvo osoba istoga spola. Time su gejevi i lezbijke diskriminirani na osnovi spolne orijentacije te dovedeni u nepovoljniji položaj u odnosu na bračne partnere.¹⁹⁸
- 328.** Pristup životnih partnera posvojenju djece nije omogućen ni u 2020. godini. Međutim, nakon višegodišnje pravne bitke u 2020. godini odobren je zahtjev za udomljavanje djece istospolnom paru, no ne i posvajanje djece.¹⁹⁹

198 Zagreb Pride, E-građani postali novi alat kojim Vlada HDZ-a diskriminira stvarne građanke i građane, srpanj 2020., dostupno na: <https://www.zagreb-pride.net/hr/e-gradani-postali-novi-alat-kojim-vlada-hdz-a-diskriminira-stvarne-gradanke-i-gradane/>

199 Dugine obitelji, Službena potvrda: nakon tri godine pravnih bitaka, životni partneri Mladen i Ivo postali su udomitelji i pružili dom za dvoje djece, rujna 2020., dostupno na: <https://www.dugineobitelji.com/sluzbena-potvrda-nakon-tri-godine-pravnih-bitaka-zivotni-partneri-mladen-i-ivo-postali-su-udomitelji-i-pruzili-dom-za-dvoje-djece/>

Prava beskućnika

- 329.** Nacionalna strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti istekla je u 2020. godini, a unatoč odredbama usmjerenim na zaštitu i unapređenje skrbi za beskućnike, njezinim istekom nije zabilježen značajan pomak u suzbijanju i prevenciji beskućništva u Hrvatskoj.
- 330.** Postojeća zakonska definicija beskućnika je nedovoljno široko postavljena jer nije usklađena s ETHOS tipologijom beskućništva i stambene isključenosti, te ne obuhvaća osobe koje stanuju u neadekvatnim životnim prostorima kao ni sekundarne i tercijarne oblike beskućništva, što onemogućuje kreiranje odgovarajućih preventivskih politika. Beskućništvo ne uzima u obzir osobe koje žive u prihvatilištima za beskućnike ili koje žive u vrlo nesigurnim uvjetima stanovanja, neadekvatnim stanovima kao ni osobe koje su suočene s rizikom beskućništva zbog vrlo nesigurnog stanarskog prava.
- 331.** Hrvatska i dalje nema točan podatak o broju beskućnika koji je od iznimne važnosti za kreiranje mjera i politika skrbi. U Hrvatskoj djeluje 14 prihvatilišta i prenočišta za beskućnike i to u velikim gradovima s ukupnim smještajnim kapacitetom do 420 korisnika, no potrebe su višestruko veće. Iako se u službenim statistikama broj beskućnika kreće između 300 i 500, prema stvarnim procjenama na terenu ta brojka je puno veća, dok broj građana koji živi u riziku od beskućništva prelazi nekoliko tisuća.
- 332.** Usprkos zakonskoj obvezi da veliki gradovi i gradovi sjedišta županija u svom proračunu osiguraju sredstva za uslugu prehrane u pučkim kuhinjama, kao i za pružanje usluga smještaja u prihvatilištima ili prenočištima za beskućnike, velik broj gradova u Hrvatskoj još uvijek nema uspostavljene programe skrbi o beskućnicima. Pučke kuhinje i socijalne samoposluge često su rezultat inicijativa

organizacija civilnog društva te humanitarnih i vjerskih organizacija, a ne strukturne nacionalne politike.

- 333.** Zakon o socijalnoj skrbi iz 2014. godine ne daje pravo na zajamčenu minimalnu naknadu korisnicima usluge smještaja ili organiziranog stanovanja, osim beskućnicima koji su korisnici usluge smještaja u prenoćištu, čime je tim kategorijama građana oduzeto pravo na socijalnu integraciju.
- 334.** Problematičan je manjak stručnih djelatnika u prenoćištima i prihvatilištima za beskućnike. Zapošljavanje novog stručnog kadra ne uspijeva se realizirati zbog nedostatka financijskih sredstava, a zabrinjava i nedostatak kontinuirane podrške i supervizije stručnih radnika u neposrednom kontaktu s beskućnicima koji se u svom radu suočavaju s nepredvidivim situacijama za koje im često nedostaju stručna znanja i vještine.
- 335.** Hrvatska nema donesenu strategiju prevencije i borbe protiv beskućništva ni strategiju socijalnog stanovanja, a s obzirom da beskućništvo predstavlja ekstreman oblik siromaštva i socijalne isključenosti koji zahtjeva poseban pristup rješavanju, ističe se potreba za osmišljavanjem specifičnih okvira i mjera socijalne politike prema beskućnicima na nacionalnoj razini. Nedostatak nacionalne strategije o beskućništvu i protokola o postupanju s beskućnicima utječe na kvalitetu usluga svih pružatelja i suradnju s nadležnim tijelima po pitanju beskućništva.
- 336.** Loša međusektorska koordinacija na relaciji pružatelj usluga, centar za socijalnu skrb, pravosudne i zdravstvene ustanove i u 2020. godini bila je problem, posebno kod zbrinjavanja osoba koje izlaze iz zdravstvenih i pravosudnih ustanova nakon dužeg vremena.
- 337.** Ostvarenje prava na prebivalište i dalje predstavlja kontinuirani problem beskućnika. Postupak prijave prebivališta na adresi prenoćišta ili nadležnog centra za socijalnu skrb zbog slabe je responzivnosti institucija otežan te mnogi beskućnici nemaju prijavljeno prebivalište, čime ostaju bez

mogućnosti ostvariti veliki broj javnih usluga, uključujući pravo na zdravstvenu zaštitu.

- 338.** Za vrijeme trajanja epidemije koronavirusa beskućnici su bili izloženi dodatnom riziku zbog manjka kapaciteta za njihov smještaj te loše informiranosti o razvoju krizne situacije. Višegodišnji i novonastali problemi još su jednom ukazali na potrebu usvajanja nacionalnih strateških dokumenata kako bi se osigurala kontinuirana zaštita beskućnika, osobito tijekom kriznih stanja.
- 339.** Uslijed epidemije koronavirusa i razornih potresa koji su u 2020. zadesili kontinentalnu Hrvatsku povećao se broj novih osoba bez adekvatnih uvjeta stanovanja, a postojeći prostorni, zaštitni, kadrovski i drugi kapaciteti nisu bili dovoljni za osiguranje odgovarajuće skrbi za sve osobe kojima je ona potrebna.
- 340.** Prenocišta i prihvatilišta za beskućnike tijekom epidemije postala su potencijalna mjesta zaraze zbog neinformiranosti građana, nepostojanja testiranja i jasnih pravila o postupanju radi sprečavanja širenja zaraze te nepostojanja adekvatnih prostorija za samoizolaciju. Procesuiranje direktnih žurnih zahtjeva za smještaj po izlasku iz zdravstvenih ustanova, komuna, zatvora i slično u okolnostima COVID-19 bilo je dodatno otežano s obzirom na ograničene smještajne kapacitete te mogućnosti testiranja i samoizolacije. Organizacije koje rade s beskućnicima vlastitim su sredstvima, bez financijske pomoći institucija, osiguravale određenu količinu higijenskih potrepština i zaštitne opreme te osigurale rad 24 sata dnevno kako bi zaštitile korisnike. Tijekom krize izašla je na vidjelo građanska solidarnost i značajni volonterski angažman građana u dostavi hrane i pomoći, kao i važnost socijalnih samoposluga u zajednici unatoč tome što one nisu definirane kao jedna od socijalnih usluga.
- 341.** Udruga MoSt i Hrvatska mreža za beskućnike ukazali su na lošu provedbu Plana zbrinjavanja beskućnika u Republici Hrvatskoj i Plana zbrinjavanja beskućnika u ekstremnim zimskim uvjetima, koji je ujedno bio i Plan zbrinjavanja

beskućnika za vrijeme trajanja epidemije COVID-19 i organizacije rada pučkih kuhinja.²⁰⁰ Naime, mnoge organizacije navedene u Planu koje trebaju biti podrška prihvatilištima i prenoćištima nisu bile upoznate s aktivacijom istog, niti su aktivirani dodatni smještajni kapaciteti, pogotovo u gradovima u kojima ne postoji usluga privremenog smještaja za beskućnike. Također je Planom potrebno utvrditi i obavezu izlaska na teren, kako nadležnih centra za socijalnu skrb tako i organizacija pružatelja usluga.

- 342.** Ne postoji utvrđen standard u radu prihvatilišta ili prenoćišta. Uz to postoji velika neujednačenost u sredstvima koja izdvajaju lokalne i/ili područne samouprave za rad prihvatilišta/prenoćišta, dok se u isto vrijeme zahtjeva sve veća administracija, skrb za sve veći broj korisnika te razvoj aktivnosti i inovativnih socijalnih usluga.
- 343.** Ni u 2020. nije raspisan natječaj za pružanje terenskih usluga za beskućnike koji ne koriste uslugu smještaja, a koji je predviđen Planom natječaja nadležnog Ministarstva.

200 Udruga MoSt, Apel za pomoć beskućnicima u Hrvatskoj, travanj 2020., dostupno na: <https://www.most.hr/blog/apel-za-pomoc-beskućnicima-u-hrvatskoj>

Prava izbjeglica

- 344.** Hrvatska i dalje nema usvojenu važeću migracijsku niti integracijsku politiku.
- 345.** Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2020. do 2022. godine nije donesen tijekom 2020. godine. S obzirom na prenamjene u državnom proračunu zbog epidemije i usklađivanja s integracijskim okvirom EU-a, izrada i usvajanje novog akcijskog plana očekuje se tijekom 2021. godine.
- 346.** Krajem 2020. godine usvojen je novi Zakon o strancima²⁰¹ koji ima brojne manjkavosti te otvara prostor diskriminatorskim praksama. Glavni nedostaci usvojenog zakona su njegova neusklađenost sa Zakonikom o schengenskim granicama, nemogućnost podnošenja žalbi na odluke MUP-a kojima se dodatno opterećuje pravosudni sustav, ostavljanje prostora za arbitrarnost pri provođenju sigurnosnih provjera te otežano odobravanje privremenog boravka iz humanitarnih razloga. Iako su organizacije civilnog društva tijekom javnog savjetovanja ukazivale na odredbe prijedloga zakona koje su smatrale problematičnima, njihove sugestije nisu uvažene prilikom usvajanja zakona.²⁰²

201 Zakon o strancima (NN 133/20), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_12_133_2520.html

202 Centar za mirovne studije, CMS: Prijedlog Zakona o strancima je manjkav i omogućava diskriminaciju, rujn 2020., dostupno na: <https://www.cms.hr/hr/pravna-pomoc-azil-i-statusna-pitanja/cms-prijedlog-zakona-o-strancima-je-manjkav-i-omogućava-diskriminaciju>

PRISTUP PRAVU NA MEĐUNARODNU ZAŠTITU

- 347.** U 2020. odobrene su svega 42 međunarodne zaštite (36 azila i 6 supsidijarnih zaštita), što je najmanja stopa odobravanja od početka izbjegličkog vala 2015. godine (u 2015. su bile odobrene 43 međunarodne zaštite).²⁰³
- 348.** I dalje postoje osobe koje na odobravanje međunarodne zaštite čekaju više od dvije godine. Organizacija Are You Syrious zabilježila je slučaj osobe koja je nakon višegodišnjeg čekanja dobila negativno rješenje temeljem mišljenja Sigurnosno obavještajne agencije, iako ima osnovu za supsidijarnu zaštitu. Nakon tužbe na upravnom sudu rješenje je poništeno, no spis je ponovno vraćen MUP-u, što za osobu znači prolongiranje perioda čekanja na odluku.
- 349.** Zabrinjava nedostatak informacija dostupnih izbjeglicama i drugim migrantima o mogućnostima dobivanja besplatne pravne pomoći i pravnih informacija zbog čega često dolazi do proteka rokova i gubitaka mogućnosti za djelovanje. Prilikom ostvarivanja prava na besplatnu primarnu pravnu pomoć, Centar za mirovne studije navodi da izbjeglice i drugi migranti prijavljuju poteškoće u vidu nemogućnosti pristupa prihvatnim centrima, detencijskim centrima i prihvatno-tranzitnim centrima u kojima se nalaze izbjeglice i migranti. Nedožvoljavanje ulaska organizacijama civilnog društva koje pružaju besplatnu primarnu pravnu pomoć u ove objekte otežava pristup potencijalnih korisnika pravnoj pomoći i pravnim informacijama, a situacija se dodatno pogoršala uvođenjem mjera za suzbijanje epidemije tijekom 2020. godine.²⁰⁴

203 Ministarstvo unutarnjih poslova, Statistički pokazatelji osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj zaključno do 31.12.2020., dostupno na: https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Medjunarodna_zastita/statistika_medjunarodna_zastita_2020.pdf

204 EU Fundamental Rights Agency, Buletin Migration: Key fundamental rights concerns 1.1.2020.-31.3.2020., dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-migration-bulletin-2_en.pdf

- 350.** Problematičan je i pristup informacijama strancima koji žive u Hrvatskoj koji u zagrebačkoj policijskoj upravi često nisu u mogućnosti ishoditi ispravne i potpune informacije, a koje su nerijetko dane na hrvatskom, a ne engleskom jeziku. Navedeno znatno otežava snalaženje, prikupljanje potrebne papirologije i slično, a Centar za mirovne studije navodi slučajeve kada su na šalterima od strane službenih policijskih djelatnika bile rečene jedne informacije, te bi tek involviranjem njihove pravnice te osobe dobile drugu (i točnu) informaciju.
- 351.** Maloljetnici bez pratnje i dalje su u posebno ranjivoj situaciji u Hrvatskoj budući da država još uvijek nije kvalitetno restrukturirala sistem njihova prihvata. Oni i dalje bivaju smješteni u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i domove za odgoj djece i mladeži, a maloljetnike starije od 16 godina često se smješta u Prihvatilište za tražitelje azila. Mjera smještaja maloljetnika bez pratnje u odgojne domove nije adekvatna, a neki maloljetnici imaju jako malen ili gotovo nikakav kontakt sa skrbnicima koji su im dodijeljeni.²⁰⁵
- 352.** Organizacije koje štite prava izbjeglica navode da su pravo na pristup školovanju, zdravstvenoj skrbi te spajanju obitelji najveće prepreke s kojima se suočavaju maloljetnici bez pratnje. I dalje je prisutan neadekvatan sistem prepoznavanja ranjivih skupina unutar Prihvatilišta za tražitelje azila, kao i Prihvatnih centara za strance.

205 EU Fundamental Rights Agency, Buletin Migration: Key fundamental rights concerns 1.7.2020.-30.9.2020., dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-migration-bulletin-4_en.pdf

PRISTUP TERITORIJU HRVATSKE I ILEGALNA PROTJERIVANJA

- 353.** U odnosu na prethodne godine, nezakonita protjerivanja postala su nasilnija i učestalija, dok neovisne i učinkovite istrage i dalje ne postoje.²⁰⁶ Zabilježena su protjerivanja koja uključuju trudnice, djecu i dojenčad, prisilno svlačenje maloljetnika te silovanje muškarca granom.^{207, 208}
- 354.** Postupanja policije na granici i u dubini hrvatskog teritorija odnosno nezakonita i često kolektivna protjerivanja te uskraćivanje pristupa sustavu azila nisu u skladu sa Zakonom o strancima niti sa Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, a također krše Ustav RH, Zakonik o schengenskim granicama te općenito EU i međunarodno (izbjegličko) pravo.
- 355.** Organizacije za zaštitu prava izbjeglica navode kako najistaknutiji obrasci zlostavljanja od strane hrvatske policije uključuju primjenu fizičke sile (poput nasilja, nesrazmjerne sile ili zlorabe elektrošokera), psihološko nasilje, ponižavanja i prijetnje (poput prisilnog svlačenja na dulje vrijeme ili prijetnji vatrenim oružjem) te brutalnosti tijekom zadržavanja ili prijevoza (kao što je neformalna detencija u prostorijama bez sanitarija, hrane i vode).²⁰⁹

206 Border Violence Monitoring Network, Torture and cruel, inhumane or degrading treatment of refugees and migrants in Croatia in 2019, siječanj 2020., dostupno na: <https://www.borderviolence.eu/wp-content/uploads/CORRECTEDTortureReport.pdf>

207 Border Violence Monitoring Network, Black book of pushbacks, prosinac 2020., dostupno na: <https://www.borderviolence.eu/launch-event-the-black-book-of-pushbacks/#more-16565>

208 The Guardian, Croatian police accused of 'sickening' assaults on migrants on Balkans trail, dostupno na: <https://www.theguardian.com/global-development/2020/oct/21/croatian-police-accused-of-sickening-assaults-on-migrants-on-balkans-trail-bosnia>

209 Border Violence Monitoring Network, Torture and cruel, inhumane or degrading treatment of refugees and migrants in Croatia in 2019, siječanj 2020., dostupno na: <https://www.borderviolence.eu/wp-content/uploads/CORRECTEDTortureReport.pdf>

- 356.** U gotovo 30% slučajeva koje je zabilježila mreža Border Violence Monitoring, žrtve se lančano protjeruju iz Italije ili Austrije, preko Slovenije, a zatim i konačno i iz Hrvatske odnosno s teritorija EU. Organizacija Are You Syrious navodi kako taj postupak obično započinje službenim povratkom na temelju bilateralnih sporazuma o readmisiji između Slovenije i susjednih zemalja. Nakon predaje hrvatskim vlastima, žrtve se smještaju u policijska kombi vozila i protjeruju s hrvatskog teritorija bez ikakvog odgovarajućeg postupka, daleko od službenih graničnih prijelaza na tzv. zelenoj granici. Posebno zabrinjava činjenica da su, prema vlastitim svjedočenjima, neki ljudi vraćeni iz Hrvatske na minirana područja u BiH, uglavnom u okolini Bihaća i Velike Kladaše.
- 357.** Samo Border Violence Monitoring mreža u 2020. zabilježila je 110 svjedočanstava o nezakonitim protjerivanjima koja se odnose na 1656 protjeranih osoba. U više od polovice slučajeva, protjerane osobe bile su izrazile namjeru traženja azila u Hrvatskoj, a u 39% protjerane osobe bile su mlađe od 18 godina, odnosno djeca. U gotovo 90% slučajeva nezakonitih protjerivanja iz Hrvatske u 2020. zabilježen je neki oblik mučenja ili ponižavajućeg postupanja.²¹⁰
- 358.** Dansko vijeće za izbjeglice je u 2020. zabilježilo 16.425 nezakonitih protjerivanja iz Hrvatske u BiH²¹¹, a organizacije za prava izbjeglica procjenjuju da ta brojka premašuje 20.000. Ministarstvo unutarnjih poslova je tijekom 2020. nastavilo onemogućavati pučkoj pravobraniteljici pristup podacima tijekom obilazaka u sklopu Nacionalnog preventivnog mehanizma.²¹²

210 Border Violence Monitoring Network, Black book of pushbacks, prosinac 2020., dostupno na: <https://www.borderviolence.eu/launch-event-the-black-book-of-pushbacks/#more-16565>

211 Danish Refugee Council, BiH country facts, mjesečna izvješća dostupna na: <https://drc.ngo/our-work/where-we-work/europe/bosnia-and-herzegovina/>

212 Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, veljača 2021., dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=6038a8291f2261614325801&fbclid=IwAR28WLzBLM1K-A924PpRqDeD-gLmPgvKmRguYLJESieKW8aCUssOegf4Y2tE>

359.

Europski odbor za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) u kolozovu je posjetio Hrvatsku²¹³ kako bi ispitao postupanje s osobama koje pokušavaju ući u zemlju i koje je policija uhitila. Tijekom posjeta izaslanstvo je održalo konzultacije s predstavnicima državnih institucija, Nacionalnog preventivnog mehanizma i nevladinim organizacijama aktivnim u područjima od interesa za CPT te posjetilo nekoliko privremenih prihvatnih centara i neformalnih migrantskih naselja u sjeverozapadnoj BiH. Hrvatska Vlada do danas nije objavila izvješće Odbora, suprotno prethodnoj praksi i unatoč molbi Povjerenice Vijeća Europe.²¹⁴ Samo je Centar za mirovne studije u 2020. godini podnio ukupno četiri kaznene prijave koje se odnose na nezakonita protjerivanja popraćena mučenjem i nečovječnim postupanjem.²¹⁵

213 Council of Europe, Council of Europe anti-torture Committee carries out rapid reaction visit to Croatia to examine treatment of migrants, kolozov 2020., dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-carries-out-rapid-reaction-visit-to-croatia-to-examine-treatment-of-migrants>

214 Council of Europe, Croatian authorities must stop pushbacks and border violence, and end impunity, listopad 2020., dostupno na: https://www.coe.int/en/web/special-representative-secretary-general-migration-refugees/newsletter-october-2020/-/asset_publisher/cVKOAoroBOTI/content/croatian-authorities-must-stop-pushbacks-and-border-violence-and-end-impunity?

215 Centar za mirovne studije, CMS predao kaznenu prijavu DORH-U: Sustavno mučenje i ponižavanje izbjeglica je kazneno djelo!, lipanj 2020., dostupno na: <https://www.cms.hr/hr/azil-i-integracijske-politike/cms-predao-kaznenu-prijavu-dorh-u-sustavno-mucenje-i-ponizavanje-izbjeglica-je-kazneno-djelo>; Centar za mirovne studije, CMS podnio kaznenu prijavu, Koja je poveznica policije i naoružanih nasilnika u crnom?, srpanj 2020., dostupno na: <https://www.cms.hr/hr/azil-i-integracijske-politike/cms-podnio-kaznenu-prijavu-koja-je-poveznica-policije-i-naoruzanih-nasilnika-u-crnom>; Centar za mirovne studije, Na Dan ljudskih prava nove kaznene prijave, CMS traži istragu povezanosti MUP-a i muškaraca u crnim odorama s fantomkama!, prosinac 2020., dostupno na: <https://www.cms.hr/hr/azil-i-integracijske-politike/na-dan-ljudskih-prava-nove-kaznene-prijave-cms-trazi-istragu-povezanosti-mup-a-i-muskaraca-u-crnim-odorama-s-fantomkama>

PROCES I ASPEKTI INTEGRACIJE U DRUŠTVO

360.

Socio-ekonomska i zdravstvena sigurnost izbjeglica i drugih stranaca u Hrvatskoj tijekom 2020. godine bila je dodatno ugrožena uslijed epidemije te posljedica potresa. Kako navode organizacije koje štite prava izbjeglica, niz izbjegličkih obitelji i samaca u vrijeme prvog *lockdowna* u Hrvatskoj našao se u izrazito nepovoljnoj situaciji kada im je u prvom dijelu godine zbog otkaza, težih mogućnosti pronalaska posla zbog izbjegličkog statusa i etničkog podrijetla, kao i isteka dvogodišnje državne podrške u stanovanju prijetilo beskućništvo. Institucije nisu prepoznale ranjivu poziciju izbjeglica unutar krizne zdravstvene situacije unatoč apelima od strane organizacija civilnog društva koje se bave pravima izbjeglica.

361.

U ožujku je sukladno odluci MUP-a²¹⁶ zabranjen ulazak u objekte Prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite u Zagrebu i Kutini svim provoditeljima aktivnosti koji imaju potpisane sporazume s MUP-om u svrhu suzbijanja širenja epidemije. Organizacije koje provode integracijske aktivnosti naglašavaju kako je ograničen pristup Prihvatilištu imao negativan utjecaj na kvalitetu života i mogućnosti integracije. To se posebice negativno odrazilo na integraciju djece tražitelja azila, koja su ovime izgubila pristup podršci u učenju jezika, pisanju zadaća i integracijskim aktivnostima koje su provodile organizacije civilnog društva u Prihvatilištu. Organizacije koje provode integracijske aktivnosti ističu i dodatan problem nedostatka besplatnog interneta u Prihvatilištu, koji je posebno došao do izražaja nakon uvođenja posebnih epidemioloških mjera.

362.

Organizacije koje štite prava izbjeglica navode kako je pristup sustavu zdravstvene skrbi tražiteljima azila i dalje ote-

216 Ministarstvo unutarnjih poslova, Tražitelji međunarodne zaštite nisu zaraženi koronavirusom, ožujak 2020., dostupno na: <https://mup.gov.hr/vijesti/trazitelji-medjunarodne-zastite-u-rh-nisu-zarazeni-koronavirusom/286104>

žan te oni još uvijek imaju pravo samo na hitnu medicinsku pomoć i prijeko potrebno liječenje. Nezaposlene osobe pod međunarodnom zaštitom nisu osiguranici HZZO-a, već je za njih direktno nadležno Ministarstvo zdravstva, te one posljedično ne posjeduju zdravstvenu iskaznicu ni matični broj osiguranika. To dovodi do situacija da liječnici nisu upoznati s pravima osoba pod međunarodnom zaštitom pa ne žele primiti pacijente jer smatraju da oni nemaju pravo na zdravstvenu zaštitu. Ljekarne također nisu informirane o postupku izdavanja lijekova osobama pod međunarodnom zaštitom te ih zbog toga često odbijaju.

363. Organizacije koje štite prava izbjeglica navode kako su krajem godine zabilježeni slučajevi diskriminacije izbjeglica na osnovu nacionalnog podrijetla od strane nekoliko hrvatskih banaka. Diskriminatorne prakse banaka ogledaju se u tome da se osobe pod međunarodnom zaštitom u različitim vrstama bankovnog poslovanja (otvaranja računa, isplata i slično) ne prepoznaju kao osobe s izbjegličkom zaštitom, već kao državljani trećih zemalja. Zbog toga im ograničavaju pristup uslugama, traže nepotrebnu ili ponekad nepostojeću dokumentaciju te ispituju invazivna pitanja.

364. Pored problema koji su bili povezani ili jače izraženi za vrijeme epidemije tijekom 2020. godine, kontinuirani problem hrvatskog sustava integracije izbjeglica i drugih stranaca i dalje je provedba tečajeva hrvatskog jezika za osobe koje su ostvarile međunarodnu zaštitu. Prema saznanjima organizacija koje štite prava izbjeglica, tečajevi se ne provode kontinuirano već ovisе o dugim procesima javne nabave, nedovoljno su prilagođeni specifičnoj skupini kojoj su namijenjeni i traju samo ograničeni broj sati koji je uglavnom nedovoljan za usvajanje jezika za rad, svakodnevno snalaženje u društvu i slično.

365. Organizacije koje štite prava izbjeglica navode kako osobama koje su u procesu traženja međunarodne zaštite nije omogućen tečaj hrvatskog jezika, dok su tečajevi u jezičnim školama koji postoje za strance često jako skupi a time i nedostupni mnogim strancima u zemlji. Tečajevi jezika tako u praksi i dalje ostaju posao volontera i zaposlenika organi-

zacija civilnog društva, često ovisnih o projektnim sredstvima, te su posljedično ograničeni u kapacitetima i trajanju.

366. Organizacija Are You Syrious uočila je kako je tijekom 2020. iznimno mali broj djece tražitelja azila bio uključen u odgojno obrazovni sustav, što ukazuje na nepoštivanje zakonskog okvira od 30 dana za upis djece koja su tražitelji ili su pod međunarodnom zaštitom.

367. Ista organizacija naglašava da se za djecu koja unutar hrvatskog obrazovnog sustava nisu provela minimalno 4 godine, a nemaju dokumente koji potvrđuju ranije školovanje (i pohađanje nastave engleskog jezika), prilikom upisa u srednju školu pojavljuje administrativna zapreka u obliku obveze polaganja dodatnog ispita engleskog jezika kako bi se mogla upisati u bilo koji srednjoškolski program.

368. Prema Pravilniku²¹⁷ Ministarstva znanosti i obrazovanja, škola je dužna organizirati pripremnu nastavu za učenike koji nedostatno znaju hrvatski jezik. Praksa je pokazala da je postupak organiziranja pripreme nastave izrazito dug pa djeca često čekaju mjesecima prije nego što im je odobrena pripremna nastava. Također, organizacija Are You Syrious navodi kako su neka djeca na pripremnu nastavu bila primorana ići u drugu školu zbog čega gube dio nastave u vlastitoj školi, a fond sati pripreme nastave nije dovoljan za praćenje redovne nastave. Nakon prelaska na online nastavu, pripremna nastava u online ili nekom drugom obliku nije organizirana, čime su djeca inojezičari (a među njima i izbjeglice) izgubili godinu dana formalnog učenja hrvatskog jezika.

369. Organizacije koje štite prava izbjeglica navode kako je izbjeglicama i dalje otežan pristup zaposlenju, pogotovo zbog nepostojanja prilagođenih procedura priznavanja

217 Pravilnik o provođenju pripreme i dopunske nastave za učenike koji ne znaju ili nedostatno znaju hrvatski jezik i nastave materinskog jezika i kulture države podrijetla učenika (NN 15/13), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_15_252.html

kvalifikacija i nostrifikacije diploma, kao i nedovoljne dostupnosti programa prekvalifikacije i dokvalifikacije koji su usko povezani s (ne)poznavanjem hrvatskog jezika te s time povezanom (ne)mogućnošću sudjelovanja.

370.

Organizacije koja štite prava izbjeglica ukazuju kako je problematiku stanovanja potrebno sagledavati u široj slici općenitog rasta cijena stanovanja te posljedica potresa u Zagrebu za one izbjeglice i druge strance koji su pretrpjeli štete, zajedno s činjenicom da se izbjeglice i dalje susreću s predrasudama, rasizmom i netrpeljivosti stanodavaca pri potrazi za stanovima. Zbog nefunkcioniranja ostalih integracijskih mjera, dvije godine podrške u osiguravanju smještaja izbjeglicama prema njihovim procjenama uglavnom nisu dovoljne. S potresom na Baniji neke od osoba s međunarodnom zaštitom izgubile su domove, dok su drugima oštećeni u većoj ili manjoj mjeri, te su se time ponovno našli u situaciji nesigurnosti i neimanja doma.

371.

I dalje su pristuni problemi predrasuda, straha, rasizma i ksenofobije većinskog stanovništva prema izbjeglicama i drugim migrantima - posebno onima vidljivo drugačije boje kože ili s jasno vidljivim religijskim obilježjima. Pojavnost takvih stavova značajna je prepreka postizanju kvalitetne integracije te stvaranju interkulturalnog i međusobno povezanog društva.

Prava nacionalnih manjina

372.

Ni u 2020. godini nema značajnog napretka u provedbi Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, posebno u području prava na prioritetno zapošljavanje pripadnika nacionalnih manjina u javnim institucijama. Provedba je otežana uglavnom nepostojanjem odgovarajućih sankcija za nepridržavanje odredaba Zakona.

373.

U 2020. godini nije usvojeno izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu za potrebe nacionalnih manjina, kao ni zbirno izvješće o provedbi Operativnih programa za nacionalne manjine.

374.

Krajem 2020. godine Odbor ministara Vijeća Europe poručio je da bi Hrvatska trebala više učiniti na učenju jezika manjina i promicanju jezika manjinskih zajednica u obrazovanju, javnoj upravi i medijima. Navodi da je broj tjednih sati učenja nekog od manjinskih jezika ili poučavanja na manjinskom jeziku nedovoljan te poziva na uvođenje manjinskih jezika u ravnopravnu i službenu upotrebu u više općina s dovoljnim brojem govornika određenog manjinskog jezika.²¹⁸

375.

Ni u 2020. godini Vlada nije izradila i poslala u saborsku proceduru izmijenjeni Zakon o službenoj uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina, čime se izravno krši odluka Ustavnog suda²¹⁹ i onemogućuje ostvarivanje prava nacionalnih manjina na službenu i ravnopravnu uporabu njihova jezika i pisma na području Vukovara.

218 Odbor ministara Vijeća Europe, Preporuka CM/RecChL(2020)7 vezana uz primjenu Europske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima za Hrvatsku od 8. prosinca 2020., dostupno na: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680a0a393

219 Odluka Ustavnog suda RH broj: U-VIIR-4640/2014 od 12. kolovoza 2014. (NN 104/14), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_08_104_2021.html

376. Programi na javnoj televiziji koji nude sadržaje za manjinskim jezicima ograničenog su trajanja, a pojedini manjinski jezici neravnomjerno su zastupljeni u programima manjinskih emisija.²²⁰

377. Broj kaznenih djela i prekršaja počinjenih iz mržnje je u porastu te je u 2020. godini zabilježeno 90 slučajeva kaznenih djela i prekršaja motiviranih mržnjom²²¹, što u odnosu na 48 slučajeva iz 2019. godine²²² čini značajan porast. Objavljena službena statistika donosi samo zbirni broj slučajeva zločina iz kojeg nije moguće razaznati kojim društvenim skupinama su pripadale žrtve zločina iz mržnje. Zbog navedene manjkavosti, prije svega neobjavljivanja segregiranih podataka o zločinima iz mržnje, nije moguće pratiti je li došlo do povećanja nasilja odnosno kaznenih i prekršajnih djela motiviranih mržnjom na nacionalnoj ili etničkoj osnovi, što otežava i donošenje politika suzbijanja takvih djela.

ROMSKA NACIONALNA MANJINA

378. Nacionalna strategija za uključivanje Roma istekla je krajem 2020. godine. Niti zadnja godina njena provođenja nije iskorištena kako bi se dostigli definirani ciljevi, a nije usvojeno ni izvješće o njejoj provedbi za prethodnu godinu. Najveći broj jedinica lokalne i regionalne samouprave u kojima živi znatan broj Roma ni u 2020. godini nije izradio niti provodio lokalne akcijske planove za provedbu Strategije na svojim područjima.

379. U listopadu je osnovana Radna skupina za izradu nacrtu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od

220 Izvješće Odbora stručnjaka prezentirano Odboru ministara Vijeća Europe u skladu s člankom 16. Europske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima u odnosu na primjenu Povelje koju provodi Hrvatska, ožujak 2020., dostupno na: <https://rm.coe.int/croatiaecrml6-en-rm2-docx/16809ec2e9>

221 Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Suzbijanje zločina iz mržnje, dostupno na: <https://ljudskaprava.gov.hr/suzbijanje-zlocina-iz-mrznje/602>

222 OSCE ODIHR Hate Crime Reporting, Croatia, dostupno na: <https://hatecrime.osce.org/croatia?year=2019>

2021. do 2027. godine i Akcijskog plana za njegovu provedbu za razdoblje od 2021. do 2022. godine.²²³

380. Pripadnici romske nacionalne manjine i dalje se suočavaju s brojnim preprekama u ostvarivanju svojih prava, posebice u zapošljavanju i pristupu uslugama. Zabrinjavajući su podaci o neadekvatnim životnim uvjetima romske nacionalne manjine prema kojima je, ovisno o metodološkom pristupu, stambeno deprivirano od 59% do čak 78% romskih kućanstava.²²⁴

381. Mnoge romske obitelji koje žive u segregiranim naseljima primaju socijalnu pomoć. S obzirom da postojeće zakonodavstvo ne dopušta vlasnicima automobila da primaju socijalnu pomoć, u slučaju da korisnik socijalne naknade posjeduje automobil ili se utvrdi da vozi automobil, ta osoba bude diskvalificirana u odnosu na primanje socijalnih naknada. Takvim uređenjem pojačava se segregacija jer tim obiteljima postaje teško kupiti namirnice, posjetiti liječnika ili voziti djecu u vrtić.²²⁵

382. Romi su meta govora mržnje na internetu.²²⁶ Dodatno zabrinjava senzacionalističko i stereotipno izvještavanje o Romima u pojedinim medijima koje negativno utječe na razvoj predrasuda i učvršćuje sliku o Romima kao problemu društva.

383. Potres koji je pogodio Baniju krajem 2020. godine dodatno je otežao život značajnog broja pripadnika romske zajedni-

223 Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, Odluka o osnivanju Radne skupine za izradu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, listopad 2020., dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/User-DocsImages/NPUR%202021-2027/Odluka%20o%20osnivanju%20RS.pdf>

224 Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša, 2020., dostupno na: <https://ukljucivanje-roma.com/ps0.html>

225 European Commission, Civil society monitoring report on implementation of the national Roma integration strategy in Croatia assessing the progress in four key policy areas of the strategy, dostupno na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-2-croatia-2018-eprint-fin.pdf>

226 European Commission, Countering illegal hate speech online: 5th evaluation of the Code of Conduct, lipanj 2020., dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/codeofconduct_2020_factsheet_12.pdf

ce koji žive na tom području. Više romskih obitelji je ostalo bez kuća ili su im kuće značajno oštećene, no ohrabruje izostanak ozbiljnijih primjera diskriminacije pri dobivanju humanitarne pomoći.

384. Epidemija COVID-19 dodatno je pogoršala položaj Roma, a posebno značajnog dijela romske zajednice čiji prihodi ovise o sivoj ekonomiji odnosno fizičkom radu i za čije obavljanje je potrebna sloboda kretanja i kontakta s drugima.²²⁷ Također, djeci pripadnicima romske nacionalne manjine nakon prelaska na indirektno oblike nastave u proljeće 2020. godine nije osigurana uporaba manjinskog jezika i drugi manjinski obrazovni sadržaji.

385. Glavni problemi s kojima su se pripadnici romske populacije suočavali u kontekstu epidemije su gubitak zaposlenja, nemogućnost bavljenja neformalnim poslovima (kao što su prikupljanje sekundarnih sirovina, svakodnevni poljoprivredni poslovi), ograničeni pristup javnim službama zbog ograničenja kretanja, ograničena dostupnost zdravstvenih i socijalnih usluga, izazovi povezani sa školovanjem preko interneta, privremena nedostupnost zaštitne opreme te rizici povezani sa siromaštvom i lošim uvjetima stanovanja (mogućnost držanja socijalne distance, ograničen pristup vodi).²²⁸

386. Romska djeca i dalje pohađaju segregirano obrazovanje a nastavom na daljinu njihova prava su dodatno narušena jer nisu imala mogućnost dodatne nastave na hrvatskom jeziku.²²⁹ Stambeni uvjeti i niska obrazovna razina dovode do većeg jaza u obrazovnim ishodima između romske djece i njihovih vršnjaka. Romska djeca često pohađaju kurikulum po prilagođenom programu koji često nije vezan za njihove razvojne probleme već zbog činjenice da

227 EU Fundamental Rights Agency, Coronavirus pandemic in the EU – impact on Roma and Travellers - Bulletin 5, Izvještaj za Hrvatsku - autor: Centar za mirovne studije, lipanj 2020., dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/hr_report_-_covid-19_impact_on_roma_en.pdf

228 Ibid.

229 Centar za mirovne studije i GOOD inicijativa, Kako da nastava na daljinu ne bude nastava u daljini?, lipanj 2020., dostupno na: <http://oz.goo.hr/wp-content/uploads/2020/06/Tematski-izvje%C5%A1taj-Kako-da-nastava-na-daljnu-ne-bude-nastava-u-daljini.pdf>

im hrvatski jezik nije prvi jezik, tokom obrazovanja nisu naknadno evaluirana te na kraju mogu upisati samo određene srednje škole.

387. Zbog ograničene dostupnosti i neprilagođenosti sadržaja nastave na daljinu, za očekivati je da će doći do još većeg jaza u očekivanim obrazovnim ishodima između romske djece i njihovih vršnjaka.

SRPSKA NACIONALNA MANJINA

388. Zakonska obveza službenog korištenja jezika i pisma srpske manjine i dalje se praktički zanemaruje iako ona postoji u odnosu na više od 20 jedinica lokalne samouprave u Hrvatskoj. Krajem 2020. godine Odbor ministara Vijeća Europe upozorio je na nedovoljnu prisutnost ćirilice u pismu u općinama i na znakovima koji označavaju nazive naselja koja u većini slučajeva izostaju.²³⁰

389. Gradsko vijeće Vukovara i 2020. je, drugu godinu zaredom, odlučilo da neće proširiti prava pripadnika srpske nacionalne manjine na upotrebu nacionalnog jezika i pisma u Vukovaru.^{231, 232} Puna primjena tog prava uvjetovana je gradskim Statutom i budućim procjenama gradskih vlasti jednom godišnje, ovisno o dostignutom stupnju razumijevanja, solidarnosti, snošljivosti i dijaloga.

230 Izvješće Odbora stručnjaka prezentirano Odboru ministara Vijeća Europe u skladu s člankom 16. Europske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima u odnosu na primjenu Povelje koju provodi Hrvatska, ožujak 2020., dostupno na: <https://rm.coe.int/croatiaecrml6-en-rm2-docx/16809ec2e9>

231 Grad Vukovar, Održana 34. sjednica Gradskog vijeća Grada Vukovara, listopad 2020., dostupno na: <https://www.vukovar.hr/gradsko-vijece/sjednice-gradskog-vijeca/14943-odrzana-34-sjednica-gradskog-vijeca-grada-vukovara-2>

232 Gradonačelnik Grada Vukovara, Prijedlog Zaključka o dostignutom stupnju razumijevanja, solidarnosti, snošljivosti i dijaloga među građanima Grada Vukovara pripadnicima hrvatskog naroda i pripadnicima srpske nacionalne manjine, listopad 2020., dostupno na: <https://www.vukovar.hr/gradsko-vijece/sjednice-gradskog-vijeca/14943-odrzana-34-sjednica-gradskog-vijeca-grada-vukovara-2>

- 390.** Mnogi Srbi povratnici žive u nerazvijenim ruralnim krajevima, prometno izolirani i u lošim životnim uvjetima te još uvijek nisu u mogućnosti ostvariti svoja imovinska prava, a njihova je imovina i dalje izložena uzurpaciji i devastaciji. Dodatno, potres s kraja 2020. godine dodatno je otežao i onako tešku socio-ekonomsku situaciju s kojom se suočavaju svi stanovnici Banije, jednog od najsiromašnijih krajeva Hrvatske u kojem živi značajan broj pripadnika srpske nacionalne manjine.
- 391.** S obzirom da se za ostvarenje naknade za starije osobe od 800 kuna mjesečno Zakonom o nacionalnoj naknadi za starije osobe²³³ uz ispunjenje određenih socijalnih i imovinskih uvjeta propisuje i uvjet prebivališta u neprekinutom trajanju od 20 godina na teritoriju Hrvatske, značajni dio povratnika neće moći ostvariti pravo na nacionalnu naknadu iako ispunjava ostale socijalne i imovinske uvjete.²³⁴
- 392.** Fizički napadi, verbalne prijetnje, uništavanje imovine i onemogućavanja korištenja vlastite imovine pripadnika srpske nacionalnosti zabilježeni su i u 2020. godini. Na dan parlamentarnih izbora u Varaždinu je otuđena i uništena dvojezična i dvopismena ploča Vijeća srpske nacionalne manjine Grada Varaždina, što ne predstavlja prvi takav slučaj.
- 393.** Nastavljeni su politički istupi pojedinih zastupnika u Hrvatskom saboru koji prilikom rasprava izražavaju ekstremna i ponižavajuća stajališta usmjerena pripadnicima srpske manjine. Posebice zabrinjavaju poruke u okviru političkog diskursa u kojima se nacionalnost političara koristi kao argument za politički obračun.

233 Zakon o nacionalnoj naknadi za starije osobe (NN 62/20), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_05_62_1233.html.

234 Srpsko narodno vijeće, SNV Bulletin #20: Historijski revizionizam, govor mržnje i nasilje prema Srbima u 2020., travanj 2021., dostupno na: https://snv.hr/wp-content/uploads/2021/04/SNV_bulletin_20_ONLINE.pdf

- 394.** Govor mržnje, ekstremističke poruke i povijesni revizionizam i dalje su prisutni u pojedinim marginalnim medijima, u komentarima čitatelja portala i objavama na društvenim mrežama te u obliku grafita na zgradama i javnim površinama. Pozitivna je brza reakcija pojedinih lokalnih vlasti usmjerena uklanjanju mrzilačkih grafita i poruka.

- 395.** Nastavlja zabrinjavati sveprisutnost ustaškog znakovlja u javnosti kao najuočljivijeg primjera historijskog revizionizma, a s ustaškim simbolima i pokličima usko je povezan i govor mržnje na javnim površinama i u kontekstu sportskih događaja gdje se nerijetko otvoreno poziva na ubojstvo i nasilje prema Srbima.

- 396.** I u 2020. zabilježeni su sukobi navijačkih skupina s elementima međunacionalne mržnje koji traju posljednje dvije godine. U Vukovaru je došlo do niza fizičkih incidenata na nacionalnoj osnovi koji se povezuju s navijačkom skupinom Bad Blue Boys²³⁵, a u zagrebačkoj Kustošiji ta je navijačka skupina izvjesila mrzilački transparent usmjeren prema srpskim ženama i djeci kojim su obilježili završetak crtanja navijačkog murala. Grafit identičnog sadržaja osvanuo je u Splitu u srpnju na dan parlamentarnih izbora.²³⁶

235 Ibid.

236 Ibid.

KUĆA
LJUDSKIH
PRAVA
ZAGREB